

**Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет обліку і фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування**

**ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ:
В.о. завідувача кафедри,
д.е.н., професор
_____ Світлана ХАЛАТУР
« ____ » _____ 2021 р.**

ДИПЛОМНА РОБОТА

Напрями підтримки ліквідності та платоспроможності комерційного банку

**Виконала: здобувач вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Фінанси, банківська справа та
страхування»
зі спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа
та страхування»
Іванова В.В.**

Керівник: доц. Дуброва Н.П.

Форма № Н – 9.01
(затверджена наказом
МОНмолодьспорту України
від 29 березня 2012 року № 384)

**ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет обліку та фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування
Освітній ступінь магістр
Освітньо-професійна програма «Фінанси, банківська справа та страхування»
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри,
д.е.н., проф. Світлана ХАЛАТУР

«_____» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на дипломну роботу здобувача вищої освіти

ІВАНОВОЇ ВІРИ ВОЛОДИМИРІВНИ

- 1. Тема дипломної роботи** «Напрями підтримки ліквідності та платоспроможності комерційного банку»
- 2. Керівник роботи** Дуброва Наталя Петрівна, к.е.н., доцент
затверджені наказом ДДАЕУ від «8» жовтня 2021 р. №3181
- 3. Строк подання студентом роботи** – 14 грудня 2021 р.
- 4. Вихідні дані до роботи:** інструктивні матеріали щодо управління ліквідністю та платоспроможністю комерційного банку, аналізу фінансового стану. Ліквідності та платоспроможності комерційного банку, річна фінансова звітність АТ КБ «ПриватБанк» за 2016-2020 роки.
- 5. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розкрити).** Вступ. 1. Методичні засади управління ліквідністю та платоспроможністю в системі управління комерційним банком. 2. Оцінка ліквідності та платоспроможності АТ КБ «Приватбанк». 3. Напрями підтримки ліквідності та платоспроможності АТ КБ «Приватбанк». Висновки і пропозиції.
- 6. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень).**
1. Характерні ознаки та відмінності різних видів понять безпеки банку. 2. Складові фінансової безпеки банку. 3. Основні функції фінансової безпеки банку. 4. Схема зв'язку ліквідності та платоспроможності. 5. Узагальнені підходи до трактування платоспроможності банку. 6. Схема поєднання ліквідності та платоспроможності в розрізі характерних ситуацій

7. Взаємозв'язок ліквідності та платоспроможності банку. 8. Теорії управління ліквідністю та платоспроможністю банку. 9. Підходи до реалізації напрямків управління ліквідністю банку. 10. Концептуальні основи управління ліквідністю і платоспроможністю. 11. Основні етапи процесу управління ліквідністю та платоспроможністю комерційного банку. 12. Порівняння динаміки активів та грошових коштів АТ КБ «ПриватБанк» за 2016-2020 рр.

7. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

8. Дата видачі завдання _____ 12 травня 2021 р. _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Методичні засади управління ліквідністю та платоспроможністю в системі управління комерційним банком	Травень-Червень 2021 р.	
2	Оцінка ліквідності та платоспроможності АТ КБ «Приватбанк»	Липень-Серпень 2021 р.	
3	Напрями підтримки ліквідності та платоспроможності АТ КБ «Приватбанк»	Серпень-Вересень 2021 р.	
4	Висновки і пропозиції	Жовтень 2021 р.	
5	Оформлення дипломної роботи	Листопад 2021 р.	

Студент

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ КОМЕРЦІЙНИМ БАНКОМ	9
1.1. Платоспроможність як компонента системи фінансової безпеки банку	9
1.2. Ліквідність як складова платоспроможності комерційного банку	20
1.3. Концептуальні основи управління ліквідністю та платоспроможністю комерційного банку	32
Висновки до розділу 1	41
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»	43
2.1. Організаційно-економічна характеристика АТ КБ «ПриватБанк»	43
2.2. Аналіз фінансового стану АТ КБ «ПриватБанк»	47
2.3. Оцінка ліквідності та платоспроможності АТ КБ «ПриватБанк»	56
Висновки до розділу 2	61
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДТРИМКИ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»	64
3.1. Економіко-математичне прогнозування ймовірності банкруства банку в контексті його ліквідності та платоспроможності	64
3.2. Оптимізація ліквідності банку в умовах фінансової нестабільності	71
3.3. Підтримка платоспроможності банку шляхом запровадження нетрадиційних банківських операцій	83
Висновки до розділу 3	95
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	97
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	103
ДОДАТКИ	112

РЕФЕРАТ

Тема: «Напрями підтримки ліквідності та платоспроможності комерційного банку»

Дипломна робота: 112 ст., 24 рис., 21 табл., 5 додатків, 83 літературних джерела.

Об'єктом дослідження є процес фінансово-економічної діяльності комерційного банку.

Метою дипломної роботи є дослідження теоретичних основ ліквідності та платоспроможності банку, концептуальних основ управління ліквідністю та платоспроможністю банку та пошук напрямів їх підтримки та підвищення для досягнення банком більш високих результатів діяльності.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади підтримки ліквідності та платоспроможності комерційного банку.

В ході виконання дипломної роботи було розглянуто та досліджено ліквідність та платоспроможність комерційного банку в контексті пошуку напрямів їх підтримки.

АНОТАЦІЯ

ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ, ЛІКВІДНІСТЬ, ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА БАНКУ, БАНКІВСЬКА СИСТЕМА, АКТИВИ БАНКУ, ЗОБОВ'ЯЗАННЯ БАНКУ, ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ БАНКУ

АННОТАЦИЯ

ПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТЬ, ЛИКВИДНОСТЬ, ФИНАНСОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ БАНКА, БАНКОВСКАЯ СИСТЕМА, АКТИВЫ БАНКА, ОБЯЗАТЕЛЬСТВА БАНКА, СОБСТВЕННЫЙ КАПИТАЛ БАНКА

SUMMARY

SOLVENCY, LIQUIDITY, FINANCIAL SECURITY OF THE BANK, BANKING SYSTEM, ASSETS OF THE BANK, OBLIGATIONS OF THE BANK, EQUITY OF THE BANK

ВСТУП

Зростання економіки країни значною мірою залежить від діяльності її банківського сектору та кожної банківської установи відповідно. Адже банківський сектор працює як посередник, що зв'язує дві сторони, ту яка віддала кошти та інша сторона, яка інвестувала кошти на виробничі цілі і тим самим сприяючи економічному розвитку країни, тому не викликає сумнівів, що крах банку, на відміну від банкрутство будь-якої іншої установи має величезний негативний вплив на все суспільство. Отож одним із головних показників міцної фінансової системи країни є безперербійне функціонування банківського сектору. Перебуваючи в числі найактивніших учасників фінансової системи банки перерозподіляють основну частку наявних коштів у пошуках максимізації їх повернення, важливість банків впливає з ролі банків в управлінні ризиками, збільшенні ліквідності між кредиторами та позичальниками і сприянні розвитку бізнесу.

В свою чергу важливими показниками, що характеризують діяльність банку є ліквідність та платоспроможність. Кожен із цих вимірів однаково важливий, оскільки відіграє важливу роль у підтримці фінансової життєздатності банку. Якщо банк буде фінансово життєздатним, він зможе проіснувати ще довгий час у майбутньому, а підвищення та підтримка ліквідності та платоспроможності банку, як частини загального управління банківськими ризиками забезпечить здоровий і стабільний банківський сектор країни.

У контексті банківської діяльності саме ліквідність та платоспроможність або здатність фінансувати збільшення активів і виконувати зобов'язання в міру настання строку є критично важливим для постійної та ефективної діяльності банківської установи. Оскільки існує тісний зв'язок між ліквідністю та платоспроможністю банків, то пошук шляхів підвищення ліквідності та платоспроможності зменшує ймовірність неплатоспроможності банків, тим самим зменшуючи можливості

банкрутства банків.

Підтримка платоспроможності та ліквідності – це процес, який дозволяє акціонерам банку максимізувати свій прибуток без перевищення ризику.

Питання ліквідності та платоспроможності їх підвищення завжди є актуальними для банківської установи, а особливо в умовах політичних, фінансових та соціальних криз та викликів вони мають винятку актуальність.

Метою дипломної роботи є дослідження теоретичних основ ліквідності та платоспроможності банку, концептуальних основ управління ліквідністю та платоспроможністю банку та пошук напрямів їх підтримки та підвищення для досягнення банком більш високих результатів діяльності.

Для досягнення вищевказаної мети, потрібно виконати наступні завдання:

- дослідити поняття платоспроможності як компоненту системи фінансової безпеки банку;
- дослідити поняття ліквідність як складову платоспроможності комерційного банку;
- проаналізувати концептуальні основи управління ліквідністю та платоспроможністю комерційного банку;
- надати організаційно-економічну характеристику банківської установи;
- провести аналіз фінансового стану банку;
- оцінити ліквідність та платоспроможність банку та порівняти з нормативними їх значеннями;
- зробити прогнозування ймовірності банкрутства банку в контексті його ліквідності та платоспроможності
- визначити напрями оптимізація ліквідності банку в умовах фінансової нестабільності;
- визначити напрями підтримки платоспроможності банку.

Предмет дослідження – виступають теоретико-методичні засади процесу управління ліквідністю та платоспроможністю банку.

Об'єкт дослідження – є процеси здійснення фінансово-економічної діяльності комерційного банку.

Для вирішення поставлених завдань в роботі використані наступні методи: метод аналізу літератури - для аналізу літературних джерел, що стосуються цієї роботи, та думок різних авторів щодо досліджуваного об'єкта та предмета дослідження, метод синтезу, систематизації, порівняння, групування, оцінки та метод аналогії - для вивчення існуючих теорій та концепцій управління ліквідністю та платоспроможністю банку; метод наукової абстракції - для виділенні найбільш важливих показників для оцінки ліквідності та платоспроможності банку, економіко-математичного моделювання – для проведення прогнозування ймовірності банкруства банку в контексті його ліквідності та платоспроможності, метод економічного аналізу для аналізу для якісного та кількісного аналізу фінансової звітності досліджуваного банку, а також графічний та табличний методи для більш наочного розкриття теми даної роботи.

Інформаційною основою дослідження стали нормативно-правові акти України в сфері банківського сектору економіки, науково-методична література, періодичні видання, що присвячені дослідженню відповідних положень даної теми, фінансова звітність комерційного банку, примітки до фінансової звітності.

Дипломна робота виконується за матеріалами банку АТ КБ «ПриватБанк».

Наукова новизна дипломної роботи полягає в використанні моделі бінарного вибору, а саме логіт-моделі для прогнозування ймовірності банкруства досліджуваного банку в контексті його ліквідності та платоспроможності, запровадженні антикризового управління ризиком ліквідності як перманентного процесу діагностики можливої кризи ліквідності.

Практичне значення отриманих результатів даного дослідження полягає в розробці пропозицій щодо застосування в практичній діяльності

банку - модель бінарного вибору – логіт-модель для прогнозування ймовірності банкрутства банку в контексті його ліквідності та платоспроможності, запровадженні антикризового управління ризиком ліквідності та нетрадиційних банківських операцій і послуг з метою підвищення ліквідності та платоспроможності банку.

Публікації. За результатами дослідження опубліковані матеріали на тему: «Забезпечення платоспроможності та ліквідності банку у системі підтримання його надійності» у колективній монографії під назвою «Наукові та прикладні аспекти удосконалення обліково-фінансового забезпечення підприємств в умовах нестійкої економіки» (з нагоди 100-річчя заснування Дніпровського державного аграрно-економічного університету).

Структура роботи: вступ, три розділи, висновки та пропозиції, список використаних джерел, додатки. Робота містить 112 сторінки основного тексту, 21 таблиця, 24 рисунки, 5 додатків. Список використаних джерел включає 83 найменування.

РОЗДІЛ 1. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ КОМЕРЦІЙНИМ БАНКОМ

1.1. Платоспроможність як компонента системи фінансової безпеки комерційного банку

На сучасному етапі розвитку світових фінансових ринків зберігається високий рівень фінансової нестабільності, що пов'язано як з економічними, так і з політичними ризиками. Надійний захист фінансової безпеки банку можливий лише за комплексного і системного підходу до її організації. Через це існує таке поняття, як система фінансової безпеки банку, що забезпечує можливість оцінити перспективи зростання фінансової складової банку, розробити тактику і стратегію управління фінансовими ресурсами банківської установи.

Виходячи з економічної сутті, фінансову безпеку доцільно розглядати, як складову систему економічної безпеки, тобто як необхідну, компоненту забезпечення економічної безпеки кредитних організацій та комерційних банків, зокрема. Економічна безпека банку – це забезпечення його постійного та сталого розвитку, а також повна реалізація економічного потенціалу в умовах агресивного середовища ведення своєї діяльності.

У перекладі з грецької мови дефеніція «безпека» перекладається як «володіти ситуацією».

Питання забезпечення та підтримки фінансової безпеки комерційних банків досліджували такі вчені, як Д. А. Артеменко, С. І. Адаменко, О. І. Барановський, О. І. Хитрін, М. І. Зубок, С. М. Яременко, Д. В. Щербатих, Б. В. Шпильовий, І. О. Тарасенко, А. А. Москаленко, І. М. Крупка та ще багато інших іноземних та вітчизняних науковців, зважаючи на важливість та актуальність питання фінансової безпеки банківської установи.

У загальному розумінні фінансова безпека банку базується на досить

широкому спектрі завдань та компонентів безпеки банку та потребує побудови версифікаційного комплексу заходів як повноцінного інструменту управління банком. Враховуючи це виникає необхідність у адаптованому та прозорому трактуванні спрямованості фінансової безпеки банку та задіянні її до всіх існуючих заходів із протидії загрозам банку.

Порівняльний аналіз дефініцій «безпека банку» та «економічна безпека банку», що пов'язані з дефініцією «фінансова безпека банку» вказує на певні різновиди щодо їх рівнів та функціональних кіл застосування даних понять.

Характеристику та відмінності даних понять наведено в рис. 1.1.

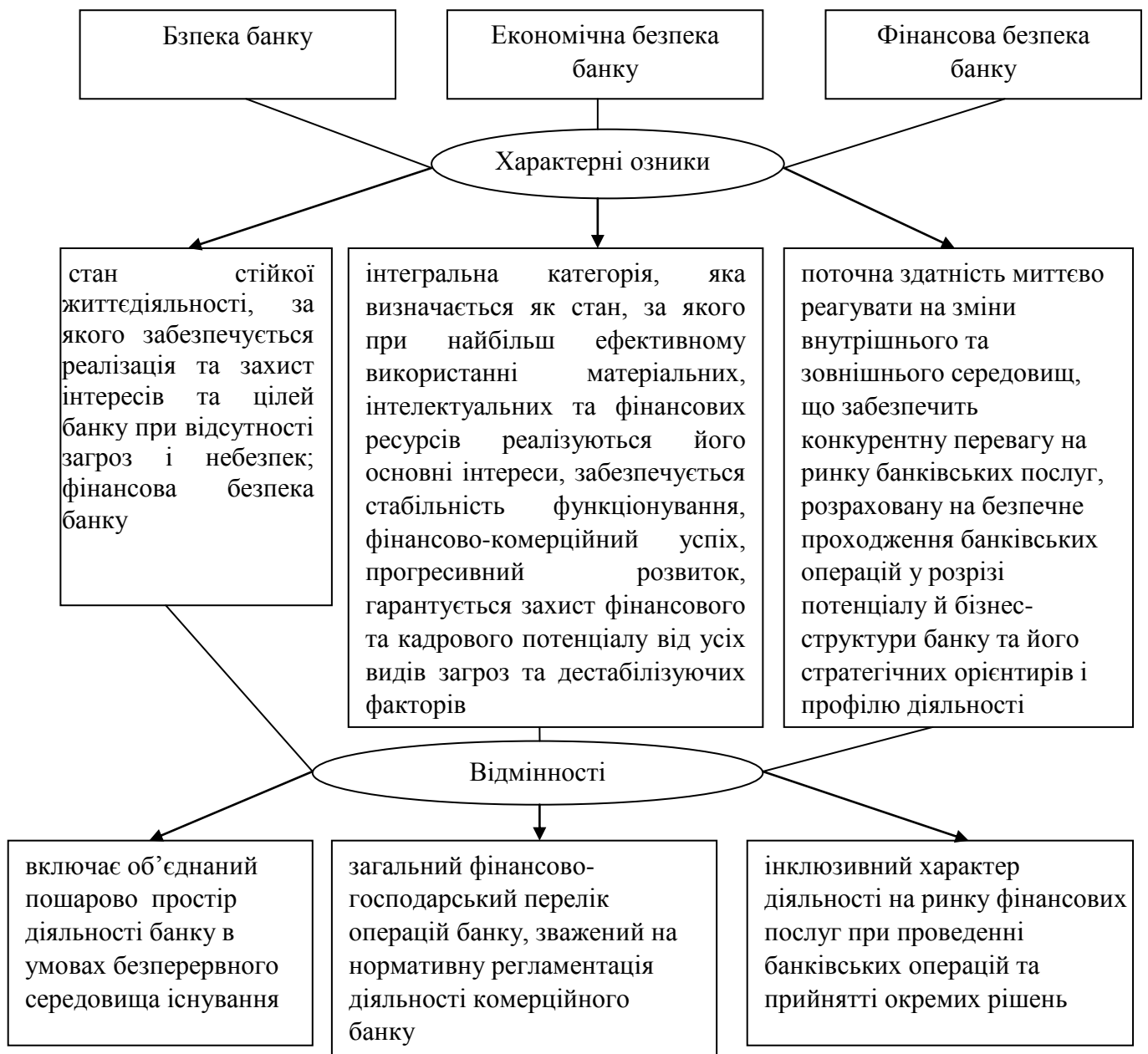

Рис.1.1.Характерні ознаки та відмінності різних видів понять безпеки банку

Приміром, В.В. Сафронова визначає «фінансову безпеку комерційного банку як один із класів стійкості, який відображає здатність підтримувати кредитною організацією позитивну динаміку діяльності, виключаючи вплив різних сторонніх фактів» [64].

С.П. Сазонов, робить висновок, що «фінансова безпека лежить в основі економічної безпеки комерційної кредитної організації. Таким чином, фінансова безпека комерційного банку є результатом реалізації системи заходів управлінського, організаційного, інформаційного характеру, які спрямовані на забезпечення сталого режиму функціонування, своєчасне та повне виконання зобов'язань, гарантію підвищення ліквідності активів та забезпечення інтересів банку, включаючи його власників, кредиторів та інвесторів» [63].

Д. А. Артеменко визначає наступне – «суть фінансової безпеки діяльності банківської установи полягає в забезпеченні організаційно-управлінських, технічних, профілактичних, режимних заходів, які забезпечують якісний захист інтересів та прав банку, підвищення ліквідності активів, зростання статутного капіталу, збереження фінансових і матеріальних цінностей, забезпечення поворотності кредитів» [4].

С. І. Адаменко стверджував – «фінансові проблеми в банківській сфері – це відповідно проблемами фінансової безпеки в цілому держави». Науковець в своїх роботах наголошував: «в першу чергу стабільність та надійність банківської системи, удосконалення банківського менеджменту та зміцнення його стратегічної складової можуть відповідно забезпечити фінансову безпеку держави» [2].

О. І. Барановський визначає – «головна мета фінансової безпеки банку це забезпечення стійкої та безперервної підтримки стану банку, який характеризується стійкістю та збалансованістю до впливу, як внутрішніх так і зовнішніх загроз» [5].

О. І. Хитрін, в свою чергу визначає наступну думку – «головною метою фінансової безпеки банку є усунення можливостей нанесення шкоди банку

або упушення ним вигоди, забезпечення його стійкого та максимально ефективного функціонування в даний момент часу, а також накопичення достатнього потенціалу для розвитку та зростання в майбутньому, якісна реалізація операцій і угод» [78].

Економіст Лисяк Л.В. визначає, що фінансова безпека – це «стан фінансово-кредитної сфери, що характеризується збалансованістю та стійкістю до зовнішніх та внутрішніх негативних впливів. Фінансова безпека здатна забезпечувати ефективне функціонування економічної системи та сприяти зростанню економіки загалом» [40].

В свою чергу, Охупкін В.П. доводить, що «фінансова безпека має безпосередній вплив на всі галузі державної економіки, тому що гроші є еквівалентною вартістю будь-яких товарів та послуг, тому здатні змінити економічний стан країни в позитивну чи негативну сторону» [50].

О.І. Барановський надає таке трактування поняття «фінансова безпека банку» – це:

1) «сукупність умов, при яких потенційно небезпечні для фінансового стану банківської установи дії або обставини ліквідовані або зведені до такого рівня, при якому вони не можуть завдавати збитків при функціонуванні банку, збереженню і відтворенню його майна, інфраструктури, а також перешкоджати досягненню банком статутних цілей»;

2) «стан захищеності фінансових інтересів комерційного банку, його фінансової стійкості, а також середовища, в якому він функціонує» [5].

Інші підходи та думки щодо розуміння поняття «фінансова безпека банку» наведено в додатку А.

На нашу думку, фінансова безпека банку проявляється у вмінні нарощувати, зберігати та підтримувати фінансовий потенціал та платоспроможність банку на конкурентних позиціях, який буде використовуватися для досягнення стратегічних цілей та завдань, а також

забезпечення незалежності та стабільності функціонування банку в теперішньому та майбутньому часі.

Враховуючи вищевикладені дослідження науковців, то фінансову безпеку банківської системи в цілому та її окремих складових – банківських установ, потрібно розглядати з двох точок зору, а саме: по-перше, з точки зору фінансових наслідків її діяльності для країни в цілому й окремих клієнтів і контрагентів та по-друге, з точки зору недопущення та попередження наявних та потенційних загроз і викликів фінансовому стану, як комерційних банків, Національного Банку України так і всієї банківської системи країни.

Основні складові фінансової безпеки комерційного банку зображено на рис. 1.2.

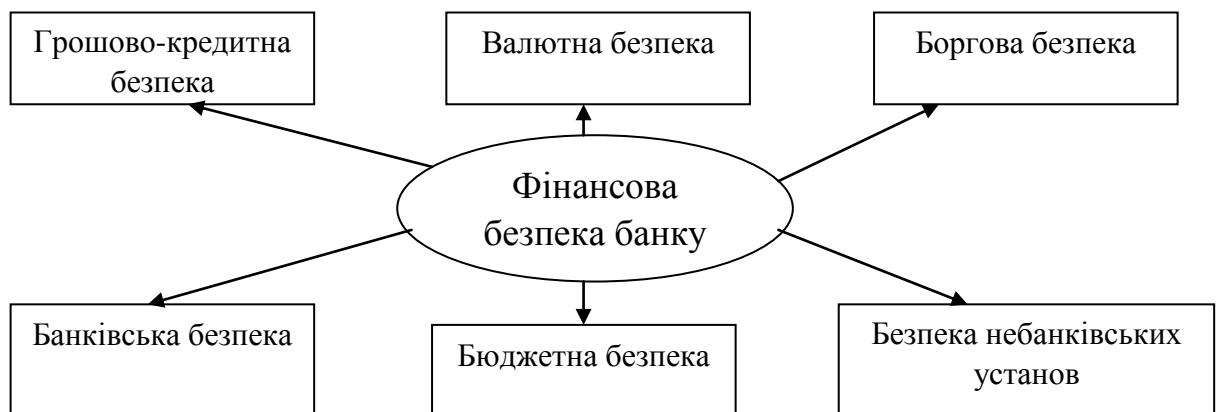

Рис.1.2.Складові фінансової безпеки банку

Отож, фінансова безпека банку є обумовлена та залежна від цілого ряду взаємопов'язаних чинників, а саме: запровадженням фінансових інновацій в банку, рівнем менеджмента в банку, рівнем охорони банківської інформації, збереженням необхідного рівня активів та пасивів банку та відповідно рівнем підтримання ліквідності, платоспроможності та забезпеченням прибутковості банку. А в разі наявності у певний період пікових виплат - боргових зобов'язань банку перед своїми клієнтами, під які не були сформовані необхідні резерви, така ситуація може спровокувати негативні наслідки, які позначаються на фінансовій безпеці банківської установи.

В свою чергу фінансова безпека комерційних також суттєво залежить від наявності ряду економічних нормативів, що регламентують банківську діяльність та їх безумовного дотримання в процесі його діяльності

Об'єктами управління фінансовою безпекою є: фінансові ресурси, матеріальні цінності, персонал, новітні технології та інформаційні ресурси (інформація з обмеженим доступом, інша конфіденційна інформація).

Для забезпечення фінансової безпеки банку потрібно застосовувати одну з її ключових її підсистем – підсистему фінансової діагностики, яка буде в динамічному та неупередженому режимі визначати та оцінювати рівень фінансової безпеки банку щодо можливих зон неефективної роботи та надавати рекомендації для швидкого реагування та усунення загроз фінансової безпеки банку.

Щодо функцій фінансової безпеки банку, то вони представлені на рис.1.3.

Рис.1.3. Основні функції фінансової безпеки банку

Зважаючи на зміст функцій фінансової безпеки банку (рис.1.2) забезпечення фінансової безпеки комерційних банків є дуже важливим адже підрив довіри до цих фінансово-кредитних установ завдає збитків фінансовій безпеці всієї країни. Тому необхідно зазначити, що фінансова безпека банків – це глобальна проблема, а не локальна проблема.

Під фінансовою безпекою банку в багатьох наукових джерелах розуміється стан банку, перебуваючи в якому банк має можливість та необхідний ресурс, щоб ефективно протидіяти існуючим різного роду загрозам його діяльності, попереджати та уникати можливі ризики і щоб при цьому він міг безперервно виконувати свої зобов'язання перед його клієнтами в рамках стратегії його стійкого розвитку. Дане твердження акцентує увагу на обов'язковій необхідності безупинного руху фінансових потоків, що в свою чергу надасть можливість підготувати більш якісні та більш точні прогнози щодо фінансової стійкості банку, а також робити корегування поточних фінансових планів.

На наш погляд, фінансова безпека комерційного банку – це такий стан банку, перебуваючи в якому він має всі необхідні умови та можливості для того щоб виконувати свої функції, тобто банк юридично та технічно спроможний виконувати взяті на себе зобов'язання перед фізичними та юридичними особами клієнтами банку, а також спроможний досягати поставлених цілей, генерувати в достатньому розмірі фінансові ресурси з метою забезпечення його стійкого розвитку в майбутньому. Крім того стан фінансової безпеки банку характеризується стійкістю та збалансованістю до негативного впливу, як внутрішніх так і зовнішніх викликів та загроз та його здатністю працювати та підвищувати свою ефективність та конкурентоздатність в таких умовах.

Враховуючи вищевикладене, платоспроможність банку є невід'ємною складовою забезпечення фінансової безпеки кожної фінансово-кредитної установи. Так, фінансова безпека комерційного банку насамперед залежить від швидкості та якості здійснення ним розрахунків за своїми зобов'язаннями

перед своїми клієнтами. Необхідність підтримки її на високому рівні в поточній, короткостроковій та довгостроковій перспективі забезпечують нормальний ритм фінансово-економічної діяльності банку та є підґрунтям вважати, що банківська установа ефективно здійснює свою діяльність та є прибутковою та конкурентоспроможною на ринку банківських послуг.

На сьогодні існує досить багато визначень платоспроможності банку. В стандартному загальному розумінні платоспроможність банку - це здатність банку виконувати в повному обсязі та вчасно свої фінансові зобов'язання перед клієнтами. Платоспроможність це важливий показник фінансового здоров'я банківської установи, оскільки це один із способів продемонструвати здатність банку керувати своєю діяльністю в осяжному майбутньому.

Для узагальнення трактування поняття «платоспроможність банку» різними авторами проведемо його морфологічну декомпозицію тобто аналіз ключових слів у його характеристиці, щоб визначити найбільш типові підходів до розуміння даного поняття. Морфологічна декомпозиція дефініції «платоспроможність банку» наведено в табл. 1.1.

Провівши дослідження щодо морфологічної декомпозиції дефініції «платоспроможність банку», слід визначити, що група морфологічних одиниць, які визначають суть терміна «платоспроможність банку», є досить однорідною та не викликає сумнівів щодо її визначення. Враховуючи результатами проведеного дослідження можна констатувати, що ключові слова досліджуваної дефініції - «здатність та спроможність» присутні у переважній кількості визначень поняття «платоспроможність банку», а отже саме вони є ключовими ознаками даної категорії.

Найшвидший спосіб оцінити платоспроможність банківської установи – це перевірити її акціонерний капітал на балансі, який є сумою активів банку мінус зобов'язання. Більшість вчених пов'язує поняття «платоспроможність» із здатністю розплачуватись за існуючими

зобов'язаннями. Так, М. Бердар під платоспроможністю розуміє здатність виконувати власні зобов'язання [8].

Таблиця 1.1

Морфологічна декомпозиція розкриття сутності дефініції
«платоспроможність банку» [12]

Ключові слова	Визначення терміна «платоспроможність банку»	Ітерація ключових слів
Достатність	<ul style="list-style-type: none"> - достатність власних коштів для забезпечення захисту інтересів вкладників та інших кредиторів банку; - достатність власних коштів банку для забезпечення захисту інтересів його вкладників та інших кредиторів; - достатність активів по відношенню до пасивів, а отже, достатність капіталу банку. 	власні кошти
Здатність	<ul style="list-style-type: none"> - здатність банку виконати всі свої фінансові зобов'язання в чіткій відповідності до договірних зобов'язань перед клієнтами та контрагентами у встановлений термін; - здатність банку цілком і вчасно виконувати свої платіжні зобов'язання по операціях з клієнтами, на відкритому ринку, із контрагентами; - здатність в належні терміни та повністю відповідати за всіма своїми зобов'язаннями, ліквідність банку лежить в основі його платоспроможності; - здатність здійснювати свою основну діяльність впродовж невизначено великого проміжку часу, виконуючи всі свої зобов'язання; - здатність банку забезпечувати своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань 	виконувати, зобов'язання,
Показник	<ul style="list-style-type: none"> - статичний показник діяльності банку; - найважливіший показників, який характеризує фінансову стійкість банківської установи 	фінансова стійкість
Спроможність	<ul style="list-style-type: none"> - спроможність банку виконати законні вимоги кредиторів; - спроможність розплачуватися з усіма боргами по мірі настання термінів платежів 	виконувати, зобов'язання,

Міщенко В.І. у своїх дослідженнях визначає наступне: «платоспроможність – спроможність банку виконати законні вимоги кредиторів, яка характеризується рівнем забезпеченості фінансових зобов'язань банку власним капіталом. Коефіцієнт платоспроможності банку розраховується як відношення власного капіталу банку до активів, зважених на ризик. Неплатоспроможність банку визначається як його неспроможність

протягом одного місяця в повному обсязі виконати законні вимоги кредиторів через відсутність коштів або зменшення розміру капіталу банку до суми, що становить менше третини суми, встановленої Національним банком як мінімально необхідної» [42, 43].

Огляд наукових досліджень показав, що під платоспроможністю прийнято розуміти здатність банку своєчасно та повною мірою здійснювати розрахунки за своїми зобов'язаннями.

Платоспроможність – це здатність фінансової установи виконувати свої зобов'язання у разі припинення діяльності або ліквідації. Він відноситься до довгострокової фінансової життєздатності компанії та її здатності покриття довгострокових зобов'язань. Банк вважається платоспроможним, якщо загальна сума активів перевищує загальну суму зобов'язання. Якщо загальні активи нижчі за загальні зобов'язання, банк стикається з ризиком неплатоспроможності і називається «технічно неплатоспроможним».

Так, фінансові коефіцієнти, що вимірюють платоспроможність включають загальний борг до загального капіталу, загальний борг до власного капіталу, довгостроковий борг до власного капіталу і співвідношення короткострокової заборгованості до власного капіталу.

Під забезпеченням платоспроможності банку визначають систему організаційно-економічних заходів, які спрямовані на ефективне управління платоспроможністю банку, оперативне виявлення ознак неспроможності виконання обов'язкових платежів у встановлений термін, формування передумов до зниження ризику неплатежів з метою нормального функціонування банку в результаті здійснення його фінансової діяльності. Так, забезпеченість платоспроможності у часі є процесом, який пов'язаний зі зміцненням фінансового стану та підвищенням фінансової безпеки банку.

Щодо підходів, які існують до визначення економічної сутності платоспроможності банку, то виділяють наступні:

- як здатність банку виконувати свої зобов'язання;
- як показник фінансової стійкості банку;

- як загальна ліквідність банку;
- як здатність банку покривати збитки, що виникли в ході його діяльності;
- як зміцненням фінансового стану банку.

Високий рівень платоспроможності - це необхідна складова характеристики кожної функціонуючої банківської установи в процесі забезпечення його фінансової безпеки. Менеджмент банку, його потенційні партнери та клієнти мають бути зацікавленими в ефективному управлінні платоспроможністю та забезпеченні відповідного рівня фінансової безпеки банківської установи.

Дослідивши різні визначення та підходи щодо розуміння фінансової безпеки банку з точки зору фінансової стабільності банку та уникнення можливої неплатоспроможності та встановивши, що платоспроможність є складовою фінансової безпеки ми сформулювали ряд умов для забезпечення платоспроможності банку:

- 1) наявність та забезпечення ліквідності активів та задовільної структури балансу банку;
- 2) збалансована структура джерел формування капіталу банку;
- 3) ефективне управління активними та пасивними операціями банку;
- 4) рентабельність комерційного банку з точки зору достатності доходів для розширення діяльності;
- 5) загальне управління банком з урахуванням ефективності діяльності окремого банку, порядку його роботи, методів контролю та виконання всіх законів і правил.

Ми вважаємо, що вищевказані умови забезпечення платоспроможності банку мінімізують ризики щодо рівня фінансової безпеки банку.

Отже, на наш погляд, платоспроможність в системі фінансової безпеки є здатністю банківської установи виконувати свої фінансові зобов'язання перед клієнтами завдяки використанню грошових коштів, їх еквівалентів та інших високоліквідних активів у повному обсязі та у встановлений термін,

що нівелює настання ситуацій кредиторської та дебіторської залежності як передумови зниження рівня фінансової безпеки.

1.2. Ліквідність як складова платоспроможності комерційного банку

Слід зазначити, що в теорії банківської справи існують різні точки зору на трактування понять «ліквідність» і «платоспроможність», що викликає термінологічні та практичні складності їх використання. Наукові роботи переважної більшості економістів присвячені теоретичним проблемам ліквідності, зовнішньому аналізу ліквідності, дослідженню статистики та динаміки використання обов'язкових нормативів. Значно менше уваги приділяється виявленню відмінностей між поняттями «ліквідність» і «платоспроможність», а також їх особливостям в сучасних умовах розвитку банківської справи.

Термін «ліквідність» походить від латинського «liquidus», що означає «рідкий, плинний» та, виходячи з буквального змісту, часто розуміється як легкість реалізації, швидка конвертація матеріальних цінностей у грошові кошти [12].

Поняттю «ліквідність комерційного банку» у науковій літературі даються дещо різні трактування. Так, деякі автори під ліквідністю банку розуміють здатність банку виконувати всі свої зобов'язання у визначений термін, а також стверджують, що це стосується, як повернення і виплати відсотків по вкладених депозитах та всіх інших зобов'язаннях банку так і по операціям видачі кредитів. Інша група авторів пропонує більш повне визначення ліквідності: «як здатності банку виконати свої зобов'язання перед клієнтами з урахуванням майбутнього вивільнення коштів, вкладених в активні операції, і можливих позик на грошовому ринку» [57].

Також під ліквідністю розуміють спів залежність між сумами активів і пасивів з ідентичними термінами. Тобто ліквідність розглядається в

контексті більш та менш ліквідних активи банку з позиції більш чи менш швидкого перетворення їх у грошові кошти. При цьому найповніше визначення поняття «ліквідність комерційного банку» сформулював Гудзенко Н. М.: «ліквідність - можливість банку вчасно й повно забезпечувати виконання своїх боргових та фінансових зобов'язань перед усіма контрагентами, що визначається наявністю достатнього власного капіталу банку, оптимальним розміщенням і величиною коштів за статтями активу та пасиву балансу з урахуванням відповідних строків» [11].

Іноді поняття «ліквідність» ототожнюють з поняттям «платоспроможність». Наприклад, Г. Панова визначає ліквідність як «здатність банку забезпечити своєчасне виконання в грошовій формі своїх зобов'язань по пасиву» і тут же визначає платоспроможність як «здатність банку у відповідні терміни і в повній сумі відповідати за своїми зобов'язаннями» [51].

Український науковець З. Щібіволок визначає ліквідність банку, як «мобільність його активів для забезпечення своєчасного виконання заздалегідь узятих зобов'язань і вимог» [83].

На думку С. Краснова під банківською ліквідністю розуміють «здатність банків своєчасно і безперервно здійснювати платежі за своїми зобов'язаннями» [36].

Вітчизняний економіст А. Граділь вважає «банк є ліквідним, якщо здатний забезпечити своєчасне і в повному обсязі виконання у грошовій формі своїх зобов'язань по пасиву» [12].

Так, ліквідність банку відноситься до швидкості та впевненості, з якою актив може бути конвертований назад у гроші (готівка, дохід), коли власник активу забажає, тобто ліквідність банку має бути достатньою для погашення всіх незабезпечених боргових зобов'язань, які підлягають погашенню протягом відповідного строку.

Відомий дослідник В. Вітлінський дає визначення ліквідності як «здатності банку перетворити фінансові чи матеріальні активи у грошові кошти з метою своєчасного виконання зобов'язань перед вкладниками» [10].

У 2000 році Базельський комітет з банківського нагляду визначив ліквідність як здатність фінансувати збільшення активів і виконання зобов'язань у міру їх погашення (BCBS, лютий 2000 р.). Більше загальне визначення було введено в 2008 році, що визначає ліквідність як здатність банку фінансувати збільшення активів і виконання зобов'язань у міру їх погашення, не роблячи при цьому неприйнятних збитки (BCBS, вересень 2008 р.). Крім вище розглянутих трактувань поняття «ліквідність банку» є ще ряд визначень, які мають певні нюанси в трактуванні поняття «ліквідність банку» (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Трактування поняття «ліквідність банку» [74]

Автор	Трактування поняття
І. Івасів	«Це спроможність банку розраховуватись за своїми зобов'язаннями та одночасним розширенням кредитної діяльності»
І. В. Лис	«Це якісна характеристик діяльності банку, що характеризує його надійність та здатність забезпечувати своєчасне виконання своїх зобов'язань»
О. Лаврушин	«Це спроможність банку виконувати свої зобов'язання перед вкладниками і перед кредиторами у визначені строки, виплачуючи по них грошові кошти»
В. В. Крилова, Р. М. Набок	«Це спроможність банку відповідати за своїми зобов'язаннями в термін і без втрат, тобто відображає спроможність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань перед клієнтами банку»
В. Міщенко	«Це легкість перетворення активів банку в грошові засоби»
О. В. Деревська	«Це спроможність банку виконувати свої поточні фінансові зобов'язання»
Г. Панова	«Це здатність банку своєчасно виконувати вимоги за зобов'язаннями»
О. І. Лаврушина	«Це здатність своєчасно без втрат виконувати свої зобов'язання перед вкладниками і кредиторами»
Е. Рід	«Це достатність готівкових коштів та інших ліквідних активів для своєчасного погашення боргових і фінансових зобов'язань»
Л. О. Примостка	«Під ліквідністю банку розуміє його здатність швидко і в повному обсязі задовольняти невідкладні потреби у грошових коштах»
Ю. Серпенінов	«Це якісна характеристика банку, а саме здатність погашати свої зобов'язання в строк»

На нашу думку, найбільш обґрунтоване розмежування досліджуваних понять запропоновано О. В. Дзюблюк. Він пропонує розглядати ліквідність, на відміну від платоспроможності в більш вузькому сенсі, а саме «як стан банківського балансу, при якому структура його активів за сумами та строками розміщення є адекватною структурі пасивів за обсягами і термінами залучення і, відповідно, очікуваної потреби в коштах для погашення зобов'язань перед вкладниками і кредиторами» [15]. Відповідно такий підхід до визначення ліквідності дозволяє йому розглядати ліквідність як статичний, фрагментарний показник, що характеризує можливість банку перетворювати різні активи в платоспроможні кошти з метою виконання зобов'язань за пасивами.

Аналіз вище наданих трактувань дефініції ліквідність дозволив сформулювати твердження, що ліквідність це здатність банку фінансувати збільшення активів та виконувати очікувані та неочікувані грошові та заставні зобов'язання за розумною вартістю та без неприйнятних збитків, а ліквідні активи банку – це активи, які можна швидко конвертувати в готівку, щоб домогтися терміну погашення фінансові зобов'язання. Готівка, короткострокові цінні папери та резерви центрального банку є приклади ліквідних активів, де готівка є найбільш ліквідною з усіх. Банк повинен мати достатньо ліквідні активи для виконання своїх короткострокових зобов'язань, таких як зняття коштів вкладниками. Комерційний банк, який має вищі інвестиції в оборотні активи, має вищий рівень ліквідності але ймовірність ризику ліквідності банку також існує.

Ризик ліквідності – це неспроможність банку виконати такі зобов'язання в момент їх погашення без негативного впливу на фінансовий стан банку. Ефективне управління ризиком ліквідності допомагає забезпечити спроможність банку виконувати свої зобов'язання в момент їх погашення та зменшує ймовірність розвитку несприятливої ситуації. Це набуває важливого значення з огляду на той факт, що криза ліквідності навіть в одній установі може мати системні наслідки

В процесі банківської діяльності необхідно враховувати, що ліквідність формується поступово в ході економічного розвитку самого банку та відповідно збільшення обсягу активних та пасивних операцій. В свою чергу показники, що використовують для оцінювання рівня ліквідності банку будуть залежати від виду та умов банківських операцій, а також від особливостей ринку, на якому здійснює свою діяльність банк. Ліквідність прийнято визначати як головну умову платоспроможності, наявність якою є важливою та необхідною, а контроль за її дотриманням здійснюється як з боку самого банку так і відповідні зовнішні органи контролю за банківською системою.

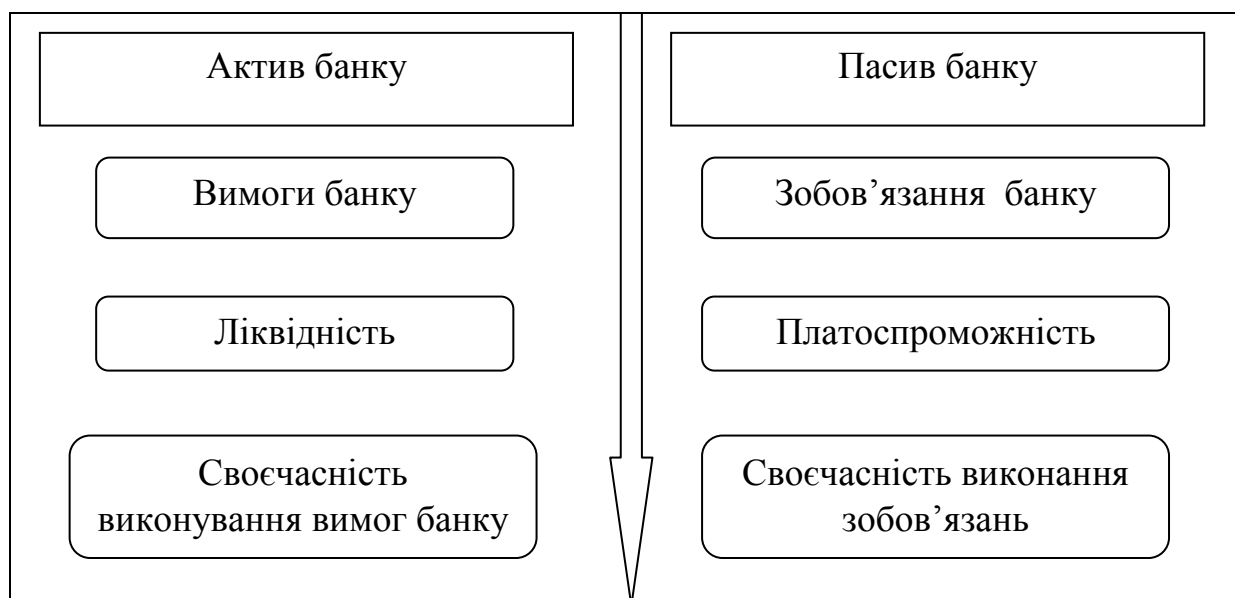

Рис.1.4. Схема зв'язку ліквідності та платоспроможності

Так, головні регулятори банківської системи на рівні країни та світу – Національний Банк України та Світовий банк платоспроможність банку розглядають в аспекті достатності власного капіталу, який забезпечить здійснення банком взятих зобов'язань, таким чином виходячи з такого розуміння платоспроможності, банк буде відноситися до неплатоспроможних тільки у випадку, коли власний капітал має знак «мінус» [19]. О. В. Дзюблюк в своїх дослідженнях доводить, що не дивлячись на взаємозв'язок та взаємозалежність платоспроможності та ліквідності банку,

це є різні поняття та зазначає «... між ними все таки існує суттєва відмінність» [15]. Зв'язок ліквідності й платоспроможності банку наведено на рисунку 1.4.

Враховувавши думки різних науковців, ми вважаємо, що ліквідність міцно пов'язана платоспроможністю. Платоспроможність банку - це складне комплексне поняття, яке вміщує в собі два фактори, перший - це перетворення активів у швидко реалізовані, другий - спроможність банку виконати його платіжні зобов'язання згідно умов договору.

О. Лаврушин, розглядає платоспроможність як більш широке поняття, на яку впливає комплекс зовнішніх і внутрішніх факторів, а ліквідність, як більш вузьке поняття, на яку впливають лише внутрішні чинники. Ліквідність розглядається як динамічний стан, а платоспроможність, як стан на певну дату [37].

І. Ларіонова та Є. Неволіна, навпаки, розглядають платоспроможність як одну із сторін ліквідності. На їх думку, ліквідність банку, крім платоспроможності, характеризується такими рисами як надійність і фінансова стійкість. Представляється, що поняття «надійність банку» відображає як би погляд на нього ззовні, насамперед з боку клієнтури, зовнішніх користувачів банківських продуктів і послуг, отже є похідним від поняття «платоспроможність». Поняття «стійкість банку» відображає погляд самих банків на внутрішню власну надійність і способи її забезпечення, отже є похідним від поняття «ліквідність» [38]

Як зазначають Марченко О. В., Линьова В. Д., ліквідність є менш динамічною категорією порівняно з платоспроможністю, оскільки ліквідність банку є запорукою платоспроможності [41].

Однак, як зазначає Катан Л.І.: «платоспроможність залежить і від інших факторів, до яких відносять: наявність і упорядкованість заставного і банківського законодавства; політичний і економічний стан у країні або регіоні; стан грошового ринку; можливість рефінансування у Центральному банку, розвиток фондового ринку (ринку цінних паперів); спеціалізація і

різноманітність послуг та операцій банку; рівень менеджменту в банку; забезпеченість власним капіталом банку; надійність клієнтів і банків-партнерів» [31].

Так, на думку вчених В. Міщенко, Н. Слав'янської, О. Кореневої платоспроможність – це «спроможність банку виконати законні вимоги кредиторів» [42, 43]. Деякі автори, серед яких І. Лис, А. Нікітін, Ю. Татьянаіна, Е. Жарковська, вважають ці категорії спорідненими, зазначаючи, що ліквідність є необхідною та обов'язковою умовою платоспроможності. Остання передбачає здатність юридичної особи виконувати свої зобов'язання у повному обсязі, тоді як перша трактується з позиції легкості та швидкості перетворення активів банку у грошові ресурси [15].

Досліджуючи сутність платоспроможності деякі автори визначають її як спроможність погашати свої зобов'язання, при цьому умовою даної спроможності визначають наявність у банка активів, які мають різний рівень ліквідності. Тому логічним є твердження за яким необхідною умовою забезпечення платоспроможності являється наявність та забезпечення відповідної якості активів банку.

Однозначним є твердження про ліквідність як одну з основних умов платоспроможності. Проте тлумачення ліквідності банку лише з позицій якості активів дуже вузьке і повністю не розкриває його сутності. Якщо ж трактувати його ширше, а саме як здатність банківської установи вчасно та в повному обсязі виконувати всі необхідні зобов'язання, то за наведеного підходу не простежується жодної суттєвої відмінності між порівнюваними категоріями. Очевидно, що це не так, хоча б з тієї точки зору, що двом різним поняттям повинні відповідати різні економічні явища.

В свою чергу, Р. Михайлюк зазначає, що категорія «платоспроможність» включає в себе «не лише здатність відповідати за борговими зобов'язаннями, а й здатність банку надавати кредити позичальникам в обсягах, що відповідають їх потребам» [44].

Платоспроможність банку визначається наскільки власний капітал банку забезпечує виконання фактичних фінансових зобов'язань банку. Таким чином платоспроможність міцно пов'язана з ліквідністю, яка виступає головною умовою для гарантування платоспроможності та самозбереження комерційного банку

Спільна ознака понять платоспроможності та ліквідності – це те, що вони визначають можливість банку виконувати його фінансові зобов'язання, а різниця між цими поняттями полягає в тому, що платоспроможність – це виконувати зобов'язання банку за рахунок його власного капіталу, а ліквідність – це цілковите виконання зобов'язань комерційного банку.

Отож, якщо банк маючи додатний показник суми власного капіталу не може виконувати свої готівкові зобов'язання, то він вважається неліквідним але платоспроможним. З даного твердження логічно робимо висновок, що і платоспроможність і ліквідність банку між собою взаємопов'язані зважаючи на існування у банку його власного капіталу. Незважаючи на це, крім вищевказаних між даними поняттями існують деякі інші розбіжності, які обумовлені існуванням грошових коштів у двох формах – готівкових та безготівкових, беручи це до уваги можна припустити - ліквідність банку пов'язана з рухом готівки, яку банк повинен виплачувати своїм вкладникам та надавати своїм надійним позичальникам. В такому випадку банку для підтримки своєї ліквідності потрібна виключно готівка, а не кошти у грошовій формі. Враховуючи це Національний банк України, ототожнюючи сутність платоспроможності і ліквідності банку встановив норматив платоспроможності та норматив ліквідності, методика визначення яких дещо різна. Норматив платоспроможності (як і саме поняття платоспроможність) «... відображає здатність банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями» [58], що за некоректного трактування ліквідності банку невірно ототожнює її з платоспроможністю, тому що для підтримки ліквідності банку потрібні готівкові кошти, а не регулятивний капітал банку

[62]. Узагальнення розуміння різних підходів до трактування платоспроможності банку представлено на рис. 1.5.

Рис. 1.5. Узагальнені підходи до трактування платоспроможності банку

Враховуючи проведені дослідження можна визначити основні ознаки та фактори впливу на платоспроможність банку. Так, ми вважаємо, що такими ознаками є:

- наявність коштів на рахунках банку в обсягу достатньому для виконання всіх його платежів;
- відсутність у банку простроченої заборгованості перед клієнтами;
- наявність високоліквідних елементів у складі поточних активів банку.

Щодо факторів впливу на платоспроможність банку, то в науковій економічній літературі серед різних науковців не виділено якоїсь стандартної та конкретно визначеної їх класифікації. Так, фактори впливу на платоспроможність можна класифікувати на:

- зовнішні та внутрішні фактори впливу, які розрізняють за місцем їх виникнення;
- основні та другорядні, які розділюють за важливістю їх впливу на кінцевий результат діяльності банку;
- прості та складні, які мають різну структуру;

- постійні та тимчасові, за часом дії того чи іншого фактору на об'єкт його впливу.

Отже, ліквідність банку – це фактична здатність банку виконувати короткострокові зобов'язання в момент настання їх сплати. Стан ліквідності вказує на здатність банку погасити поточну заборгованість, ефективність керівництва у використанні оборотного капіталу та прогрес, досягнутий у поточному фінансовому становищі.

Платоспроможність банку означає фактичну спроможність банку виконувати довгострокові зобов'язання в момент їх настання згідно договорних умов. У стані платоспроможності банку зацікавлені акціонери, власники боргових зобов'язань та довгострокові кредитори, такі як фінансові установи. Платоспроможність також використовується для аналізу структури капіталу банку. Це вказує на структуру фінансування, незалежно від того, чи були задоволені довгострокові потреби за рахунок довгострокових фондів чи ні. Багато досліджень було проведено у сфері діяльності комерційних банків, але в області ісламських банків дослідження все ще обмежені. Деякі з відповідних досліджень згадуються нижче.

За дослідженнями Марченко О.В. дефініції платоспроможність та ліквідність можуть співіснувати в наступних поєднаннях [41]:

- платоспроможність і ліквідність;
- платоспроможність і неліквідність;
- неплатоспроможність і ліквідність;
- неплатоспроможність і неліквідність.

Детально можливі поєднання зображено на рис. 1.6.

При цьому найбільш близьким до поняття платоспроможність банку є поняття ліквідність банку. Як зазначається в дослідженнях Марченко О. В. – «ліквідність є менш динамічною порівняно з платоспроможністю, оскільки в банку формується визначена структура активів та джерел коштів, різкі зміни яких порівняно рідкісні» [42].

Традиційно ліквідність визначається як спроможність фінансових установ фінансувати збільшення своїх активів і відповідати своїм зобов'язанням у міру їх погашення. Ліквідність банку має два чітких, але взаємопов'язаних виміри: ліквідність зобов'язань (або грошові кошти), яка відноситься до можливості отримати фінансування на ринку та ліквідність активів (або ринкової), пов'язана з можливістю продажу активів. Обидва поняття взаємопов'язані, і взаємодія між ними прагне до їх взаємного підкріплення. Однак за несприятливих умов ця залежність має тенденцію послаблюватися, оскільки несприятливі обставини, які впливають на один вимір, можуть швидко перенестися в інший.

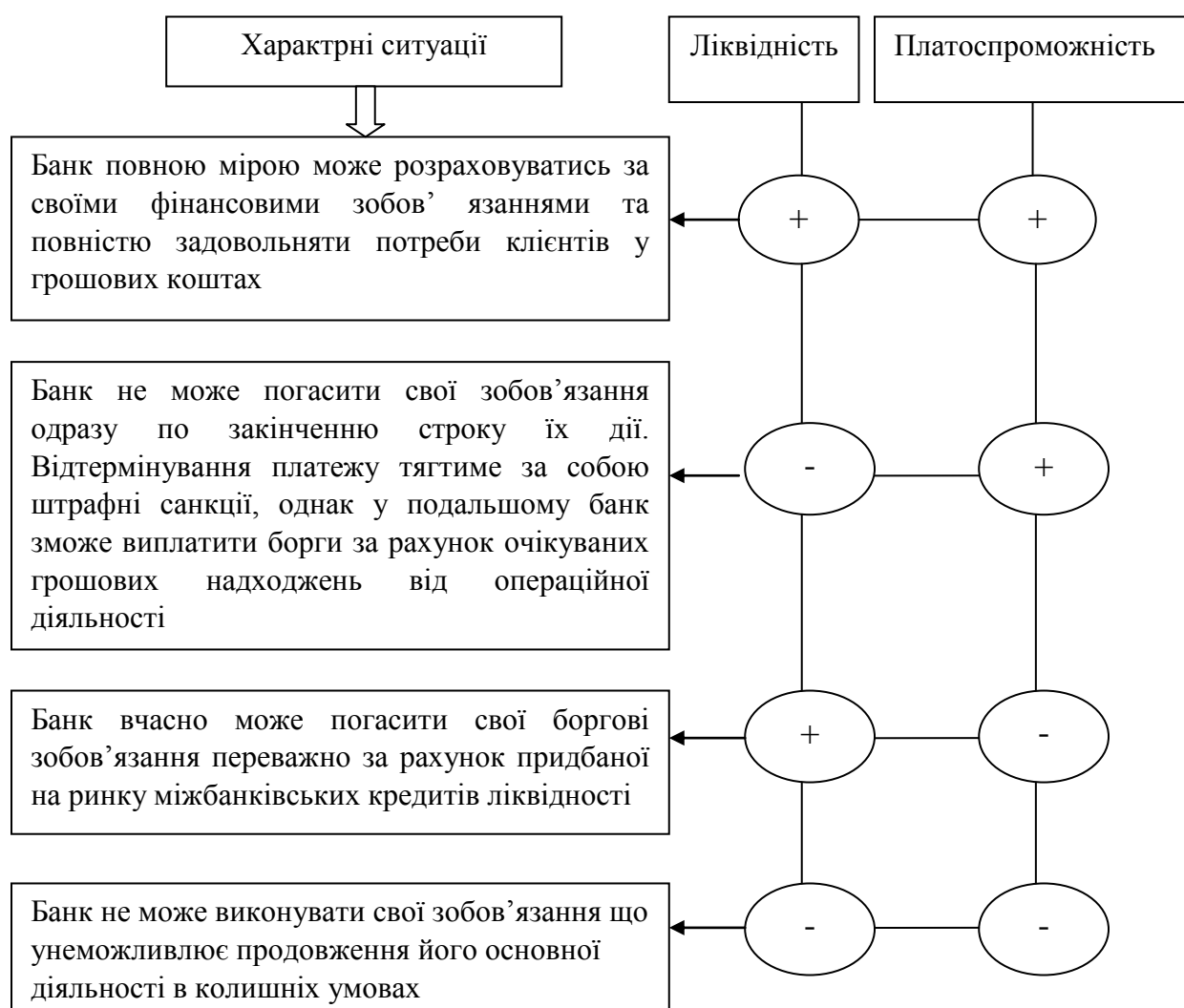

Рис.1.6. Схема поєднання ліквідності та платоспроможності в розрізі характерних ситуацій [19]

Різниця між ліквідністю і платоспроможністю полягає в тому, що ліквідність банку не має на увазі те, що він є платоспроможним, тоді як платоспроможний банк не означає, що він є ліквідним. Взаємозв'язок ліквідності та платоспроможності банку зображено на рисунку 1.7.

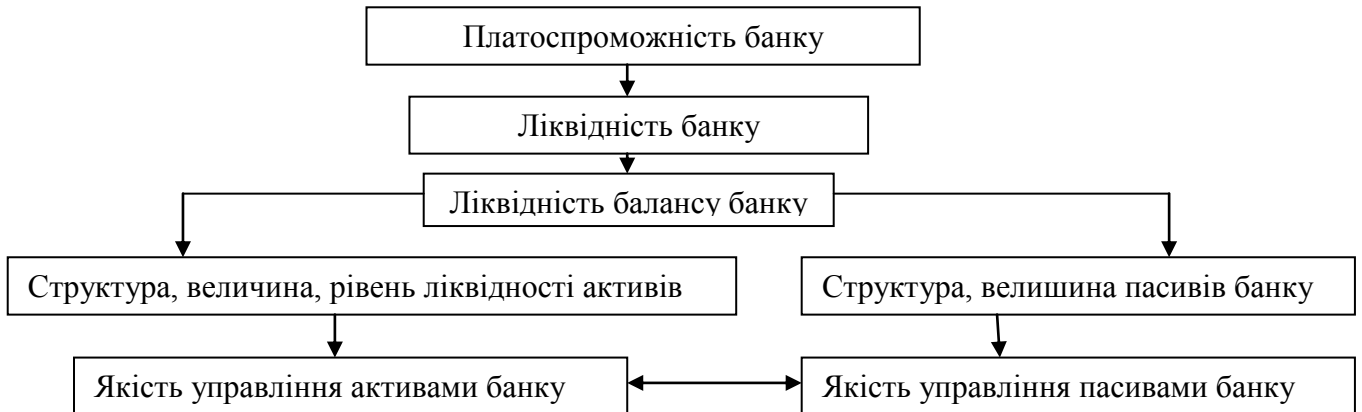

Рис.1.7. Взаємозв'язок ліквідності та платоспроможності банку

Враховавши вищевикладені погляди щодо розуміння платоспроможності та ліквідності, ми вважаємо, що ліквідність банку є головною умовою та складовою платоспроможності банку, а від так і фінансової стабільності банківської установи, яка в свою чергу включає:

- спроможність у визначений строк, у повному обсязі та у необхідній валюті виконувати усі наявні чи потенційні вимоги клієнтів;
- здатність функціонувати без порушення внутрішніх та зовнішніх нормативних вимог;
- наявність бездоганної репутації, яка дозволяє банку отримувати довгострокові ресурси з метою фінансування зростання активів та залучати необхідний обсяг коштів на поточні та депозитні рахунки.

Саме таке розуміння банківської платоспроможності та ліквідності та дозволить керівництву банку максимально ефективно здійснювати управління ними з метою ведення прибуткової банківської діяльності.

1.3. Концептуальні основи управління ліквідністю та платоспроможністю комерційного банку

Враховуючи дослідження попереднього розділу можна стверджувати, що запорукою успіху комерційного банку є ефективне управління її ліквідністю та платоспроможністю, що в свою чергу потребує ефективних управлінських інструментів, які б давали змогу попереджати та нівелювати вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на рівень ліквідності та платоспроможності банку, адже банки можуть безперервно та ефективно функціонувати за саме наявності оптимального рівня ліквідності та платоспроможності.

У світовій банківській практиці в теорії управління ліквідністю та платоспроможністю виділяють два загальних підходи - це управління активами і пасивами банку, які в свою чергу розділяються на відповідні чотири теорії. Теорії управління ліквідністю та платоспроможністю банку представлені на рис. 1.8.

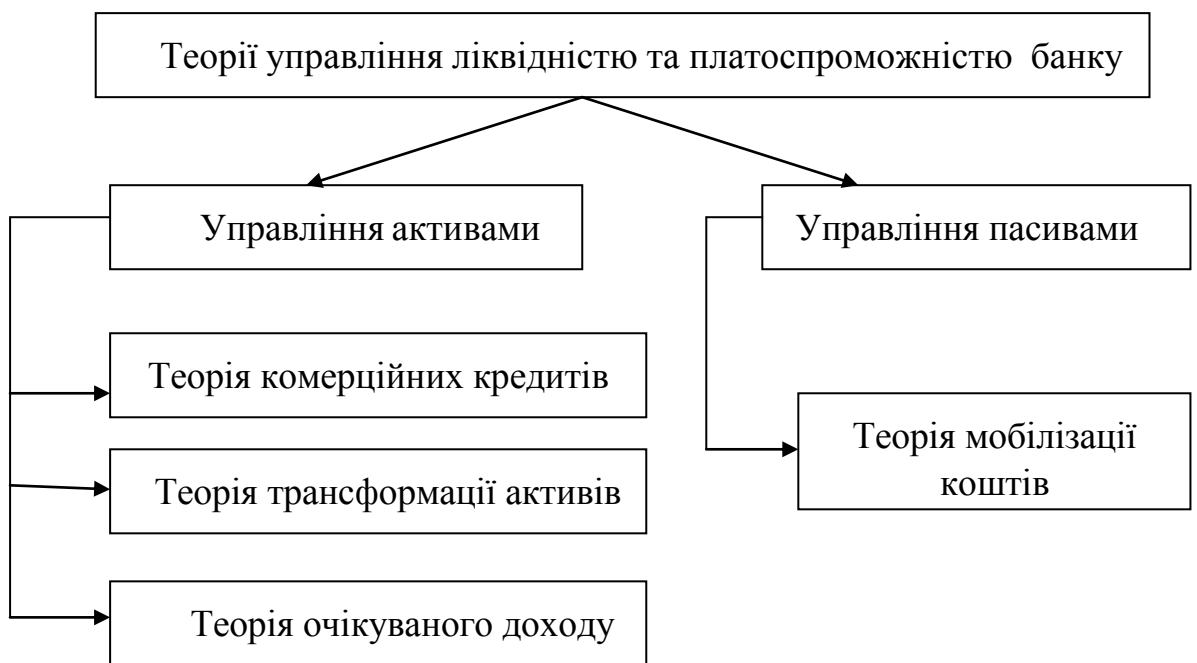

Рис.1.8. Теорії управління ліквідністю та платоспроможністю банку

Теорія комерційних позик або кредитів передбачає розміщення комерційними банками своїх активів у короткострокові позики, які вчасно погашаються при стабільному рівні ділової активності. Банківська установа повинна видавати кредити підприємствам лише на поповнення оборотного капіталу або під створення товарних запасів, а також враховувати виключно короткострокові цінні папери. [39].

Недолік цієї теорії – теорія не спиралася на кредитні потреби економіки під час фази росту економічного циклу, що в свою чергу обмежувало банківське кредитування направлене на розширення діяльності суб'єктів господарювання, тобто фінансування капіталовкладень в основні засоби, обладнання, будівлі та інше.

Теорія трансформації активів базується на твердженні, що банківська установа може бути ліквідною, у випадку, коли його активи можна продати іншим кредиторам або інвесторам за готівку. Недолік теорії – це обмеження кількості активів, прийнятих як вторинні

Теорія очікуваного доходу ґрунтується на тому, що банківську ліквідність можна прогнозувати, у випадку якщо майбутні або заплановані доходи позичальника закласти в основу графіка погашення платежів по кредиту. Тобто ця теорія може використовуватися виключно в умовах стабільної економічної ситуації, у випадках, коли переважна більшість позичальників мають стабільний фінансовий стан, а загальний ризик від проведення кредитних операцій є мінімальний [15].

Теорія очікуваного доходу ніяким чином не заперечує існування двох попередніх теорій, але вона наголошує, що взаємозв'язок між доходами позичальника та погашенням кредитів є важливішим ніж забезпечення кредитів, а тому на ліквідність банку можна впливати змінюючи структуру погашення кредитів.

Теорія мобілізації коштів або теорія управління пасивами ґрунтується на двох твердженнях:

- комерційний банк може вирішувати проблеми з ліквідністю шляхом залучення додаткових коштів на ринку капіталів (західний напрямок);

- комерційний банк може забезпечити та підтримати свою ліквідність вдаючись до запозичення коштів у банків- кореспондентів або у центрального банку.

До переваг теорії мобілізації коштів відносяться наступні положення:

- дана теорія дозволяє банківським установам не змінювати структуру активів;

- банки можуть уникнути продажу своїх довгострокових дохідних активів, шляхом залучення коштів на грошову ринку;

- банки можуть залучати кошти із зовнішніх джерел, а ті в свою чергу можуть замінити високоліквідні активи, які не є дохідні.

Серед недоліків теорії мобілізації коштів, наступні положення:

- ризик незбалансованості між активними та пасивними операціями, в наслідок залучення ресурсів, що мають короткостроковий характер;

- залежність комерційного банку від грошового ринку, на якому вони залучають кошти, а особливо в період кризи на даному ринку, коли є дефіцит вільних грошових коштів – це негативно впливає на ліквідність банку;

- додаткові витрати у формі сплати відсотка за залученні кошти.

Важливим складовими системи управління ліквідністю банку вважаються методи її регулювання. Виділяють три методи управління ліквідністю, які були сформовані в процесі практичної банківської діяльності та науково підтвержені враховуючи їх економічну доцільність. Кожен з цих методів має як переваги, так і недоліки, а їх застосування визначається економічним станом банківської установи, таким чином виділяють метод:

- 1) накопичення ліквідності (регулювання ліквідності через активи);
- 2) запозичення ліквідності (регулювання ліквідності через пасиви);
- 3) збалансованого регулювання ліквідності (регулювання ліквідності через активи і пасиви) [41].

В свою чергу, Серпенінова Ю. С. зазначає: «управління ліквідністю та платоспроможністю банку включає в себе такі напрямки його реалізації:

- стратегії управління ліквідністю та платоспроможністю банку;
- методи управління ліквідністю платоспроможністю банку;
- методи оцінки потреби в ліквідних коштах;
- методи оцінки платоспроможності банку» [42].

Підходи до реалізації напрямків управління ліквідністю та платоспроможністю банківських установ зображено на рис. 1.9.

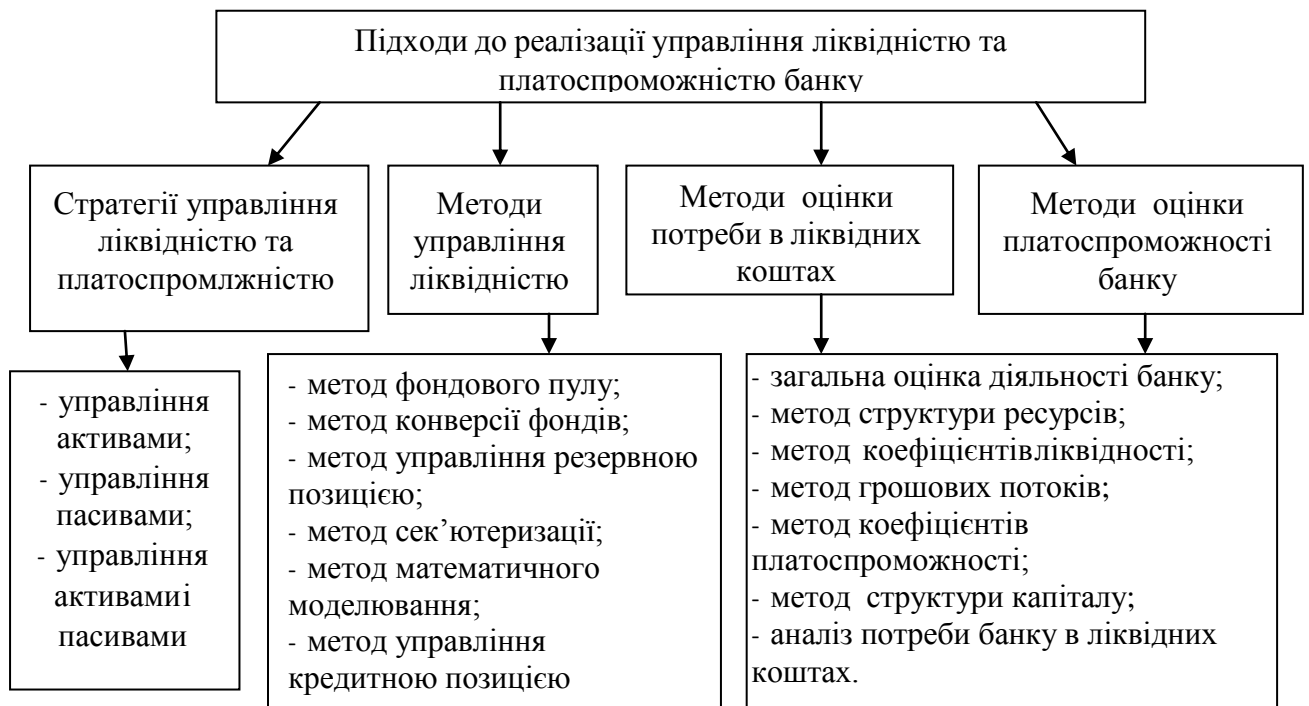

Рис. 1.9. Підходи до реалізації напрямків управління ліквідністю банку

Принципи щодо ефективного управління ліквідністю та платоспроможністю банку є основою для прийняття ефективних управлінських рішень керівництвом банку та є поєднанням загальних і специфічних принципів, що слугують концептуальною основою управління ліквідністю та платоспроможністю банку, а також принципів корпоративного управління в банку, які визначають ефективність системи управління банком в цілому, яка, в свою чергу, є надсистемою для системи управління

ліквідністю та платоспроможністю, а тому значно впливає на її побудову (рис.1.10).

Рис.1.10. Концептуальні основи управління ліквідністю і платоспроможністю

Загальні принципи управління ліквідністю і платоспроможністю - це принципи, які мають універсальний характер і є першочерговими для формулювання відповідних правил, законів, концепцій управління ліквідністю та платоспроможністю банку. До них належать такі принципи:

- цілеспрямованості,
- плановості,
- взаємозалежності,
- розподілу повноважень та відповідальності,
- узгодженості, взаємодії.

Специфічні принци – це принципи, які висвітлюють найважливіші напрямки управління ліквідністю та платоспроможністю банку. До них належать такі принципи:

- пріоритетність ліквідності в процесі розміщення коштів;
- безперервний аналіз обґрунтованої необхідності ліквідних коштів з метою виключення випадків їх дефіциту та надлишку;

- планування дій у кризових ситуаціях, що можуть спричинити виникнення незбалансованої ліквідності банку та платоспроможності;
- брати до уваги та враховувати взаємозв'язок ризику ліквідності та платоспроможності з іншими сферами діяльності.

Крім вищерозглянутих, Базельським комітетом з банківського нагляду були розроблені відповідні принципи ефективного управління ліквідністю в банківських установах, що згруповані у вісім груп, за напрямом організації фінансової діяльності банку:

1) визначення структури управління ліквідністю банку - це означає, що банку необхідно мати узгоджену стратегію безперервного управління його ліквідністю, яка повинна практично використовуватись в діяльності банку, а ситуація з ліквідністю в банку повинна бути доведена до керівництва банку. Крім того банки мають на регулярній основі переглядати та аналізувати за відповідні періоди часу ліміти та розмір своїх позицій ліквідності, а також мати спеціальні інформаційні системи для вимірювання, звітування та контролю за ризиком ліквідності;

2) моніторинг і вимірювання чистих потреб у фінансуванні. Дана група принципів визначає, що банк повинен дотримуватися постійного вимірювання та моніторингу чистих потреб у фінансуванні та проводити аналіз ліквідності банку, використовуючи різні сценарії та переглядати свої припущення щодо ліквідності на предмет їх правильності та відповідності ситуації, в разі потребі міняти їх;

3) управління доступом до ринку, означає, що банк має з деякою періодичністю переглядати свої відношення з власниками зобов'язань, з метою підтримки диверсифікації зобов'язань для забезпечення своїх активних операцій;

4) антикризове планування, тобто банк повинен мати антикризові плани, для уникнення непередбачених ситуаціях, пов'язаних з недостатністю грошових коштів;

5) управління ліквідністю іноземної валюти. Цей принцип визначає позицію про те, що кожен банк повинен мати систему вимірювання, моніторингу та контролю його валютних позицій в основних валютах, з якими він активно працює;

6) внутрішній контроль управління ризиком ліквідності. Даний принцип визначає наявність у банку відповідної системи внутрішнього контролю для гнучкого та ефективного управління ризиком ліквідності. Така системи внутрішнього контролю повинна передбачати регулярні незалежні перевірки та оцінки ефективності системи, їх аналіз та забезпечення відповідних виправлень або покращень процесу здійснення внутрішнього контролю в разі такої необхідності;

7) наявність механізму для розкриття інформації про банк. Цей принцип має на увазі публічне розкриття інформації про стан банку для покращення його ліквідності;

8) працівники банківського нагляду. Безумовно для управління ліквідністю та платоспроможністю банку необхідний компетентний персонал (працівники), які будуть проводити незалежну оцінку банківських стратегій, політики, процедур та принципів, що відносяться до управління ліквідністю. Ці працівники в разі потреби повинні вимагати наявність у банку ефективної системи для вимірювання, моніторингу та контролю ризику ліквідності, а для цього вони повинні отримувати в достатньому обсягу та своєчасно інформацію для оцінки рівня ризику ліквідності вони ж повинні забезпечити щоб банк мав покроковий план виходу з кризи в разі зниження ліквідності.

Таким чином для ефективного управління ліквідністю та платоспроможністю комерційні банки повинні застосовувати дані принципи, а також безперечно та в комплексі контролювати інші ризик, що притаманні банківській діяльності та які можуть привести до втрати банком своєї ліквідності та платоспроможності.

Отже, під управлінням ліквідністю та платоспроможністю необхідно розуміти процес розробки та прийняття ефективних управлінських рішень

щодо виконання комерційними банками їх зобов'язань в повному обсязі і у встановлені строки за рахунок наявних платіжних засобів з метою забезпечення ефективного розвитку комерційного банку як в поточному так і в майбутньому періоді, який повинен відбуватися в логічно визначеній послідовності. Процес управління ліквідністю та платоспроможністю комерційного банку в поетапному розрізі наведено на рисунку 1.11.

І слід зазначити, що однаково важливим є кожен етап оскільки від того наскільки виважено та відповідально підійшли кожного етапу, такий буде кінцевий результат банківської діяльності.

Перший етап, що передбачає пошук та обробку інформації про стан ліквідності та платоспроможності, виконується на основі даних фінансової звітності банку на даному етапі закладається наскільки ефективним буде весь процес управління, а також прийняті рішення та наслідки цих рішень щодо підвищення ліквідності та платоспроможності банку.

Рис.1.11. Основні етапи процесу управління ліквідністю та платоспроможністю комерційного банку

Другий та третій етапи передбачають відповідно вибір методів оцінки ліквідності та платоспроможності (рис.1.9) та безпосередня їх оцінка, що дасть змогу охарактеризувати рівень ліквідності та платоспроможності банку. Ці два етапи повинні передбачати загальну оцінку діяльності комерційного банку, аналіз коефіцієнтів ліквідності та платоспроможності, аналіз потреби банку в ліквідних коштах, аналіз якості активів банку, аналіз ресурсної бази банківської установи.

Четвертий етап щодо визначення напрямків покращення підвищення ліквідності та платоспроможності буде опиратися на результати попереднього етапа, і від того наскільки ці результати будуть точними наскільки і влучними та обґрунтованими будуть визначені напрями по покращенню ліквідності та платоспроможності банку.

П'ятий етап заключний направлений на реалізацію прийнятих рішень по підвищенню платоспроможності та ліквідності банку та подальший їх моніторинг, який дозволить визначити наскільки прийняті рішення були ефективними, а також в разі необхідності зробити їх коригування в майбутньому.

Отже, сьогодні, коли спостерігається економічна нестабільність, яка крім політично-економічних факторів обумовлена ще й COVID19 для банків особливо актуальним є питання управління їх ліквідністю та платоспроможністю, адже саме ефективне управління ліквідністю та платоспроможністю, яке враховує, попереджає та невілює дію зовнішніх та внутрішніх негативні чинники, що обумовлені теперішньою ситуацією є запорукою успішної діяльності банківської установи, тобто управління ліквідністю та платоспроможністю здійснюється для синхронної реалізації двох завдань – дотримання нормативного рівня ліквідності та отримання максимального можливого доходу від активних операцій банку.

Висновки до розділу 1

Платоспроможність комерційного банку - означає фактичну спроможність або здатність банку в необхідному тобто повному розмірі та у встановлений відповідними договірними зобов'язаннями строк виконувати передбачені в цих договорах, зобов'язання банку перед своїми клієнтами, наприклад, без затримок та в повному розмірі здійснювати виплати по депозитними та кредитними операціям та довірчим операціям своїх клієнтів, по виплаті дивідендів та інших зобов'язань грошового характеру, що передбачені відповідними договорами.

Виконання зобов'язань банку характеризує рівень платоспроможності банку та є невід'ємною складовою забезпечення фінансової безпеки банку.

Фінансова безпека комерційного банку – це відповідний стан комерційного банку, перебуваючи в якому він має потрібні умови та можливості для того щоб здійснювати свої функції, тобто банк юридично та технічно спроможний виконувати взяті на себе зобов'язання перед фізичними та юридичними особами клієнтами банку, а також спроможний досягати поставлених цілей, генерувати в достатньому розмірі фінансові ресурси з наміром забезпечення його стійкого розвитку в майбутньому.

З поняттям «платоспроможність» банку дуже міцно пов'язане поняття «ліквідність», адже саме ліквідність виступає головною умовою для гарантування платоспроможності та самозбереження комерційного банку.

Спільна ознака понять платоспроможності та ліквідності – це те, що вони визначають можливість банку виконувати його фінансові зобов'язання, а різниця між цими поняттями полягає в тому, що платоспроможність – це виконувати зобов'язання банку за рахунок його власного капіталу, а ліквідність – це цілковите виконання зобов'язань комерційного банку.

Нагляд та контроль за платоспроможністю та ліквідністю банку здійснюється як збоку самого банку, так і збоку Національного банку України.

Управління ліквідністю та платоспроможністю – це комплексний процес, який має на меті розробку, прийняття ефективних рішень та їх корегування в разі необхідності щодо стану активів та пасивів банку, враховуючи супутні фактори та середовище в якому банк здійснює свою діяльність.

Управління ліквідністю та платоспроможністю потрібне для забезпечення беззупинної та ефективної роботи банку та є метою оптимального використання всіх банківських ресурсів.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

2.1. Організаційно-економічна характеристика АТ КБ «ПриватБанк»

АТ КБ «ПриватБанк» - це універсальний банк орієнтований на роздрібний сегмент, який надає послуги малому та середньому бізнесу. Банк працює відповідно до ліцензії Національного банку України з 1992 року і на 31.12.2020 р. має 26 філій і 1690 відділень в Україні, а також філію на Кіпрі. В червні 2020 року міжнародне рейтингове агентство Moody's Investors Service підвищило рейтинг довгострокового емітента та пріоритетних незабезпечених зобов'язань уряду України з «Саа1» до рівня «В3» зі стабільним прогнозом. Міжнародне рейтингове агентство Fitch Ratings в 2020 році підтвердило довгостроковий рейтинг дефолту емітента (РДЕ) України на рівні "В" і погіршило прогноз за ним із "позитивного" до "стабільного".

Органами управління Банку є:

- Акціонер або Вищий орган. 100% акцій банку знаходиться у власності держави в особі Кабінету Міністрів України і який є єдиним акціонером. Держава в особі Міністерства фінансів України отримала права власності на 100% акцій Банку 21 грудня 2016 року відповідно до статті 41.1 Закону України “Про систему гарантування вкладів фізичних осіб” та згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2016 року № 961 “Деякі питання забезпечення стабільності фінансової системи”. З 30.04.2019 власником Банку є Держава в особі Кабінету Міністрів.

- Наглядова рада банку, яка здійснює стратегічне керівництво діяльністю та контроль за діяльністю Правління банку. До складу Наглядової ради входять: комітет з питань аудиту; комітет з питань ризиків; комітет з питань корпоративного управління, винагород та призначень; комітет з питань технологій, даних та інновацій; комітет з питань стратегії і трансформації.

- Правління банку, керує поточною діяльністю і, в свою чергу, підзвітне Наглядовій раді та Вищому органу, у особі Акціонера Банку. Постійно діючими комітетами Правління є: бюджетний комітет, комітет з питань комплаєнсу та фінансової безпеки, комітет з питань управління активами та пасивами, комітет з управління змінами, комітет з управління портфелем БедБанку, комітет з управління операційними ризиками та інформаційною безпекою, кредитний комітет, маркетинговий та PR-комітет, проектний комітет, комітет з питань продуктів та тарифів, тендерний комітет, технологічний комітет, комітет з питань управління непрацюючими активами. Крім того Правління може створювати інші комітети з урахуванням розміру активів, особливостей діяльності банку, обсягів банківських та фінансових послуг та інше.

У 2020 р. Наглядова рада ПриватБанку затвердила зміни до організаційної структури в такій варіації: голова правління, заступник голови правління (з питань фінансів), заступник голови правління (з питань управління проблемними активами), заступник голови правління (з операційних питань), заступник голови правління (з питань розвитку бізнесу), член правління (з питань управління ризиками), член правління (з питань мережі та проблемної заборгованості). Як вважає керівництво банку саме така структура правління необхідна для того, щоб реалізувати її стратегію.

Функціонування Наглядової ради здійснюється за допомогою Корпоративного секретаря і його службою та окремою технічною службою для підтримки діяльності Наглядової ради, окремих членів та Корпоративного секретаря. Також в банку діє підрозділ внутрішнього аудиту, який здійснює оцінку ефективності діяльності першої та другої ліній захисту та загальну оцінку ефективності системи внутрішнього контролю в Банку. Підрозділ внутрішнього аудиту підпорядковується Наглядовій раді Банку та звітує перед нею.

ПриватБанк приділяє значну увагу сфері досліджень і розроблень, стимулюючи розвиток інновацій в організації, спрямовує свої зусилля на розробку нових продуктів та підвищення доступності сервісів для клієнтів. Одним із вагомих результатів Приват Банку є його визнання як найкращого українського цифрового банку 2020 року в рейтингу World's Best Digital Banks від журналу Global Finance.

В 2020 р. ПриватБанк запусив біометричні платіжні POS-термінали з технологією FacePay24, також разом з SM POS та UKey розпочав впровадження програмних РРО для бізнесу (комплексне рішення в одному пристрої, яке поєднує сучасний мобільний POS-термінал з платіжними функціями, касовий апарат та систему обліку товарів), впровадив можливість платежів в чат-ботах популярного месенджера Viber, використовуючи інтернет-еквайрінг LiqPay, відкрив випуск платіжних карток міжнародної системи UnionPay International, а також започаткував онлайн сервіс підписки та керування постачальниками комунальних послуг. Крім того ПриватБанк розвиває мережу банкоматів та терміналів, оновлює пристрої, їх програмне забезпечення і доповнює можливості послуг.

ПриватБанк як соціально відповідальна установа забезпечує своїх співробітників конкурентними умовами працевлаштування, надає повний соціальний пакет, здійснює заходи щодо підтримки клієнтів з обмеженими можливостями, адаптує відділення для можливості їх обслуговування, а також сприяє їх працевлаштуванню. В банку існують багато програм спрямованих на підвищення фінансової грамотності своїх клієнтів. Так, в банку діють освітні програми для школярів (ЮніорБанк), топ-менеджери Банку проводять бізнес-семінари для підприємців.

В Звіті про управління АТ КБ «ПриватБанк» зазначається, що до джерел фінансових ресурсів відноситься капітал, а саме: акціонерний капітал та резервний фонд; кошти клієнтів, з яких на кінець 2020 року 50% - це поточні високодиверсифіковані рахунки, переважно фізичних осіб; кошти міжбанківського ринку і рефінансування НБУ.

АТ КБ «ПриватБанк» формує політику управління таким чином, щоб забезпечити ефективне управління усіма ресурсами, забезпечивши зростання фінансових показників діяльності та підвищення вартості активів.

Найзначнішою подією 2020 року стала пандемія COVID-19, яка привела до різкої рецесії світового масштабу. Разом з тим, за таких умов ПриватБанк безперервно надавав послуги, підтримував клієнтів кредитуванням. Криза мала помірний негативний вплив на операційну діяльність банківського сектору. За умов карантину банк максимально переорієнтувався на роботу онлайн і забезпечив високий рівень банківського сервісу.

Таблиця 2.1

Показники фінансової діяльності АТ КБ «ПриватБанк» за 2016-2020 рр.,
млн.грн.

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Зміни 2020 р. до 2016 р., %
Процентні доходи	31358	24485	30754	33841	33563	107,0
Процентні витрати	29364	18374	14002	14174	11961	40,7
Чистий процентний дохід	1994	6111	16752	19667	21602	1083,4
Чисті процентні доходи після вирахування резерву на зменшення корисності	1994	-1268	10663	19663	19831	994,5
Прибуток (збиток) до оподаткування	-176814	397	12789	32609	24296	-
Прибуток за рік	-176238	378	12798	32609	24302	-

За аналізованого періоду спостерігається зростання процентних доходів на 7% при зниженні процентних витрат на 59,3%. Достатньо жорстка політика управління витратами призвела до зростання чистого процентного доходу майже у 11 разів (10,8). Разом з тим, у 2016 р. банк отримав збитки у розмірі 176238 млн грн., що насамперед було пов'язано із кризою банківської сфери в період її реформування у 2014-2016 рр. І вже в

наступному 2017 р. банк отримав прибуток – 378 млн грн, і у 2020 р. порівняно з 2017 р. останній збільшився у 64 рази.

Такий швидкий вихід із кризового стану відбувся завдяки тому, що у керівництвом банку регулярно розробляють і дотримуються стратегії розвитку та визначають пріоритетні напрями діяльності як окремих бізнес-процесів, так і діяльності АТ КБ «ПриватБанк» в цілому.

2.2. Аналіз фінансового стану АТ КБ «ПриватБанк»

Важливе значення в аналізі фінансового стану банківської установи займає аналіз балансу та звіту про фінансові результати. За даними додатку Б валюта балансу АТ «ПриватБанк» зросла на 12,8%. У складі активів балансу грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви збільшились на 65,5%, а кредити та аванси клієнтам – на 68,7%. Інвестиційна нерухомість зросла за цей період більше ніж у 4 рази, тоді як вартість приміщень, вдосконалення орендованого майна, обладнання та нематеріальні активи на 72,9%, а інші фінансові активи – на 30,7%.

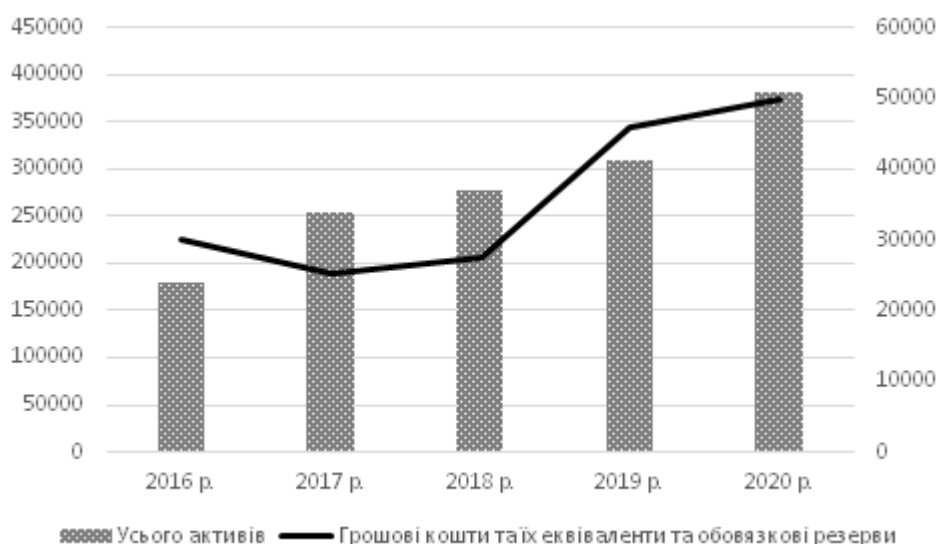

Рис. 2.1. Порівняння динаміки активів та грошових коштів АТ КБ «ПриватБанк» за 2016-2020 рр., млн.грн.

Як зазначено в Примітках до річної фінансової звітності банку станом на 31 грудня 2020 року нематеріальні активи включали внутрішньо згенеровані нематеріальні активи балансовою вартістю 574 мільйонів гривень (на 31 грудня 2019 року: 329 мільйонів гривень), а складі групи «інші» включено поліпшення орендованих приміщень балансовою вартістю 174 мільйонів гривень (на 31 грудня 2019 року - 14 мільйонів гривень). Первісна вартість або вартість оцінки повністю амортизованих основних засобів та нематеріальних активів, які Банк використовує, на 31.12 2020 р. складала 2093 млн грн (на 31.12.19 р. - 1354 млн грн).

Таблиця 2.2

Склад основних засобів АТ КБ «ПриватБанк» за 2016-2020 рр., млн.грн.

Показник	2016 р	2017 р	2018 р	2019 р	2020 р	Зміни 2020 р. до 2016 р.
Будівлі	1806	1580	1439	1317	1608	89,0
Земля			8	8	11	-
Комп'ютерне обладнання	977	798	1324	1972	2396	245,2
Транспортні засоби	52	36	138	244	241	463,5
Офісні меблі та обладнання	416	558	271	310	225	54,1
Електронні системи			122	120	159	-
Інші	37	29	146	142	298	805,4
Нематеріальні активи	121	325	345	651	956	790,1
Всього	3409	3326	3793	4764	5894	172,9

За аналізуємий період серед складу основних засобів АТ КБ «ПриватБанк» вартість будівель знизилась на 11%, а офісних меблів та обладнання – на 45,9%. Разом з тим, на фоні загального зростання вартості основних засобів банку на 72,9%, вартість комп'ютерного обладнання зросла понад 2,5 рази, а транспортних засобів – у 4,6 рази. Стаття «Інші», по якій за звичай показується поліпшення орендованих приміщень збільшилось у 8 разів, що свідчить про розширення діяльності банку, зокрема створення нових відділень та модернізація давно працюючих (табл. 2.2.).

Нематеріальні активи банку за 2016-2020 рр. зросли майже у 8 разів (7,9). За даними Приміток до річної фінансової звітності банку на 31 грудня 2020 р. до нематеріальних активів відносилися внутрішньо згенеровані нематеріальні активи балансовою вартістю 574 мільйонів гривень (на 31 грудня 2019 року: 329 мільйонів гривень).

До важливих складових, які характеризують ліквідність та платоспроможність і фінансову стійкість банку відносяться грошові кошти та їх еквіваленти, динаміка яких по АТ КБ «ПриватБанк» наведена у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка та склад грошових коштів, їх еквівалентів та обов'язкових резервів АТ КБ «ПриватБанк» за 2016-2020 рр., млн. грн.

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Зміни 2020 р. до 2016 р.
Грошові кошти в касі	12101	14256	15905	19519	20774	171,7
Залишок на рахунку в НБУ	5644	4766	6061	8525	5549	98,3
Залишок на рахунку та обов'язкові резерви в Центральному банку Кіпру	1505	1775	1682	1402	1838	122,1
Кореспондентські рахунки та депозити «овернайт» в банках: Україна	406	7	5	4	4	0,99
ОЕСР	10483	4461	3549	16393	21664	206,7
Інші країни, крім ОЕСР	20	31	173	66	98	490,0
Мінус: резерв під очікувані кредитні збитки в межах 12 місяців	-	-	-15	-15	-16	-
Всього	30159	25296	27360	45894	49911	165,5

За даний період обсяги грошових коштів у касі збільшились на 71,7%, а залишок коштів на рахунку в НБУ, навпаки, знизився на 1,7%. Оскільки АТ КБ «ПриватБанк» має відділення у м. Ларнака, м. Нікосія та м. Лімасол Республіки Кіпр, то має обов'язкові резерви у Центральному банку Кіпра,

які за аналізованій період збільшилися на 22,1%. Розмір коштів на кореспондентських рахунках та рахунках «овернайт» в Україні незначно знизилася – на 0,01%, в країнах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) зросли у 2 рази, тоді як у інших країнах, що не входять до даної організації зростання складає 4,9 рази. Загальне зростання грошових коштів, їх еквівалентів та обов'язкових резервів за розглядаємий період становило 65,5%.

Як зазначено у Примітках до річної фінансової звітності АТ КБ «ПриватБанк» за 2020 р. станом на 31 грудня 2020 та 2019 років категорія «Кредити, що управляються як окремий портфель» включає в себе непрацюючі кредити, які були видані до 19 грудня 2016 року. Крім того, на 31 грудня 2020 року банк визнав 162163 мільйони гривень резерву під очікувані кредитні збитки за цими кредитами (31 грудня 2019 року: 207851 мільйон гривень). Впродовж 2020 року АТ АК «ПриватБанком» за рахунок резерву списано 56663 мільйони гривень вищезазначених кредитів.

За даними додатку В збільшилися обсяги наданих кредитів юридичним особам у 2,08 рази. Серед наданих кредитів фізичним особам обсяги кредитів наданих за кредитними картками зросли у 2,05 рази, за споживчими кредитами – понад 3,3 рази, за іпотечними кредитами – на 5,8%, за кредитами на придбання автомобіля зменшилися на 86,7%, а за іншими кредитами – 87,8% (рис. 2.2). За даними Приміток до річної фінансової звітності банку за 2020 р. кредити та аванси клієнтам, які банк списав за рахунок резервів в минулих роках, було відшкодовано в загальній сумі 256 млн грн (2019 р. - 338 млн грн) включаючи відшкодування 180 мільйони гривень за кредитними картками (2019 р. - 233 млн грн), 73 млн грн за кредитами юридичним особам (2019 р. - 100 млн грн) та 3 млн грн за кредитами підприємствам малого та середнього бізнесу (2019 р. - 5 млн грн). Дані аналізу вказують на те, що серед населення і досі залишаються популярними споживчі кредити, і останнім часом актуальними стали використання кредитів за кредитними картками.

Надані кредити підприємствам малого та середнього бізнесу за аналізуємий період зросли у 2,8 рази, що свідчить про популярність програми кредитування малого бізнесу від банку.

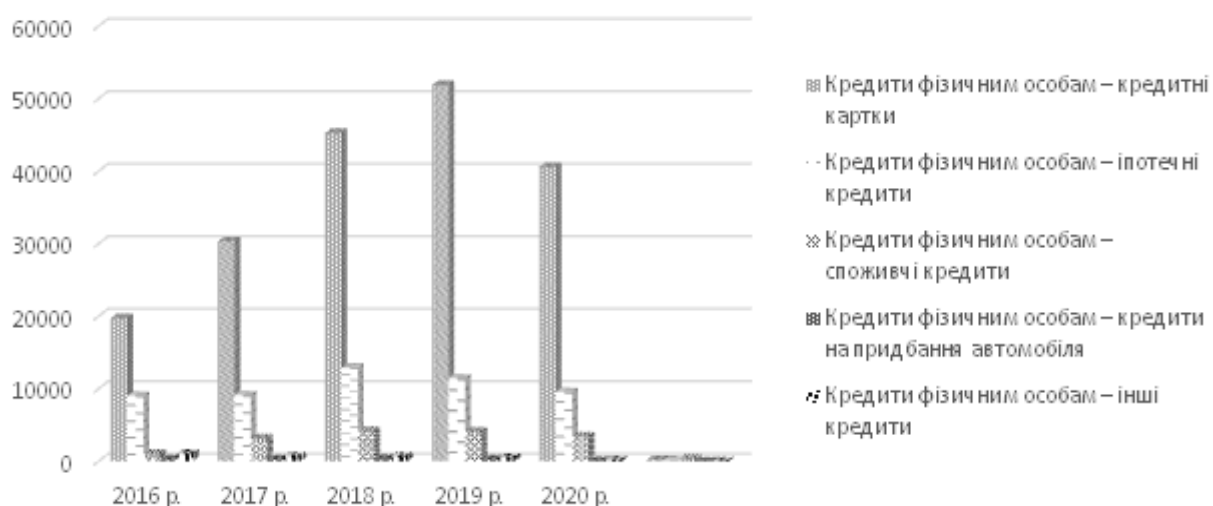

Рис. 2.2. Динаміка кредитів фізичним особам за видами за 2016-2018 рр., млн грн.

Серед небанківських послуг, що надає АТ КБ «ПриватБанк» найбільшу популярність має використання фінансового лізингу. Відповідно до Закону України «Про фінансовий лізинг», останній розглядається як вид правових відносин, за якими лізингодавець зобов'язується відповідно до договору фінансового лізингу на строк та за плату, визначені таким договором, передати лізингоодержувачу у володіння та користування як об'єкт фінансового лізингу майно, що належить лізингодавцю на праві власності. За даними фінансової звітності банку дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом фізичними особами зросла у 6,4 рази, а юридичним особам – лише на 91,5%.

Рис. 2.3. Динаміка дебіторської заборгованості за видами, млн.грн.

Як зазначалося вище, у складі активів спостерігається зростання інших фінансових активів на 30,66%, в складі яких гарантійні депозити зменшилися на 9,5%, розрахункові операції з клієнтами збільшилися на 1,6%. Крім того у стрімко зросли: нарахований дохід до утримання – майже у 5 разів (4,7) та обсяг статті «Інше» - у 5.2 рази. У 2020 р. з'явилася стаття «Прострочена заборгованість Державної іпотечної установи» у розмірі 697 млн.грн.

Таблиця 2.4

Динаміка інших фінансових активів за 2016-2020 рр. АТ КБ «ПриватБанк»,
млн.грн.

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Зміни 2020 р. до 2016 р.
Гарантійні депозити	2410	2450	2384	1791	2182	90,5
Прострочена заборгованість Державної іпотечної установи	-	-	-	-	697	-
Розрахункові операції з клієнтами	641	855	830	870	651	101,6
Нарахований дохід до отримання	32	166	118	152	151	471,9
Інше	36	6	35	6	188	522,2
Мінус: резерв під очікувані кредитні збитки	-480	-537	-624	-609	-421	87,7
Всього	2639	2940	2743	2210	3448	130,7

Розглянемо склад та динаміку власного капіталу та зобов'язань банку як основних джерел фінансування останнього, які наведені у табл. 2.4 та 2.5.

Таблиця 2.5

Динаміка власного капіталу АТ КБ «ПриватБанк»
у 2016-2020 рр., млн.грн.

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020р.	Зміна 2020 р. до 2016 р.
Акціонерний капітал	50695	206060	206060	206060	206060	406,5
Емісійний дохід	23	23	23	23	23	100,0
Внески у капітал, отримані за випущені, але не зареєстровані нові акції	111591	-	-	-	-	-
Резерв переоцінки приміщень	805	769	687	614	689	85,6
Нереалізований збиток/прибуток від інвестиційних цінних паперів	521	-479	-3303	-1274	-2937	-
Результат від операцій з акціонером	9934	12174	12174	12174	12174	122,5
Загальні резерви та інші фонди	1619	6211	6211	6850	8481	523,8
Накопичений дефіцит	-201536	-201139	-190388	-169918	-171665	85,2
Усього власного капіталу	-26348	23619	31464	54529	52825	-

За період 2016-2020 рр. власний капітал банку збільшився у 4 рази, з 50695 млн. грн. до 206060 млн. грн, а емісійний дохід залишився не змінним. Разом з тим з 2017 року банк має збиток за статтею «Нереалізований збиток/прибуток від інвестиційних цінних паперів», який за період 2017-2020 рр. зріс у 6 разів. Як зазначено у Примітках до річної фінансової звітності банку на 31.12.2020 р. довгострокові облігації випущені Державною іпотечною установою за АС у сумі 282 млн. грн (на 31.12.2019 р. у сумі 875 мільйонів гривень), класифікувалися як знецінені фінансові активи (на 31.12.2019 р. з оцінкою кредитних збитків в межах строку дії фінансового

інструменту). У грудні 2020 року Державна іпотечна установа не виплатила основну суму та нараховані відсотки за облігаціями балансовою вартістю 763 млн. грн у строк їх погашення. Банк, відповідно до умов емісії цінних паперів, повернув довгострокові облігації, випущені Державною іпотечною установою та розпочав процедуру стягнення заборгованості. Як наслідок, відповідна прострочена заборгованість та резерв під очікувані збитки перенесено у склад інших фінансових активів (табл. 2.5).

Загальні резерви у складі власного капіталу банку зросли у 5 разів, а накопичений дефіцит має тенденцію до зниження, за аналізований період знизився на 14,8%. Розмір власного капіталу банку з 2017 р. отримав позитивне значення і зріс у 2,2 рази (з 23619 млн грн до 52825 млн грн), а у 2016 р. має від'ємне значення, що насамперед було пов'язано з реорганізаційними процесами – переходом АТ АК «ПриватБанк» з приватної власності до державної.

Таблиця 2.6

Динаміка зобов'язань АТ КБ «ПриватБанк» за 2016-2020 рр., млн грн.

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Зміни 2020 р. до 2016 р.
Заборгованість перед НБУ	18047	12394	9817	7721	-	0,0
Заборгованість перед банками та іншими фінансовими організаціями	2667	234	195	201	2	0,1
Кошти клієнтів	180656	212167	231055	240621	312708	173,1
Зобов'язання орендаря з лізингу	-	-	-	1748	1855	-
Випущені боргові цінні папери	2	2	2	-	-	-
Відстрочене зобов'язання з податку на прибуток	138	150	136	121	146	105,8
Інші фінансові зобов'язання	1932	1688	2247	1522	2907	150,5
Резерви та нефінансові зобов'язаннями	2545	3292	3132	3260	12082	474,7
Субординований борг	122	129	-	-	-	0,0
Усього зобов'язань	206109	230056	246584	255194	329700	160,0

У 2020 р. у відповідності до рішення Кабінету міністрів України про обов'язкову сплату 90% від прибутку державних організацій та рішення про затвердження річної фінансової звітності АТ КБ «ПриватБанк», Банк виплатив дивіденди у сумі 24457 млн грн (у 2019 р. - 11518 млн грн) та відповідно до Податкового кодексу України перерахував 4403 млн грн (у 2019 р. - 2073 млн грн) авансового внеску з податку на прибуток.

За 2016-2020 рр. зобов'язання банку зросли на 60%, а у їх структурі на 73,1% збільшився обсяг коштів клієнтів, 50,5% - інші фінансові зобов'язання. Резерви та нефінансові зобов'язаннями виросли у понад 4 рази (табл. 2.6).

Таблиця 2.7

Склад коштів клієнтів за 2016-2020 рр., млн грн

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Зміни 2020 р. до 2016 р.
Фізичні особи						
строкові депозити	119519	119476	109778	99168	102374	85,7
Поточні рахунки/рахунки до запитання	31207	51535	72892	90827	125330	401,6
Юридичні особи						
строкові депозити	14677	12798	11422	10626	14813	100,9
Поточні рахунки/рахунки до запитання	15253	28318	36785	39822	69935	458,5
Державні організації						
Поточні рахунки/рахунки до запитання	-	40	178	178	256	
Всього коштів клієнтів	180656	212167	231055	240 621	312 708	173,1

Серед зобов'язань важливе значення мають кошти клієнтів, динаміка яких наведена у табл. 2.6. Як зазначено у Примітках до річної фінансової звітності станом на 31.12.2020 р. до строкових депозитів юридичних та фізичних осіб включено 8136 млн грн та 113 млн грн, відповідно (на 31.12.2019 р. - 6811 млн грн та 95 млн грн), та до поточних рахунків юридичних та фізичних осіб включено 252 млн грн та 36 млн грн (на 31.12.2019 р. – 248 млн грн та 26 млн грн) коштів клієнтів Кіпрської філії

Банку, які були предметом конвертації зобов'язань в капітал при націоналізації в 2016 р. Вказані кошти не було перераховано філією банку через заборону Центрального банку Кіпру на проведення філією міжбанківських розрахунків з Банком та через судові позови відкриті щодо цих коштів.

За період 2016-2020 рр. строкові депозити фізичних осіб знизились на 14,3%, тоді як обсяги поточних рахунків та рахунків до запитання зросли у 4 рази. Що стосується юридичних осіб, то спостерігається аналогічна ситуація при незначному збільшенні строкових депозитів - на 0,9%. Така ситуація сталася внаслідок кризи, яку пережила банківська система України, націоналізації АТ КБ «ПриватБанк», пандемії COVID 19, і пов'язана із зниження довіри населення до банківської системи в цілому. На тлі такої ситуації та внаслідок націоналізації спостерігається зростання поточних рахунків та рахунків до запитання державних установ: з 40 млн грн у 2017 р до 256 млн грн у 2020 р.

2.3. Оцінка ліквідності та платоспроможності АТ КБ «ПриватБанк»

Ліквідність комерційного банку базується на постійній підтримці співвідношення трьох її складових, а саме власним капіталом банку, залучених і розміщених коштів. Аналітичний інструментарій дослідження банківської ліквідності рекомендується групувати таким чином: порівняльний аналіз (коефіцієнтний / метод індикаторів, горизонтальний та вертикальний аналіз, трендовий); метод динамічного індикатора; факторний аналіз; GAP-аналіз; VAR-методологія. Серед основних показників ліквідності, що рекомендують розраховувати важливими є: коефіцієнт миттєвої ліквідності, коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт ресурсної ліквідності., коефіцієнт співвідношення високоліквідних активів до робочих, коефіцієнт генеральної ліквідності зобов'язань, коефіцієнт співвідношення

виданих кредитів і залучених депозитів, нормативи миттєвої ліквідності (Н4) та поточної ліквідності (Н5), а 2 вересня 2019 року - норматив покриття ліквідністю (LCR) та норматив короткострокової ліквідності.

Національний банк України здійснює аналіз ліквідності комерційних банків на основі їх звітності з метою ефективного та стабільного функціонування банківської системи в цілому. В Інструкції «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 28.08.2001 № 368 зазначено, що «ліквідність банку – це здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, яка визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів» [58]. З точки зору клієнту банку ліквідність останнього полягає у своєчасному поверненні коштів, можливості споживати банківський продукт у будь-який зручний час і неважливо, за рахунок яких коштів банк буде повертати його депозити.

Національний банк у зв'язку із переходом банків до розрахунку коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR) скасував економічні нормативи миттєвої ліквідності (Н4) та поточної ліквідності (Н5) з 2 вересня 2019 року. Норматив LCR установлює мінімально необхідний рівень ліквідності для покриття чистого очікуваного відтоку грошових коштів упродовж 30 днів з урахуванням стрес-сценарію і є більш жорстким, ніж нормативи Н4 та Н5. Динаміка даних нормативів наведена у табл. 2.8.

За даними табл. 2.8 короткострокова ліквідність зросла на 5,19% за 2016-2020 рр. Відповідно до нормативів даний показник має бути не менше 60%, і за аналізований період менеджментом банку дана вимога зберігалася на достатньо високому рівні 92-99%, тільки у 2016 р. даний показник склав 76,07%, що було наслідком банківської кризи в Україні.

За період 2016-2019 рр. норматив миттєвої ліквідності Н4, який має бути не менше 20% був в межах норми, однак зменшився на 31,58%. Норматив поточної ліквідності Н5 (не менше 40%) також відповідав

нормативно визначеному значенню, однак за аналізований період знизився на 2,84%.

Таблиця 2.8

Динаміка нормативів ліквідності АТ КБ «ПриватБанк», відповідно до вимог НБУ за 2016-2020 рр.

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Зміни 2020 р. до 2016 р.
Миттєва ліквідність (Н4 < 20%)	63,52	60,79	37,41	43,46	-	-
Поточна ліквідність (Н5 < 40%)	146,13	102,14	153,98	141,98	-	-
Короткострокова ліквідність (Н6 < 60%)	76,07	99,76	97,54	97,74	92,92	105,19
Коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами (LCR _{ВВ})	-	-	-	263,6072	278,2289	-
Коефіцієнт покриття ліквідністю і іноземних валютах в гривневому еквіваленті (LCR _{ІВ})	-	-	-	102,0318	218,1789	-

Коефіцієнт LCR_{ВВ} за 2019-2020 рр. незначно збільшився на 5,55%, тоді як коефіцієнт LCR_{ІВ} зріс більше ніж у 2 рази (2,13). Норматив за даним коефіцієнтом складає 100%, і за даними таблиці АТ АК «ПриватБанк» додержується даної умови.

Для узагальнення показників ліквідності застосуємо інтегрований показник ліквідності, що розраховується за формулою:

$$IL = \sum v_i \times y_i \quad (2.1)$$

де v_i - ваговий коефіцієнт;

y_i - значення показника ліквідності.

Для аналогічного розрахунку показників платоспроможності за використовується формула:

$$IP = \sum u_i \times z_j \quad (2.2)$$

де, u_i — ваговий коефіцієнт;

z_j — значення показника платоспроможності.

Вагові коефіцієнти показників ліквідності та платоспроможності банку наведені у табл. 2.9

Таблиця 2.9

Вагові коефіцієнти показників ліквідності та платоспроможності АТ КБ «ПриватБанк» за 2016-2020 рр.

Коефіцієнти ліквідності	Значення	Коефіцієнти платоспроможності	Значення
Миттєва	0,42	Покриття	0,4
Поточна	0,27	Забезпеченість власними засобами	0,44
Короткострокова	0,31	Відновлення платоспроможності	0,08
		Втрати платоспроможності	0,08

Розрахунки показників ліквідності та платоспроможності наведені у табл. 2.9 та 2.10. Так, за даними табл. 2.9 розрахункові значення показників ліквідності за балансом менше ніж значення за нормативами НБУ. За аналізуємий період коефіцієнт миттєвої ліквідності був нижче нормативного значення – 20%, однак має тенденцію до зростання і збільшився на 3,5%.

Таблиця 2.10

Показники ліквідності АТ КБ «ПриватБанк» за даними фінансової звітності за 2016-2020 рр.

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Зміни 2020 р. до 2016 р., %
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	0,15	0,11	0,11	0,18	0,15	103,5
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,62	0,67	0,37	0,42	0,32	52,4
Коефіцієнт короткострокової ліквідності	0,15	0,13	0,11	0,29	0,24	158,0
Інтегральний коефіцієнт ліквідності нормативний	0,38	0,38	0,38	0,38	0,38	100,0
Інтегральний коефіцієнт ліквідності фактичний	0,28	0,27	0,18	0,28	0,23	81,9

Коефіцієнт поточної ліквідності навпаки знизився на 47,6% і з 2018 р. та 2020 р. нижче нормативного значення – 40%, хоча у 2016-2017 рр. був значно більше нормативу і становив 62 та 67% відповідно. У 2019 р. даний показник відповідав нормативному значенні – 42%. Коефіцієнт короткострокової ліквідності всі роки поспіль був значно нижче нормативного значення – 60%.

Таблиця 2.11

Показники платоспроможності АТ КБ «ПриватБанк» за даними фінансової звітності

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Зміни 2020 р. до 2016 р., %
Коефіцієнт покриття	0,87	1,10	1,13	1,21	1,16	133,0
Коефіцієнт забезпеченості власними засобами	-0,15	0,09	0,11	0,18	0,14	-94,2
Коефіцієнт відновлення платоспроможності	1,34	1,60	1,69	1,80	1,75	131,0
Коефіцієнт втрати платоспроможності	1,11	1,35	1,41	1,51	1,46	131,8
Інтегральний коефіцієнт платоспроможності нормативний	1,004	1,004	1,004	1,004	1,004	100,0
Інтегральний коефіцієнт платоспроможності фактичний	0,48	0,72	0,75	0,83	0,78	162,9

Розрахунок інтегрованого показника ліквідності за 2016-2020 рр. вказує на тенденцію його зниження на 18,1%, а його значення за ці роки значно нижче нормативного значення інтегрованого показника ліквідності, який становить 38%. Незважаючи на таку тенденцію менеджмент банку намагався виправити таку ситуація, яка погіршилася у 2018 році коли інтегральний коефіцієнт ліквідності знизився до 18%, що на 20% нижче нормативного значення, і вже у 2019 р. даний показник зріс на 10 пунктів. Однак пандемія COVID19 та карантинні обмеження призвели до зниження інтегрального показника ліквідності на 5 пунктів. Показники платоспроможності АТ КБ

«ПриватБанк», які наведені у табл. 2.10 також мають негативну тенденцію. Так, коефіцієнт покриття має значення менше 2 протягом 2016-2020 рр.

Коефіцієнт забезпеченості власними засобами у 2016 та 2017 рр. мало значення менше нормативного 0,1, однак на протязі 2018-2020 рр. дана ситуація покращилась. Коефіцієнт відновлення платоспроможності має значення більше 1, що говорить про існування можливостей щодо відновлення платоспроможності банку, що підтверджує коефіцієнт втрати платоспроможності.

Розрахунок інтегрального показника платоспроможності свідчить, що АТ КБ «ПриватБанк» за 2016-2020 рр. був нижче нормативного показника, що становить 1,004, навіть незважаючи на його зростання на 62.9%.

Висновки до розділу 2

АТ КБ «ПриватБанк» - це універсальний банк орієнтований на роздрібний сегмент, який надає послуги малому та середньому бізнесу. Банк працює відповідно до ліцензії Національного банку України з 1992 року і на 31.12.2020 р. має 26 філій і 1690 відділень в Україні, а також філію на Кіпрі.

ПриватБанк як соціально відповідальна установа забезпечує своїх співробітників конкурентними умовами працевлаштування, надає повний соціальний пакет, здійснює заходи щодо підтримки клієнтів з обмеженими можливостями, адаптує відділення для можливості їх обслуговування, а також сприяє їх працевлаштуванню. В банку існують багато програм спрямованих на підвищення фінансової грамотності своїх клієнтів. Так, в банку діють освітні програми для школярів (ЮніорБанк), топ-менеджери Банку проводять бізнес-семінари для підприємців.

Найзначнішою подією 2020 року стала пандемія COVID-19, яка привела до різкої рецесії світового масштабу. Разом з тим, за таких умов

ПриватБанк безперервно надавав послуги, підтримував клієнтів кредитуванням.

За 2016-2020 роки в АТ КБ «ПриватБанк» спостерігається зростання процентних доходів на 7% при зниженні процентних витрат на 59,3%. Достатньо жорстка політика управління витратами призвела до зростання чистого процентного доходу майже у 11 разів (10,8). Разом з тим, у 2016 р. банк отримав збитки у розмірі 176238 млн грн., що насамперед було пов'язано із кризою банківської сфери в період її реформування у 2014-2016 рр. І вже в наступному 2017 р. банк отримав прибуток – 378 млн грн, і у 2020 р. порівняно з 2017 р. останній збільшився у 64 рази. Такий швидкий вихід із кризового стану відбувся завдяки тому, що у керівництвом банку регулярно розробляють і дотримуються стратегії розвитку та визначають пріоритетні напрями діяльності як окремих бізнес-процесів, так і діяльності АТ КБ «ПриватБанк» в цілому.

За 2016-2020 роки обсяги грошових коштів у касі збільшились на 71,7%. А залишок коштів на рахунку в НБУ, навпаки, знизився на 1,7%. Оскільки АТ АК «ПриватБанк» має відділення у м. Ларнака, м. Нікосія та м. Лімасол Республіки Кіпр, то має обов'язкові резерви у Центральному банку Кіпра, які за аналізованій період збільшились на 22,1%. Розмір коштів на кореспондентських рахунках та рахунках «овернайт»в Україні незначно знизилась – на 0,01%, в країнах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) зросли у 2 рази, тоді як у інших країнах, що не входять до даної організації зростання складає 4,9 рази. Загальне зростання грошових коштів, їх еквівалентів та обов'язкових резервів за розглядаємії період становило 65,5%.

За період 2016-2020 років строкові депозити фізичних осіб знизилась на 14,3%, тоді як обсяги поточних рахунків та рахунків до запитання зросли у 4 рази. Що стосується юридичних осіб, то спостерігається аналогічна ситуація при незначному збільшенні строкових депозитів - на 0,9%. Така ситуація сталася внаслідок кризи, яку пережила банківська система України,

націоналізації АТ КБ «ПриватБанк», пандемії COVID 19, і пов'язана із зниження довіри населення до банківської системи в цілому. На тлі такої ситуації та внаслідок націоналізації спостерігається зростання поточних рахунків та рахунків до запитання державних установ: з 40 млн грн у 2017 р до 256 млн грн у 2020 р.

Серед зобов'язань важливе значення мають кошти клієнтів, станом на 31.12.2020 р. до строкових депозитів юридичних та фізичних осіб включено 8136 млн.грн. та 113 млн грн, відповідно (на 31.12.2019 р. - 6811 млн.грн. та 95 млн.грн.), та до поточних рахунків юридичних та фізичних осіб включено 252 млн.грн. та 36 млн грн (на 31.12.2019 р. – 248 млн.грн. та 26 млн.грн.) коштів клієнтів Кіпрської філії Банку, які були предметом конвертації зобов'язань в капітал при націоналізації в 2016 р. За період 2016-2019 рр. норматив миттєвої ліквідності Н4, який має бути не менше 20% був в межах норми, однак зменшився на 31,58%. Норматив поточної ліквідності Н5 (не менше 40%) також відповідав нормативно визначеному значенню, однак за аналізований період знизився на 2,84%.

Коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами LCR_{вв} за 2019-2020 рр. незначно збільшився на 5,55%, тоді як коефіцієнт покриття ліквідністю і іноземних валютах в гривневому еквіваленті LCR_{ів} зріс більше ніж у 2 рази (2,13), при нормі за даним коефіцієнтом 100%., АТ КБ «ПриватБанк» додержується даної умови.

Коефіцієнт забезпеченості власними засобами у 2016 та 2017 рр. мало значення менше нормативного 0,1, однак на протязі 2018-2020 рр. дана ситуація покращилась. Коефіцієнт відновлення платоспроможності має значення більше 1, що говорить про існування можливостей щодо відновлення платоспроможності банку, що підтверджує коефіцієнт втрати платоспроможності.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДТРИМКИ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

3.1. Економіко-математичне прогнозування ймовірності банкрутства банку в контексті його ліквідності та платоспроможності

В діяльності кожного банку в тому числі і досліджуваного час від часу можуть виникати та відбуватися різні негативні явища та ситуації, що можуть бути обумовлені, як зовнішніми факторами так і внутрішніми факторами впливу на діяльність банку, його фінансовий стан. В разі відсутності належного управління та реагування на них, для банку це може стати приводом втрати його ліквідності та платоспроможності та навіть призвести до банкрутства банку.

До зовнішніх факторів, що впливають на рівень ліквідності та платоспроможності банку відносять - політична стабільність чи нестабільність в країні, соціальна політика, податкова політика, інвестиційний клімат, стан платіжного балансу країни, кредитна, валютна та процентна політика Національного банку України, загальна економічна ситуація і як результат відсутність довіри до банківської установи.

До внутрішніх факторів, що впливають на рівень ліквідності та платоспроможності відносять - рівень менеджменту, кваліфікація кадрів, стратегія розвитку банку, достатність капіталу, рівень прибутковості, якість активів, а саме високий рівень непрацюючих кредитів, низький рівень капіталізації, здійснення досить агресивної кредитної політики зі сторони банку, зростання обсягів проблемних кредитів, а відтак все це призводить до втрати ліквідності та платоспроможності і, в кінцевому результаті, банкрутству банку.

Отже, враховуючи вищевказані фактори впливу, так чи інакше, в комерційному банку можуть виникати ситуації, що ставлять під загрозу його фінансову стабільність, тому необхідно щоб в банку була наявна ефективна

методика, яка буде допомагати точно, вчасно та швидко спрогнозувати фінансовий стан банку в майбутньому та уникати розвитку негативних ситуацій, що можуть призвести до банкрутства та навіть ліквідації банку.

Банкрутство банку - це наслідок глибокої фінансової кризи в банківській установі. Для фінансової кризи характерна розбалансована діяльність банківської установи тобто, коли банк стає неліквідним, неплатоспроможним та має обмежені можливості керівництва банку щодо впливу на його фінансове становище, як в поточному так і в майбутньому періодах. Серед всіх методів статистичного аналізу для розробки моделі прогнозування ймовірності банкрутства ми вирішили обрати метод логістичної регресії. Цей метод використовується для визначення ймовірності виникнення якоїсь визначеної події чи ситуації згідно значень певної множини ознак, факторів. Обрана нами модель має два категоріальних значення тобто вона є моделлю бінарного вибору, коли ймовірність настання банкрутства банку буде визначено по двом значенням, а саме це 0 - ймовірність банкрутства відсутня та 1 – означає банкрутство банку. Така модель називається логіт-моделлю. Отже, для прогнозування ймовірності банкрутства АТ КБ «Приватбанк» в контексті його ліквідності та платоспроможності було обрано метод нелінійного економіко-математичного моделювання - логіт-модель, тому що вона дає змогу визначити ймовірність банкрутства банку від 0 до 1, на відміну від лінійної моделі, результати якої можуть набувати від'ємних значень та пробіт-моделі, відповідно до якої ймовірність банкрутства банку може дорівнювати лише або 0, або 1 та.

Так, банкрутство банку (z) – це є залежна змінна, яка може приймати значення 1 чи 0, а сукупність ознак $y_1, y_2, \dots, y_n$

$$p_i = 1/(1+e^{-z_i}), \quad (3.1)$$

де p_i – ймовірність настання події банкрутства;

z_i – комбінація (лінійна) прогностичних параметрів (предикторів).

В свою чергу, дана лінійна комбінація прогностичних параметрів має наступний вигляд:

$$z_i = b_0 + b_1 y_{i1} + b_2 y_{i2} + \dots + b_k y_{ik}, \quad (3.2)$$

де y_{ij} – значення j -го предиктора для i -го спостереження ($j = 1, \dots, k; i = 1, \dots, n$).

Основною перевагою логістичної регресії на відмінну від інших регресій є здобуття кількісної оцінки ймовірності банкрутства у явному вигляді та те, що вона характеризується досить високою стійкістю, що ж до недоліків даної логістичної регресії, то вони є некритичні. До недоліків цієї регресії можна віднести деякі можливі неточності щодо опису застосовуваних змінних та нечутливість регресії до певних числових змінних. Побудова логіт-моделі щодо прогнозування ймовірності банкрутства АТ КБ «Приватбанк» в контексті його ліквідності та платоспроможності буде відбуватися за наступним алгоритмом (рис.3.1):

Рис. 3.1. Алгоритм прогнозування ймовірності банкрутства АТ КБ «Приватбанк» в контексті його ліквідності та платоспроможності

На першому етапі, для використання в процесі створення моделі, ми сформувавши необхідний масив даних з фінансово-економічних нормативів та показників, що характеризують ліквідність та платоспроможність АТ КБ «Приватбанк». Масив цих даних було сформовано по даним фінансової звітності банку за досліджуваний період з 2016 по 2020 рік.

На другому етапі використовуючи дані форми №1 Баланс (Звіт про фінансовий стан) та форми №2 (Звіт про прибуток чи збиток та інший сукупний дохід за рік, що закінчився) ми виконали розрахунок 32 показників АТ КБ «Приватбанк», що відносяться до груп показників, які характеризують ліквідність та платоспроможність банку (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Показники, які розглядалися з позиції включення до логіт-моделі для прогнозування ймовірності банкрутства АТ КБ «Приватбанк» в контексті його ліквідності та платоспроможності

№	Показник	Джерело інформації
Y1	Активи	Форма №1
Y2	Адміністративні та інші операційні витрати / Активи	Форма №1,2
Y3	Процентні доходи / Активи	Форма №1,2
Y4	Цінні папери до погашення / Активи	Форма №1
Y5	Цінні папери в портфелі банку на продаж/ Активи	Форма №1,2
Y6	Інший сукупний дохід / Активи	Форма №1,2
Y7	Власний капітал / Активи	Форма №1,2
Y8	Грошові кошти та їх еквіваленти / Активи	Форма №1,2
Y9	Інвестиційна нерухомість / Активи	Форма №1,2
Y10	Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії / Активи	Форма №1,2
Y11	Прибуток (збиток) після оподаткування	Форма №1,2
Y12	Прибуток (збиток) після оподаткування / Зобов'язання банку	Форма №1,2
Y13	Прибуток (збиток) після оподаткування / Активи	Форма №1,2
Y14	Прибуток (збиток) після оподаткування / Власний капітал	Форма №1,2
Y15	Кредити та заборгованість фізичних осіб/ Активи	Форма №1,2
Y16	Кредити та заборгованість клієнтів/ Зобов'язання	Форма №1,2
Y17	Кошти клієнтів / Зобов'язання	Форма №1,2
Y18	Кошти юридичних осіб / Зобов'язання	Форма №1,2
Y19	Кошти фізичних осіб / Зобов'язання	Форма №1,2
Y20	Кошти банків / Зобов'язання	Форма №1,2
Y21	Боргові цінні папери, емітовані банком / Зобов'язання	Форма №1,2
Y22	Субординований борг / Зобов'язання	Форма №1,2
Y23	Резерви за зобов'язаннями / Зобов'язання	Форма №1,2
Y24	Статутний капітал	Форма №1,2
Y25	Статутний капітал / Власний капітал	Форма №1,2
Y26	Основні засоби та нематеріальні активи / Власний капітал	Форма №1,2
Y27	Основні засоби та нематеріальні активи / Активи	Форма №1,2
Y28	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	Форма №1,2
Y29	Статутний капітал / Власний капітал	Форма №1,2
Y30	Процентні доходи / Процентні витрати	Форма №1,2
Y31	Основні засоби та нематеріальні активи / Активи	Форма №1,2
Y32	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	Форма №1,2

На третьому етапі нами було здійснено перевірку цінності або важливості факторів, що були обрані для моделі за допомогою двохвибірного F-тесту для дисперсій. Одержані нами результати ми відобразили в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Значення F-критерію для розрахованих показників

Показник	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y6	Y7	Y8
F-критерій	0,002	0,014	1,021	0,045	1,017	0,113	0,114	1,017
Показник	Y9	Y10	Y11	Y12	Y13	Y14	Y15	Y16
F-критерій	0,021	0,019	0,151	0,471	0,154	0,147	0,067	0,371
Показник	Y17	Y18	Y19	Y20	Y21	Y22	Y23	Y24
F-критерій	0,124	0,214	1,547	0,832	0,341	1,001	0,009	0,305
Показник	Y25	Y26	Y27	Y28	Y29	Y30	Y31	Y32
F-критерій	0,804	1,008	0,115	0,391	0,074	0,025	0,003	0,114

Табличний показник F-критерію буде становити 0,321, беручи до уваги ступінь свободи з ймовірністю 0,99. Зробивши порівняння розрахованих значень з критичним, ми вважаємо, що доцільно буде виключити із обраної групи показників, в зв'язку з їх статистичною незначущістю наступні показники: Y1, Y2, Y5, Y9, Y11, Y14, Y15, Y17, Y18, Y20, Y23, Y24, Y27, Y28, Y29, Y30, Y32, Y32.

На четвертому етапі ми зробили оцінку тісноти та міцності зв'язку між відібраними нами показниками. Так, перевірку існування мультиколінеарності між даними змінними було зроблено за допомогою побудови матриці парних коефіцієнтів кореляції та алгоритму Фаррара-Глобера.

Насамперед, у рамках алгоритму Фаррара-Глобера, ми зробили стандартизацію визначених показників та склали кореляційну матрицю. Потім, визначивши критерій Y4, ми дійшли висновків, що в масиві даних існує мультиколінеарність, адже $Y4_{\text{факт}} < Y4_{\text{табл}}$ ($13,01 < 14,22$).

Розрахувавши фактичні та табличний t-критерії ($t_{\text{табл}}=1,021$) за алгоритмом Фаррара-Глобера та побудувавши матрицю парних кореляцій, ми визначили фактори, які досить сильно залежать один від одного, та виключили їх. Таким чином було виявлено та доведено, що тісний зв'язок мають такі фактори, як Y3 та Y4, Y4 та Y6, Y7 та Y8, Y10 та Y12, Y12 та Y13, Y16 та Y19; Y22 та Y25, Y23 та Y26, Y25 та Y31, Y26 та Y31 (табл.3.3 і 3.4).

Таблиця 3.3

Значення t-критеріїв для факторів, що мають тісний зв'язок

Показник	Значення t-критерію	Показник	Значення t-критерію
Y3 та Y4	0,231	Y16 та Y19	0,542
Y4 та Y6	0,325	Y22 та Y25	1,005
Y7 та Y8	0,901	Y23 та Y26	0,247
Y10 та Y12	0,341	Y25 та Y31	0,348
Y12 та Y13	0,422	Y26 та Y31	0,914

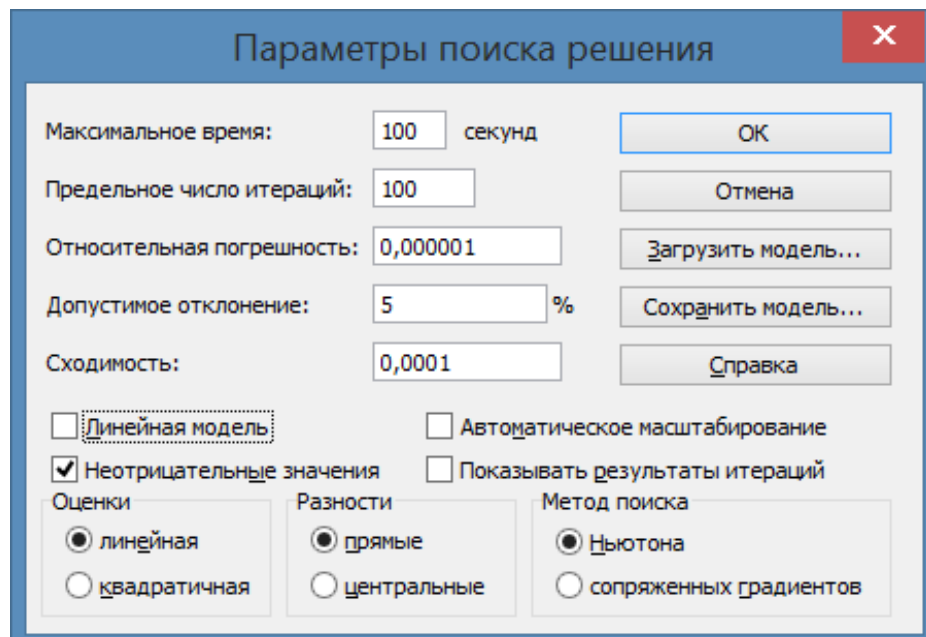
Врахувавши показники раніше виключені із обраної групи показників, в зв'язку з їх статистичною незначущістю маємо відповідний перелік предикторів для побудови логіт-моделі: Y7 (власний капітал / активи), Y8 (грошові кошти та їх еквіваленти / активи), Y12 (прибуток (збиток) після оподаткування / зобов'язання банку), Y13 (прибуток (збиток) після оподаткування / активи), Y16 (кредити та заборгованість клієнтів/ зобов'язання), Y22 (субординований борг / зобов'язання банку).

Таблиця 3.4

Матриця парних коефіцієнтів кореляції для обраних показників

Фактори моделі	Y7	Y8	Y12	Y13	Y16	Y22
Y7	1,000					
Y8	0,103	1,000				
Y12	0,058	0,071	1,000			
Y13	0,007	0,005	0,074	1,000		
Y16	0,034	0,309	0,243	0,501	1,000	
Y22	0,184	0,024	0,084	0,064	0,017	1,000

На слідуючому етапі побудови логіт-моделі ми використали можливості пакету програм Microsoft Office. Результати наведені на рисунку 3.2.

	Model: Logistic regression (logit) n of Y1:Y32				
	Final loss: 0,0015572, Chi=16,214 P=0,00000001				
n/n	Const. b0	Y7	Y8	Y12	Y13
Estimate	1,25133	8,47124	2,04813	0,94214	0,03578
Unit ch	0,00604	0,0041	0,0003	1,30671	0,57123
Range		0,0214	0,0001	0,42017	0,00145

Рис. 3.2. Одержані коефіцієнти логіт-моделі

Отже, оцінка параметру $b_0 = 1,25133$, параметру $b_7 = 8,47124$, $b_8 = 2,04813$, $b_{12} = 0,94214$, $b_{13} = 0,03578$. Сума квадратів залишків складає 0,0015572. В результаті перевірки за допомогою критерію максимальної правдоподібності досягнутий рівень значущості становить 0 – змінна є значущою, адже менше значення вірогідності 0,02. Значення статистики X_8 для різниці між поточною моделлю і моделлю, що містить лише вільний член, має високу значущість. У нашому випадку Y_8 дорівнює 16,8214, тому можна зробити висновок, що відібрані предиктори впливають на показник банкрутства.

Відповідно до проведених нами розрахунків була побудована логістична модель для прогнозування банкрутства досліджуваного банку,

має наступний вигляд:

$$Z_i = 1,25133 - Y_7 \times 8,47124 - Y_8 \times 2,04813 + Y_{12} \times 0,94214 - Y_{13} \times 0,03578 \quad (3.3)$$

де Y_7 – власний капітал / активи;

Y_8 – грошові кошти та їх еквіваленти / активи;

Y_{12} – прибуток (збиток) після оподаткування / зобов'язання банку;

Y_{13} - прибуток (збиток) після оподаткування / активи.

Здійснивши розрахунки за формулою 3.3 ми зможемо визначити ймовірність настання банкрутства. Так, значення 0 – це ознака стабільного фінансового становища в банку, а отже відсутності ймовірності банкрутства банку, значення 1 – це ознака про існування надзвичайно високої (100%) ймовірності банкрутства банку.

Розрахувавши формулу 3.3 ми отримали значення 0,003, що свідчить про стабільний фінансовий стан АТ КБ «Приватбанк» та дуже незначну ймовірність банкрутства.

3.2. Оптимізація ліквідності банку в умовах фінансової нестабільності

Зважаючи на теперішній стан справ світі, та Україні зокрема, не можна не відмітити різного роду виклики, проблемні та досить не прості питання, що постають перед банківською установою, які крім того продовжують і надалі ускладнюватися пандемією COVID-19 та її наслідками, а саме:

- девальвація національної валюти
- економічна криза;
- погіршення умов залучення фінансування у зв'язку із введенням карантинних обмежень;
- погіршення настроїв клієнтів, що збільшує ризик відтоку коштів;
- зменшення можливостей для залучення іноземних кредитів;
- зростання обсягу проблемних кредитів у портфелі банку;

- невпевненість в економічній ситуації звужує обсяги кредитування господарюючих суб'єктів та інше.

Все це досить негативно позначається на ліквідності банківської установи. Але слід відзначити, що негативний вплив на кінцевий результат роботи банку має не тільки недостатня, а й його надлишкова ліквідність. В свою чергу, невисокий рівень ліквідності банку звужує та обмежує його платоспроможність, зумовлює втрату довіри клієнтів, спричиняє зниження доступу до зовнішніх джерел фінансування банку та зумовлює підвищення їх вартості та в подальшому приводить до виникнення фінансових проблем у банку.

Надмірна ж ліквідність банку, в свою чергу вказує на його нездатність ефективно використовувати наявні фінансові ресурси. Таким чином, надмірна або надлишкова ліквідність банківської системи зменшує ефективність інструментів грошово-кредитної політики, що в свою чергу спричиняє інфляційний навіс в економіці країни. А інфляція, як монетарне явище без економічного зростання, без розширення пропозиції грошей має тиск на ціни в напрямку їх підвищення.

Ми вважаємо, що саме ліквідність – це найважливіша характеристика не тільки конкретного банку, а і усієї банківської системи, вона є однією з головних передумов стабільного функціонування кожного комерційного банку, головною умовою щоб бути активним та затребуваним учасником на ринку фінансових послуг, тому що саме підтримання оптимального та збалансованого рівня ліквідності дає змогу зберігати свою платоспроможність банку. Оскільки всі напрями банківської діяльності супроводжуються відповідними фінансовими ризиками, то саме ефективне управління ризиками зможе забезпечити і ефективний результат діяльності банку, а отже і достатній та оптимальний рівень ліквідності банку.

Отож, поняття ліквідності комерційного банку нерозривно пов'язано з категорією ризику, яка знайшла свій прояв у формі ризику незбалансованої ліквідності. Ризик ліквідності означає, що існує ймовірність виникнення

негативних подій у ході діяльності банку, які викликані незбалансованістю структури активів і пасивів за термінами та змушують банк у відповідний момент купувати платіжні засоби за вищою ціною або навіть втратити вартість своїх активів.

Згідно даних звіту АТ КБ «Приватбанк»: «Ризик ліквідності - імовірність виникнення збитків або додаткових втрат або недоотримання запланованих доходів унаслідок неспроможності банку забезпечувати фінансування зростання активів та/або виконання своїх зобов'язань у належні строки» [53].

Таким чином ми виділили ряд чинників, що можуть впливати на ліквідність АТ КБ «Приватбанк», враховуючи сьогоденну політично та економічно нестабільну ситуації в країні та ситуацію, що пов'язана з націоналізацією даного банку в 2016 р. (рис. 3.3).

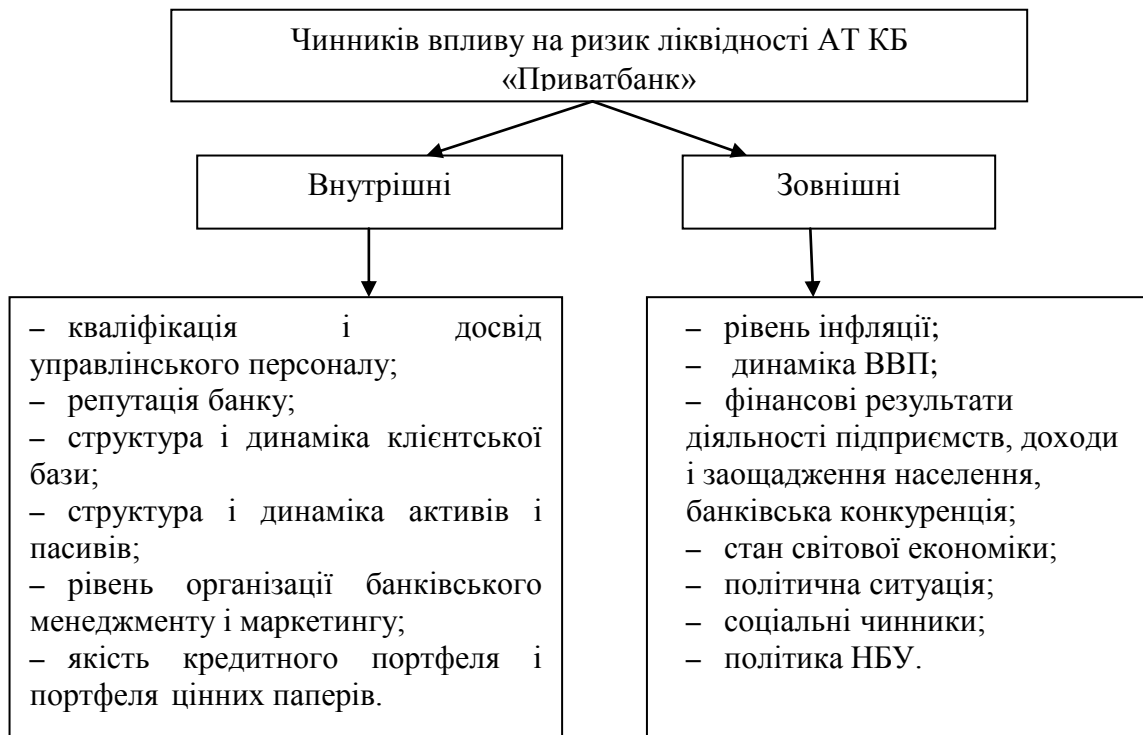

Рис.3.3. Чинники впливу на ризик ліквідності АТ КБ «Приватбанк»

Безпосередньо суть процесу управління ліквідністю банку лежить в досить гнучкому поєднанні двох протилежних вимог – максимізації прибутку банку за обов'язкового дотримання норм ліквідності. В такому поєднанні

чітко простежується фактор фінансової невизначеності, тому що менеджмент банку з стовідсотковою впевненістю не може передбачити, ні коли, ні в якому масштабі може виникнути проблема ліквідності. І тільки по факту її виникнення зможе вдатися до відповідних управлінських рішень та дій на основі особливої структури активів та пасивів чи раніше створених резервів ліквідних коштів.

В свою чергу процес управління ризиком ліквідністю забезпечується та контролюється на макрорівні, через вплив регулятивних функцій центрального банку та уряду країни та на мікрорівні – через регулювання ліквідності в кожному окремому банку.

Так згідно звіту про управління АТ КБ «Приватбанк»: «Стратегічними завданнями політики Банку в частині управління ризиком ліквідності є: підтримання показників ліквідності на рівні вище нормативного, мінімізація ризику ліквідності шляхом підтримання достатнього обсягу високоякісних ліквідних активів як можливого джерела забезпечення на випадок реалізації стресових ситуацій, лімітування концентрацій залучених коштів шляхом формування диверсифікованої ресурсної бази тощо» [49].

В свою чергу контроль за ризиком ліквідності в АТ КБ «Приватбанк» реалізується за допомогою дотримання, як відповідних регуляторних норм ліквідності, а саме: короткострокової, покриття ліквідністю (LCR) та норматива довгострокової ліквідності (NSFR), так і відповідних лімітів та вимог щодо обсягу високоякісних ліквідних активів, показниками розривів ліквідності та показниками концентрації джерел фінансування.

Згідно діючих правил в АТ КБ «Приватбанк» для управління ліквідністю в кризовий період розроблений план першочергових заходів при виникненні кризи ліквідності. Цей план має перелік можливих факторів та причин, що можуть спричинити кризу, відповідні ознаки кризи та список заходів по ліквідації та локалізації кризи. Відповідно в даному плані передбачено порядок проведення цих заходів та закріплені відповідальні за визначені заходи служби. Крім цього в АТ КБ «Приватбанк» на постійні

основі проводиться стрес-тестування ліквідності за сценаріями, що охоплюють можливі несприятливі умови.

Процес підтримки ефективності управління ліквідністю в умовах фінансової нестабільності повинен передбачати не тільки врахування дії та наслідків зовнішніх і внутрішніх чинників, але й оптимальний вибір напрямів управління ліквідністю банку.

Тому слід зауважити, що одні методи краще застосовувати при діагностиці стану ліквідності, інші при прогнозуванні та плануванні показників ліквідності, а деякі з методів, наприклад, метод показників, розриву та управління активами і пасивами, буде ефективно використовувати, як і при плануванні та прогнозування, так і при діагностиці стану ліквідності (табл.3.5).

Таблиця 3.5

Характеристика та напрямки використання
методів управління ліквідністю в умовах фінансової нестабільності

Назва і характеристика методу управління ліквідністю	Напрямок використання	
	Діагностика стану ліквідності	Планування та прогнозування показників ліквідності
1. Метод фондового пулу (котловий): кошти із різних джерел об'єднуються в один фонд (пул), а потім розподіляються між окремими активами	-	+
2. Метод розподілу коштів (конверсії): кожен вид активу прив'язується до конкретного виду пасиву	-	+
3. Метод збалансування активів і пасивів: оптимізація потоків зобов'язань та активів банку	+	+
4. Метод оцінки розриву ліквідності: розрахунок показників абсолютного і відносного розриву між потоками активів і пасивів у часі	+	+
5. Метод джерел і напрямків використання коштів (нетто-ліквідна позиція): визначення розрив між очікуваними надходженнями і списаннями коштів з рахунку	-	+
6. Метод застосування системи показників (індикаторів), встановлених регулюючими та контролюючими органами	+	+

Слід зазначити, що головним чинником виникнення ризику ліквідності

є незбалансованість між термінами погашення та обсягами активів і пасивів, що призводить до зниження дохідності. Для вибору методів та інструментів управління ризиком ліквідності банків, впершу чергу необхідно визначитися методами його оцінювання.

Слід звернути увагу на те, що ліквідність балансу як ступінь покриття зобов'язань активами та ліквідність самих активів забезпечуються дотриманням обов'язкових економічних нормативів НБУ, тотбо і Національний Банк як головний регулятор банківської системи постійно контролює та регулює ліквідність комерційних банків.

Згідно Інструкції «Про регулювання діяльності банків України», Національний банк України встановлює наступні нормативи ліквідності:

- «Норматив короткострокової ліквідності (Н6) – цей норматив установлює мінімально необхідний обсяг активів для забезпечення виконання своїх зобов'язань протягом одного року. Нормативне значення Н6 має бути не менше ніж 60 відсотків [58].

- Коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) – норматив ліквідності, який установлює мінімально необхідний рівень ліквідності для покриття чистого очікуваного відпливу грошових коштів протягом 30 календарних днів з урахуванням стрес-сценарію. Нормативне значення LCR складає 100 % [58].

- Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR) – норматив ліквідності, який установлює мінімально необхідний рівень стабільного фінансування, достатній для забезпечення фінансування діяльності банку на горизонті один рік. Банк розраховує зазначений коефіцієнт відповідно до «Методики розрахунку коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR)».

При цьому слід відзначити, що запровадження нових нормативів ліквідності у банках України, пов'язано з певними труднощами, які відзначає Еркес О. [21], та з якими ми частково погоджуємося, зокрема:

- нерівномірний розподіл високоліквідних активів, який характеризується 40 % таких активів завдяки ОВДП у структурі балансів

державних банків та менш ніж 10% – окремих приватних банків, може привести до прецеденту регуляторного арбітражу;

- невеликі банки, які мають дефіцит високоліквідних активів, потребуватимуть додаткових ресурсів для придбання ОВДП та депозитних сертифікатів, також складнощі можуть виникнути у банків з іноземним капіталом, які не мають відкритих лімітів на операції з ОВДП, та банків, які не мають можливості відкрити кореспондентські рахунки в банках з інвестиційним рейтингом;

- розрахунок та дотримання нормативу NSFR потребує значної зміни структури пасивів банків, в яких переважає короткострокове фондування;

- необхідність компенсації збільшених витрат на фінансування створює передумови для зростання відсотків за кредитами та обмеження ризиків шляхом упровадження жорстких вимог до потенційних позичальників, що може привести до уповільнення динаміки кредитування;

- забезпечення достатньої питомої ваги високоліквідних активів, які є малоприбутковими, та залучення термінових депозитів, які коштують дорожче, ніж вклади до запитання, може негативно позначитися на маржинальності вітчизняних банків.

Таблиця 3.6

Виконання АТ КБ «Приватбанк» нормативу короткострокової ліквідності та коефіцієнту покриття ліквідністю, %

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Норматив короткострокової ліквідності Н6	97	74	100	98	99
Норматив коефіцієнта покриття ліквідністю за всіма валютами (не менше 100 %)	120,17	174,52	189,23	200,73	278,23
Норматив коефіцієнта покриття ліквідністю в іноземній валюті (не менше 100 %)	131,24	154,89	201,10	225,00	218,18

Отож, розглянувши виконання АТ КБ «Приватбанк» нормативу Н6 та LCR за 2016-2020 рр. можна зробити висновок, що вони повністю дотримуються (рис. 3.6).

Нормативні показники ліквідності Банку значно перевищують норми, встановлені НБУ. Так, на 31 грудня 2020 року коефіцієнт покриття ліквідністю складав 278,23% за всіма валютами та 218,18% в іноземній валюті при встановленому НБУ значенні нормативу не менше 100%, як і за попередні роки всі нормативи ліквідності банку були вище норми.

В свою чергу для підтримки ліквідності банку в процесі управління його активами та зобов'язаннями для встановлення контролю над рівнем ризику відсоткової ставки потрібно оцінити чутливість окремих статей та банківського балансу загалом до відсоткового ризику. Індикатором чутливості балансу до відсоткового ризику є показник гепу. Показник гепу використовують для характеристики різниці (розриву) між окремими показниками, тобто співвідношення яких характеризується певною пропорційністю, збалансованістю.

Проведемо геп-аналіз показників АТ КБ «Приватбанк» за період 2016-2020 рр. (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Аналіз показників гепу АТ КБ «Приватбанк» за 2016-2020 роки (млн. грн.)

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення 2020 р. до 2016 р.	
						+/-	%
Кредити	227924	237181	291936	296043	232772	4848	102,1
Депозити	180656	212167	231055	240621	312708	132 052	173,1
Розрив (геп)	472684	25014	60881	55422	-79936	-	-

За показниками таблиці 3.7, позитивний геп-розриви був в період з 2016 по 2019 роки, що говорить про фінансування банком в цей період його довгострокових активів за рахунок відповідних довгострокових пасивів тобто зобов'язань, а от в 2020 році геп-розрив буа негативний, що означає

що фінансування своїх довгострокових активів банк здійснював з за діянням короткострокових зобов'язань. Отже, ситуація, що виникла в 2020 році може негативно впливати на фінансовий стан банку, тому що в такій ситуації банк не має можливості ефективно розпоряджатися своїми ресурсами вимушений їх накопичувати, тобто намітився ризик ліквідності банку. Щодо причин такої ситуації, то ймовірно вона викликана ситуацією пов'язаною з пандемією COVID-19.

Досвід функціонування АТ КБ «Приватбанк», засвідчує, що банківські кризи набули систематичного характеру, а в умовах прискореної глобалізації, відкритість економічної системи є причиною зростання рівня ризиковості діяльності у фінансовому та реальному секторі. Тому, ми вважаємо, що беручи до уваги ситуацію в досліджуваному банку доцільним буде запровадження в ньому систему антикризового управління ризиком ліквідності (рис. 3.4).

Зважаючи на концептуальні підходи щодо управління та антикризового управління зокрема, та урахуваючи сутність ліквідності банку, антикризове управління ризиком ліквідності банків, можна трактувати з точки зору системного підходу [33].

З позиції системного підходу, антикризове управління ліквідністю визначено як складну структурно-функціональну цілісність, складові якої упорядковані таким чином, що здійснюється управлінський вплив керуючої підсистеми (суб'єктів управління) на керовану підсистему (операційну ліквідність та урівноваження потенціалу ліквідності банку) через механізм антикризового управління.

Оптимізація та підтримка ліквідності банку сьогодні повинні бути є пріоритетними напрямками в банківському менеджменті і маркетингу. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність розробки науково обґрунтованого, комплексного підходу до антикризового управління ліквідністю банку з урахуванням відповідних сценаріїв.

Антикризове управління ризиком ліквідності АТ КБ «Приватбанк» розглядається як перманентний процес діагностики можливої кризи ліквідності в теперішніх складних фінансових умовах, що обумовлені для своєчасного виявлення та оцінки характеру її прояву і оперативного реагування на неї; діагностики потенційної кризи ліквідності з метою проведення оцінки можливих наслідків впливу деструктивних факторів за окремими сценаріями стрес-тестування та вжиття профілактичних заходів щодо попередження виникнення реальної кризи ліквідності.

Рис.3.4. Антикризове управління ризиком ліквідності АТ КБ «Приватбанк»

Також можна виділити наступні функції антикризового управління ризиком ліквідності АТ КБ «Приватбанк»:

- профілактична – вчасне реагування на вплив деструктивних факторів внутрішнього та зовнішнього середовищ з метою запобігання кризи ліквідності;

- діагностична – здійснення діагностики ліквідності банку та прогнозування її подальшого розвитку з метою забезпечення менеджменту банку оперативною та якісною інформацією;

- планова – підготовка плану реагування на кризу ліквідності банку;

- організаційна – організація антикризових процедур на основі чіткого розподілу повноважень та функціональних обов'язків існуючих підрозділів та формування тимчасових антикризових підрозділів (антикризового комітету);

- репутаційна – формування позитивного іміджу банку через попередження та припинення негативних чуток і паніки серед клієнтів та контрагентів банку;

- соціальна – формування психологічної мотивації персоналу з метою досягнення максимального ефекту від реалізації процедур з антикризового управління [52].

Превентивне антикризове управління повинно здійснюватися на постійній основі з метою вчасного виявлення загрози кризи ліквідності та її попередження в такому мінливому на нестабільному фінансовому середовищі як зараз.

Так, сучасний стан банківської системи та національної економіки зокрема, виявив необхідність перегляду існуючої концепції банківського менеджменту та перенесення центру уваги на комплексне управління всіма компонентами ліквідності банків на постійній основі.

В свою чергу, враховуючи вимоги часу та міжнародних стандартів забезпечення ліквідності та нівелювання її ризику, Національний банк України посилює вимоги до банків щодо дотримання ними відповідного

рівня ліквідності, хоча з іншого боку це негативно впливає на стан довгострокового кредитування в країні.

Впровадження та дотримання загальноприйнятих у світовому фінансовому просторі нормативів ліквідності сприятиме наближенню вітчизняного банківського регулювання та нагляду до європейських стандартів, підвищенню конкурентоздатності та привабливості вітчизняних банків для іноземних інвесторів, удосконаленню системи управління ліквідністю банку та посиленню ефективності функціонування банківської системи України загалом.

Отже, ліквідність виступає однією з найважливіших якісних характеристик діяльності банку, що свідчить про надійність та стійкість його функціонування.

За результатами аналізу сучасного стану та оцінки діючих нормативів ліквідності в АТ КБ «Приватбанк» за 2016- 2020 роки було встановлено, що управління ліквідністю банку потребує вдосконалення в частині впровадження антикризового управління ліквідністю в банку, а саме для підтримки ліквідності АТ КБ «Приватбанк» та попередження настання несприятливих ситуацій з ліквідністю, що особливо можливо в період фінансової нестабільності та невизначеності, саме антикризове управління ліквідністю допоможе банку попередити та подолати проблеми з ліквідністю.

Крім вищевказаного ми вважаємо, що підтримка ліквідності – це процес який повинен відбуватися безперервно в банку, в свою чергу відповідальні менеджери з управління ліквідністю повинні контролювати діяльність усіх відділів банку, що відповідають за використання і залучення засобів, а також координувати свою діяльність з роботою цих відділів, а також менеджери з управління ліквідністю повинні передбачати (якщо це можливо), коли найбільш великі вкладники та користувачі кредитів банку планують зняти кошти з рахунку чи, навпаки, збільшити вклади. Це дає змогу керуючим планувати свої дії в разі виникнення дефіциту або надлишку ліквідних активів.

Застосування інструментів моніторингу достатності та якості компонентів ліквідності, планування та прогнозування її обсягів, регулювання рівня ліквідності банку шляхом застосування профілактичних заходів, контроль за станом всіх складових ліквідності – все це в комплексі надасть можливість АТ КБ «Приватбанк» залишатися фінансово стійким навіть в умовах системної фінансової кризи.

3.3. Підтримка платоспроможності банку шляхом запровадження нетрадиційних банківських операцій

Беззаперечним є положення, що в процесі діяльності кожен банк повинен підтримувати необхідний рівень його платоспроможності, а особливо це актуально в часи різного роду кризових ситуацій, як то політичного, фінансового чи соціального характеру. Крім безпосередньо самого комерційного банку за платоспроможністю банків зацікавлений і Національний Банк України, який встановлює відповідні нормативи та слідкує за їх дотриманням в рази критичних ситуацій може надати фінансову допомогу комерційному банку у вигляді рефінансування зокрема довгострокове з метою підтримки ліквідності та платоспроможності банку.

Так, Національний Банк України для забезпечення стабільності банківської системи встановлює для банків нормативи достатності або адекватності регулятивного капіталу, для того щоб оцінити здатність банку своєчасно та повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями:

$$H2 = \frac{PK}{A_p} \times 100\% \quad (3.4)$$

де H2 - нормативи достатності або адекватності регулятивного капіталу;

PK – регулятивний капітал;

A_p – активи, що зважені на відповідний коефіцієнт ризику залежно від групи ризику, до якої входить актив.

Крім цього, Національний Банк України для забезпечення необхідного рівня платоспроможності банків може, встановлювати співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів банку та його зобов'язань, мінімальний розмір регулятивного капіталу та норматив достатності основного капіталу. А для уникнення загрози інтересам вкладників банку та кредиторів Національний Банк України може вимагати від банку збільшення розміру щорічних відрахувань до резервних фондів.

Нормативи достатності або адекватності регулятивного капіталу АТ КБ «Приватбанк» представлено на рис.3.5.

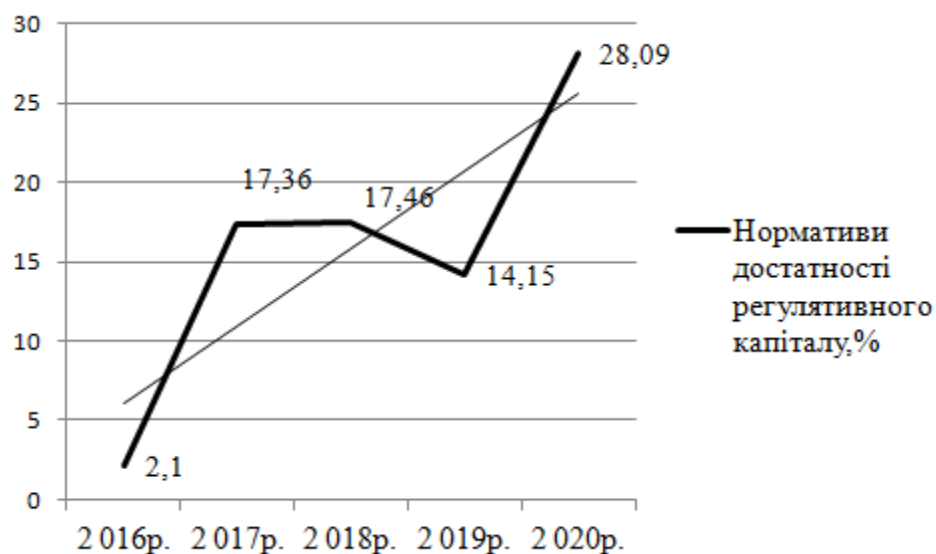

Рис.3.5. Нормативи достатності (адекватності) регулятивного капіталу АТ КБ «Приватбанк» за 2016-2020 рр.

Так, нормативи достатності (адекватності) регулятивного капіталу АТ КБ «Приватбанк» за 2017-2020 роки був вище його нормативного значення 10 % тільки в 2016 році цей показник не відповідав нормі.

Потрібно відмітити, що за даними фінансової звітності АТ КБ «Приватбанк» збиток мав тільки в кінці 2016 року, а до 2016 року та починаючи з 2017 року банк був прибутковий (рис.3.6), а в 2020 році очолив рейтинг найприбутковіших банків України по даним НБУ.

Щодо стану платоспроможності досліджуваного банку, то ситуації склалася неоднозначна: наприкінці 2016 року уряд країни ухвалив рішення

про націоналізацію «ПриватБанку» через проблеми з платоспроможністю, після чого банк було докапіталізовано на суму в понад 155 мільярдів гривень та незважаючи на ці обставини АТ КБ «Приватбанк» продовжує надавати послуги та виконувати свої зобов'язання перед клієнтами в повному обсязі.

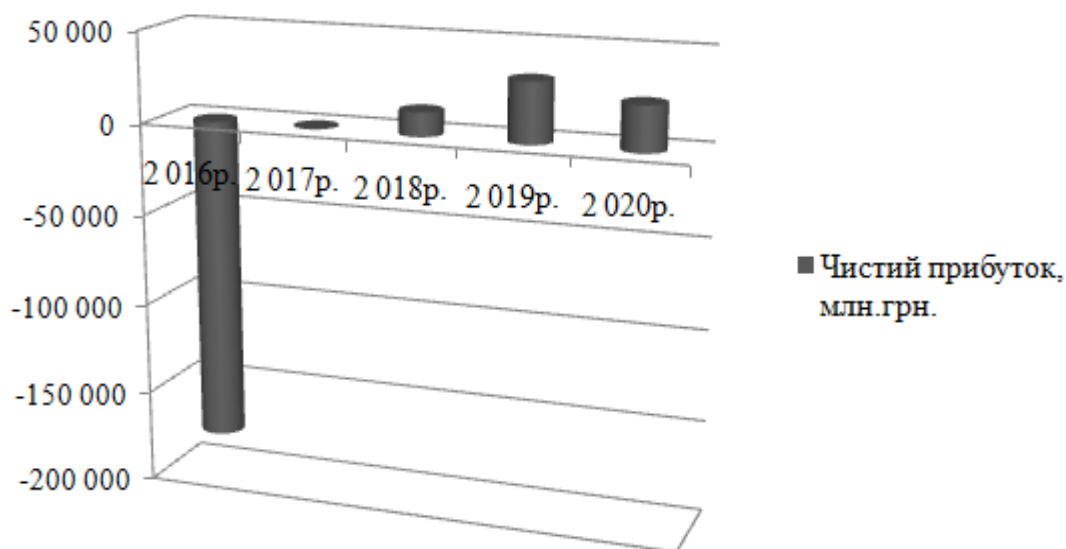

Рис.3.6. Чистий прибуток (збиток) АТ КБ «Приватбанк» за 2016-2020 рр.

Враховуючи те, що платоспроможність банку характеризується рівнем забезпеченості фінансових зобов'язань його власним капіталом, а коефіцієнт платоспроможності банку розраховується як відношення власного капіталу банку до активів, зважених на ризик на рисунку 3.7 представлено порівняльний аналіз власного капіталу, зобов'язань та активів банку, а аналіз платоспроможності АТ КБ «Приватбанк» за 2016-2020 роки наведено в таблиці 3.8.

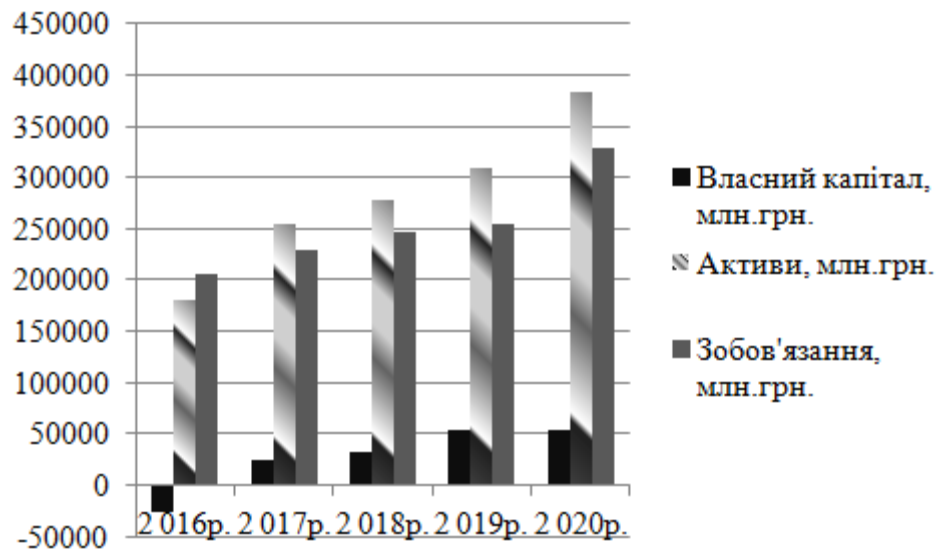

Рис.3.7. Порівняльний аналіз власного капіталу, зобов'язань та активів банку АТ КБ «Приватбанк» за 2016-2020 рр.

За даними рис.3.10 можна простежити, що за досліджуваний період власний капітал, зобов'язання та активи банку пропорційно зросли, та власний капітал становив 52 825 млн.грн. в 2020 році, порівняно з від'ємним значенням капіталу в 2016 році, зобов'язання та активи в 2020 році також збільшилися та становили 329 700 млн.грн та 382 525 млн.грн. відповідно, для порівняння в 2016 році вони склали 206 109 млн.грн. та 179 761 млн.грн, тобто АТ КБ «Приватбанк» продовжує нарощувати свої активи, що є досить позитивною тенденцією, яка свідчить про довіру банку з боку клієнтів.

Формули для розрахунку показників платоспроможності АТ КБ «Приватбанк»:

$$\text{Пзаг} = \frac{\text{Вкап}}{\text{Азаг}} \quad (3.5)$$

де Пзаг – загальний рівень платоспроможності банку;

Вкап – власний капітал банку;

Азаг - загальні активи банку.

$$\text{Пакт} = \frac{\text{Азаг}}{\text{Вкап}} \quad (3.6)$$

де Пакт – показник забезпеченості загальної суми активів власними коштами;

Азаг - загальні активи банку;

Вкап – власний капітал банку.

$$\text{Пспв} = \frac{\text{Квлс}}{\text{Кзал}} \quad (3.7)$$

де Пспв – співвідношення власних і залучених коштів банку;

Квлс - власні кошти банку;

Кзал – залучені кошти банку.

$$\text{Пвл} = \frac{\text{Кнад}}{\text{Вкап}} \quad (3.8)$$

де Пвл – співвідношення загального обсягу наданих кредитів і загального розміру власного капіталу;

Кнад - загальні обсяг наданих кредитів;

Вкап – власний капітал банку.

Таблиця 3.8

Показники платоспроможності АТ КБ «Приватбанк» за 2016-2020 рр

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення 2020 р. до 2016 р.
Загальний рівень платоспроможності банку (Пзаг)	-0,15	0,09	0,11	0,18	0,14	0,29
Забезпеченість загальної суми активів власними коштами (Пакт)	-6,82	10,74	8,84	5,68	7,24	14,06
Співвідношення власних і залучених коштів банку (Пспв)	-0,13	0,10	0,13	0,21	0,16	0,29
Співвідношення загального обсягу наданих кредитів і загального розміру власного капіталу (Пвл)	-8,65	10,04	9,28	4,27	5,60	14,25

За даними таблиці 3.8 можна зробити висновок, що показники, які характеризують платоспроможність АТ КБ «Приватбанк» за досліджуваний період мають позитивну тенденцію, тобто ми вважаємо, що керівництво

банку відповідально та ефективно підходить до питання підтримки платоспроможності банку. Так, якщо в 2016 році були проблеми з платоспроможністю банку, в зв'язку з чим він і був націоналізований, то починаючи з 2017 року ситуація покращилась і всі досліджувані показники мають позитивну тенденцію, а отже можна вважати, що банк на даному етапі подолав проблему з його платоспроможністю, що мала місце 2016 року.

Незважаючи на націоналізацію і те що до цього часу йдуть судові спори щодо зобов'язань АТ КБ «Приватбанк» за даними Національного Банку України входить в першу десятку рейтингу банків України за власним капіталом, активами, зобов'язаннями, прибутком банку.

Але питання підвищення та підтримання платоспроможності банку є актуальним особливо теперішніх умовах наростаючої економічної та політичної нестабільності в країні, тому що саме платоспроможність банку дозволяє йому забезпечувати ефективне та стабільне функціонування банку в умовах відчутного посилення негативного впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

Зважаючи на те, що АТ КБ «Приватбанк» - це універсальний банк, який в першу чергу націлений на обслуговування фізичних осіб але і не менш активно він надає послуги підприємствам малого та середнього бізнесу та вибірково працює в корпоративному секторі, а також банк є одним з найбільш найфункціональніших, найінноваційніших та передових банків України, отже з метою підвищення платоспроможності банку ми пропонуємо розширити спектр його операцій та послуг у напрямку запровадження нетрадиційних операцій та послуг.

Саме в той час коли конкуренція між банками в країні зростає АТ КБ «Приватбанк» і є тригером, що сприяє універсалізації банківської справи, а також розвитку та розширенню кола операцій та послуг, що їх може виконувати сучасний універсальний банк необхідно надавати нові, нетрадиційні для банку операції та послуги. Надання таких операцій та послуг їх асортимент – це запорука успішності та конкурентоздатності

комерційного банку, окрім того – це розширення ринку збуту своїх послуг, отримання додаткового прибутку для банку та диверсифікація його фінансових ризиків.

До нетрадиційних операцій та послуг банку відносять:

- лізинг;
- факторинг;
- форфейтинг;
- довірчі (трастові) послуги;
- операції з дорогоцінними металами;
- гарантійні, посередницькі, консультаційні та інформаційні послуги;
- фінансовий інжиніринг.

Сьогодні АТ КБ «Приватбанк» успішно виконує та надає деякі з нетрадиційних операцій та послуг, а саме лізингові операції та відповідно лізингове обслуговування, операції з цінними металами, страхування, послуги по оренді сеймових скриньок, а от ми пропонуємо розширити коло його нетрадиційних операцій та послуг – факторингом, форфейтингом та трастовими послугами.

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність»: «факторинг – це вид кредитної операції, яка передбачає придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів» [55].

Факторинг - це операція, яка полягає у придбанні банком–фактором від постачальника (продавця) права вимоги боргу покупця у грошовій формі за відвантажені товари (виконані роботи, надані послуги) з прийняттям ризику виконання такої вимоги шляхом купівлі.

Взагалі, факторинг в Україні існує практично з народження незалежної банківської системи на початку 90-х, а от рівень його проникнення залишається дуже далеким від показників більш розвинених ринків. Сьогодні обсяг факторингових операцій в Україні складає близько 0,5% від ВВП - це

670 млн.грн., за даними Українського альянсу торгового фінансування та факторингу., в Польщі – 7,7%, Туреччині – 4,5%.

Схема факторингу передбачає кілька етапів:

- 1) покупка продукції;
- 2) пред'явлення підтверджувальних документів;
- 3) виплата авансу (аж до 95%);
- 4) оплата розрахункових документів;
- 5) оплата залишкової суми згідно договору факторинга.

Зміст та послідовність факторингової операції, яку пропонуємо запровадити в АТ КБ «Приватбанк» наведено на рис.3.8.

Факторинг містить елементи банківського кредитування та є різновидом торгово-комісійної операції, проте має деякі відмінності від кредитних операцій (Додаток Г).

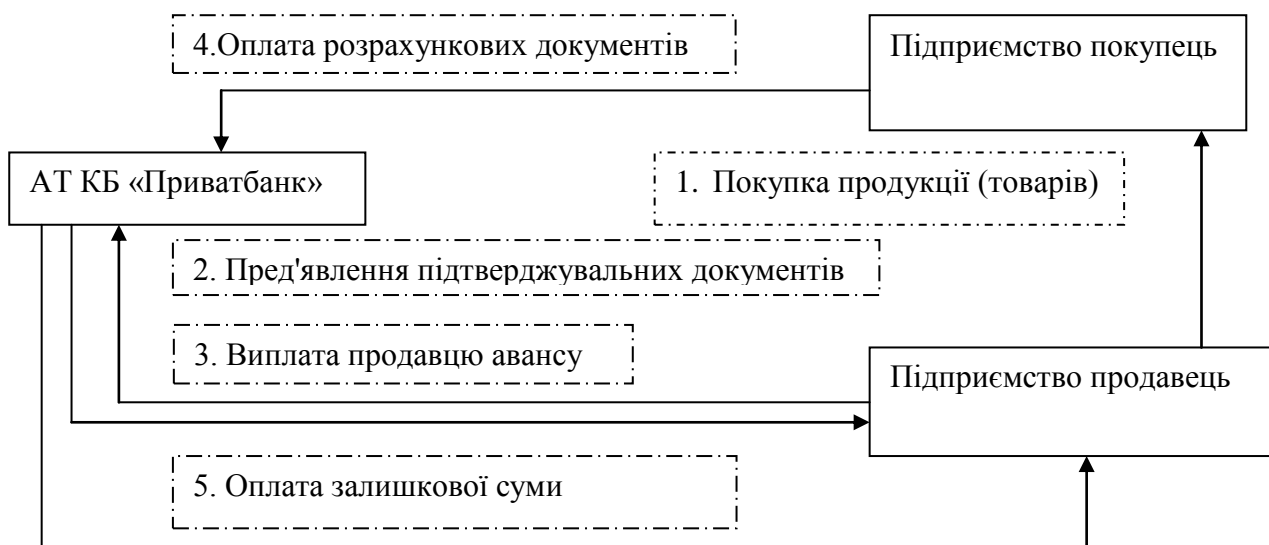

Рис. 3.8. Схема для запровадження факторингових операцій в АТ КБ «Приватбанк»

На відміну від банківського кредитування факторинг має основну перевагу – беззаставне фінансування. Клієнт, який бере факторингову послугу в АТ КБ «Приватбанк», може не хвилюватися про можливі ризики, оскільки банк приймає на себе всі ризики, пов'язані з даною операцією, а саме ризик повної або несвоєчасної оплати покупцем товару, ризик зміни

ринкової вартості ресурсів, ризик зміни обмінного курсу валют у строк відстрочення платежу поставки.

Щодо розміру винагороди банку за надані послуги з фінансування клієнта по факторинговим операціям, законодавство його не встановлює, тобто учасники факторингової операції визначають такий розмір самостійно в договорі. Розмір винагороди АТ КБ «Приватбанк» буде залежити від багатьох чинників, а саме: строку відстрочки платежу, масштабу та структури виробничо-господарської діяльності клієнта, трудозатратам по обслуговуванню такої заборгованості, кількості дебіторів та їх платоспроможності. Щодо вигляду винагороди, то це може бути один із трьох варіантів :

- 1) конкретна сума, що визначена факторинговим договором;
- 2) процент від суми грошової вимоги згідно договору факторинга;
- 3) різниця між реальною ціною та ціною, передбаченою в договорі факторингу, право вимоги за яким відступається.

В свою чергу плата за факторинг, складається з двох сталих складових:

1) факторингове обслуговування або плата за управління. Дана складова передбачає страхування ризиків та адміністрування дебіторської заборгованості, в зв'язку з тим, що крім кредитування або фінансування оборотних коштів, банк покриває переважну частину ризиків клієнта, такі як: процентні, кредитні, валютні та інші.

2) дисконт або плата за облікові операції. Це плата, яку банк може справляти із суми грошових коштів, що надаються клієнту достроково із суми, що перераховується при кінцевому розрахунку або за час між достроковим отриманням і датою інкасації боргової вимоги. Розмір даної плати, за звичай, на 2 - 4 % вище поточної банківської ставки, якою користуються при короткостроковому кредитуванні клієнта.

Також факторинг розрізняють за правом зворотної вимоги та виділяють факторинг з правом регресу – це коли передбачається, що ризики непогашення заборгованості покупцем (дебітором) перед фактором (банком)

несе постачальник (кредитор) та без регресу – це коли ризики непогашення заборгованості покупцем (дебітором) приймає на себе фактор (банк).

Розрізняють факторинг з регресом та без регресу, коли компанії вибирають факторинг з регресом, це означає, що вони погодилися продати банку (фактору) свої неоплачені рахунки - фактури з розумінням того, що, якщо рахунки ніколи не оплатять, бізнес сам повинен покривати витрати. Іншими словами, банк - фактор гарантує оплату – якщо не від покупця через його несплату, то значить від бізнесу, який продав фактору цей рахунок-фактуру. При факторингу з регресом існує дуже мало кредитного ризику для банку - фактора. Бізнес продає свої рахунки-фактури банку-фактору за допомогою регресного факторингу для того, щоб дійсно отримати користь від негайного припливу грошових коштів, але бізнес повинен погодитися покривати вартість неоплачених рахунків-фактур протягом встановленого періоду часу.

Щодо форфейтингу, то це є специфічна форма кредитування зовнішньоекономічних операцій шляхом купівлі форфейтером (банком) у експортера боргових зобов'язань, акцептованих імпортером, коли експортер переуступає банку свої вимоги до покупців.

За своєю сутністю форфейтинг поєднує у собі елементи факторингу (який підприємства–експортери застосовують у випадку високого кредитного ризику) і врахування векселів (із їх індосаментом тільки на користь банку).

Основна умова форфейтингу – всі ризики щодо боргових зобов'язань переходять на банк без права обороту зобов'язання на продавця тобто, у випадках коли борги по векселях стягнути з певних причин не вдасться, то банк зараховує їх у себе в збитки і це є мінусом даних операцій але зважаючи на те, що вся банківська діяльність це ризик, врахувавши всі можливі ризики дані операції мають потенціал щоб забезпечити позитивний фінансовий результат банку.

Об'єктами форфейтингової операції є переважно векселі, але об'єктом також можуть бути інші види цінних паперів: документарні акредитиви, різні види платіжних гарантій.

Суб'єктами форфейтингової операції є:

- кредитор (експортер, продавець) - це фізична або юридична особа, що зареєстрована як суб'єкт підприємницької діяльності;
- боржник (покупець, імпортер) – це фізична або юридична особа, зареєстрована як суб'єкт підприємницької діяльності, що повинна сплатити заборгованість через визначений термін і видає письмове зобов'язання як правило вексель про сплату такої заборгованості;
- форфейтингова компанія або банк (форфейт–банк) в нашому випадку АТ КБ «Приватбанк»;
- гарант – це банк імпортера.

Зміст та послідовність форфейтингової операції, яку пропонуємо запровадити в АТ КБ «Приватбанк» наведено на рис.3.9.

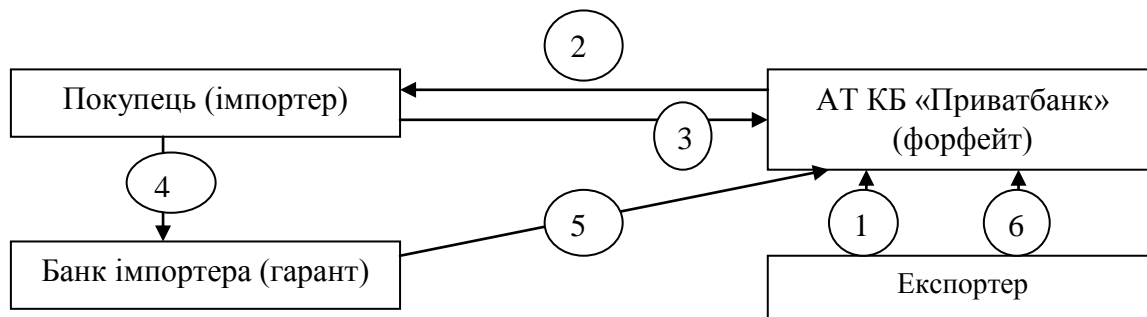

Рис. 3.9. Схема форфейтингової операції в АТ КБ «Приватбанк»

Схема форфейтингової операції передбачає кілька етапів:

- 1) виставлення рахунку на сплату товарів;
- 2) вимога АТ КБ «Приватбанк» до імпортера з приводу акцепту платіжних документів та гарантування оплати боргу;
- 3) акцепт імпортером платіжних документів;
- 4) звернення імпортера до банку з приводу підтвердження оплати боргу;

5) надання гарантії банку імпортера перед АТ КБ «Приватбанк» щодо сплати боргу;

б) придбання АТ КБ «Приватбанк» боргових вимог.

Порівняльна характеристика факторингу та форфейтингу представлено в Додатку Д, а головні їх відмінності представлено на рис.3.10.

Рис.3.10. Основні відмінності факторингу від форфейтингу

Отже, ми вважаємо, що запровадження факторингу та форфейтингу до переліку банківських послуг АТ КБ «Приватбанк» зможе підтримувати рівень платоспроможності на необхідному рівні, адже вони є різновидом комісійних операції банку, що пов'язаної з кредитуванням вітчизняних підприємств через нестачу оборотних коштів - факторинг та кредитування зовнішньоекономічних торговельних операцій суб'єктів підприємницької діяльності – форфейтинг. А зважаючи на те, що регулювання та нагляд даного виду операцій з 1 липня 2020 року належить Національному банку, головним завданням якого є запровадження ризик-орієнтованих заходів на ринку факторингових послуг та контроль за дотриманням всіх необхідних умов учасниками даних операцій,

Надання послуг факторингу та форфейтингу в АТ КБ «Приватбанк» сприятиме кредитуванню малого та середнього бізнесу, що буде стимулювати розвиток реальної економіки країни та розширювати коло потенційних клієнтів банку в яких банк зазвичай завжди зацікавлений.

Висновки до розділу 3

Для прогнозування ймовірності банкрутства АТ КБ «Приватбанк» ми визначили алгоритм прогнозування ймовірності банкрутства АТ КБ «Приватбанк» в контексті його ліквідності та платоспроможності. Згідно даного алгоритму для прогнозування ймовірності банкрутства АТ КБ «Приватбанк» в контексті його ліквідності та платоспроможності ми використали модель бінарного вибору - логіт-модель, яка дає змогу визначити ймовірність банкрутства банку від 0 до 1.

Із 32 показників, які були використанні для прогнозування ймовірності банкрутства банку, побудувавши матрицю парних кореляцій, ми визначили показники, які мають найбільший вплив на дану ймовірність, а саме:

- власний капітал банку;
- кредити та заборгованість клієнтів;
- зобов'язання;
- прибуток (збиток) після оподаткування;
- загальні активи банку.

Враховуючи ці показники нами була побудована логістична модель прогнозування ймовірності банкрутства банку, за результатами якої ми визначили, що ймовірність настання такої ситуації незначна, що засвідчив показник логіт-моделі, який склав 0,003.

Зважаючи на задовільний рівень ліквідності та платоспроможності АТ КБ «Приватбанк», який має банк згідно його фінансової звітності та аналізу, що проведений в другому розділі, нами були визначені заходи для підтримки ліквідності та платоспроможності банку, а саме як перманентний процес пропонуємо запровадити антикризове управління ризиком ліквідності банку враховуючи сучасні складні фінансові умови в країні та світі, а для підтримки платоспроможності банку пропонуємо розширити спектр послуг, що надає банк за рахунок факторингових та форфейтингових операцій.

Запровадження послуг факторингу та форфейтингу сприятиме кредитуванню малого та середнього бізнесу, що буде стимулювати розвиток реальної економіки країни та розширювати коло потенційних клієнтів банку в яких банк зазвичай завжди зацікавлений, бо поки банк має клієнтів та коли їх кількість збільшується це є фактором, який в кінцевому результаті впливає на ліквідність та платоспроможність банку.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

1. Платоспроможність комерційного банку - означає фактичну спроможність або здатність банку в необхідному тобто повному розмірі та у встановлений відповідними договірними зобов'язаннями строк виконувати передбачені в цих договорах зобов'язання банку перед своїми клієнтами, наприклад, без затримок та в повному розмірі здійснювати виплати по депозитними та кредитними операціям та довірчим операціям своїх клієнтів, по виплаті дивідендів та інших зобов'язань грошового характеру, що передбачені відповідними договорами.

2. Виконання зобов'язань банку характеризує рівень платоспроможності банку та є невід'ємною складовою забезпечення фінансової безпеки банку.

3. Фінансова безпека комерційного банку – це відповідний стан комерційного банку, перебуваючи в якому він має потрібні умови та можливості для того щоб здійснювати свої функції, тобто банк юридично та технічно спроможний виконувати взяті на себе зобов'язання перед фізичними та юридичними особами клієнтами банку, а також спроможний досягати поставлених цілей, генерувати в достатньому розмірі фінансові ресурси з наміром забезпечення його стійкого розвитку в майбутньому.

4. З поняттям платоспроможність банку дуже міцно пов'язане поняття ліквідність, адже саме ліквідність виступає головною умовою для гарантування платоспроможності та самозбереження комерційного банку.

5. Спільна ознака понять платоспроможності та ліквідності – це те, що вони визначають можливість банку виконувати його фінансові зобов'язання, а різниця між цими поняттями полягає в тому, що платоспроможність – це виконувати зобов'язання банку за рахунок його власного капіталу, а ліквідність – це цілковите виконання зобов'язань комерційного банку.

6. Нагляд та контроль за платоспроможністю та ліквідністю банку здійснюється як збоку самого банку, так і збоку Національного банку

України.

7. Управління ліквідністю та платоспроможністю – це комплексний процес, який має на меті розробку, прийняття ефективних рішень та їх корегування в разі необхідності щодо стану активів та пасивів банку, враховуючи супутні фактори та середовище в якому банк здійснює свою діяльність.

8. Управління ліквідністю та платоспроможністю потрібне для забезпечення беззупинної та ефективної роботи банку та з метою оптимального використання всіх банківських ресурсів.

9. АТ КБ «ПриватБанк» - це універсальний банк орієнтований на роздрібний сегмент, який надає послуги малому та середньому бізнесу. Банк працює відповідно до ліцензії Національного банку України з 1992 року і на 31.12.2020 р. має 26 філій і 1690 відділень в Україні, а також філію на Кіпрі.

10. ПриватБанк як соціально відповідальна установа забезпечує своїх співробітників конкурентними умовами працевлаштування, надає повний соціальний пакет, здійснює заходи щодо підтримки клієнтів з обмеженими можливостями, адаптує відділення для можливості їх обслуговування, а також сприяє їх працевлаштуванню. В банку існують багато програм спрямованих на підвищення фінансової грамотності своїх клієнтів. Так, в банку діють освітні програми для школярів (ЮніорБанк), топ-менеджери Банку проводять бізнес-семінари для підприємців.

11. Наприкінці 2016 року уряд країни ухвалив рішення про націоналізацію «ПриватБанку» через проблеми з платоспроможністю, після чого банк було докапіталізовано на суму в понад 155 мільярдів гривень та незважаючи на ці обставини АТ КБ «Приватбанк» продовжує надавати послуги та виконувати свої зобов'язання перед клієнтами в повному обсязі

12. За 2016-2020 роки в АТ КБ «ПриватБанк» спостерігається зростання процентних доходів на 7% при зниженні процентних витрат на 59,3%. Достатньо жорстка політика управління витратами призвела до

зростання чистого процентного доходу майже у 11 разів (10,8). Разом з тим, у 2016 р. банк отримав збитки у розмірі 176238 млн грн., що насамперед було пов'язано із кризою банківської сфери в період її реформування у 2014-2016 рр. І вже в наступному 2017 р. банк отримав прибуток – 378 млн грн, і у 2020 р. порівняно з 2017 р. останній збільшився у 64 рази. Такий швидкий вихід із кризового стану відбувся завдяки тому, що у керівництвом банку регулярно розробляють і дотримуються стратегії розвитку та визначають пріоритетні напрями діяльності як окремих бізнес-процесів, так і діяльності АТ КБ «ПриватБанк» в цілому.

13. За 2016-2020 роки обсяги грошових коштів у касі збільшилися на 71,7%. А залишок коштів на рахунку в НБУ, навпаки, знизився на 1,7%. Оскільки АТ АК «ПриватБанк» має відділення у м. Ларнака, м. Нікосія та м. Лімасол Республіки Кіпр, то має обов'язкові резерви у Центральному банку Кіпра, які за аналізованій період збільшилися на 22,1%. Розмір коштів на кореспондентських рахунках та рахунках «овернайт» в Україні незначно знизився – на 0,01%, в країнах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) зросли у 2 рази, тоді як у інших країнах, що не входять до даної організації зростання складає 4,9 рази. Загальне зростання грошових коштів, їх еквівалентів та обов'язкових резервів за розглядаємія період становило 65,5%.

14. За період 2016-2020 років строкові депозити фізичних осіб знизився на 14,3%, тоді як обсяги поточних рахунків та рахунків до запитання зросли у 4 рази. Що стосується юридичних осіб, то спостерігається аналогічна ситуація при незначному збільшенні строкових депозитів - на 0,9%. Така ситуація сталася внаслідок кризи, яку пережила банківська система України, націоналізації АТ АК «ПриватБанк», пандемії COVID 19, і пов'язана із зниження довіри населення до банківської системи в цілому. На тлі такої ситуації та внаслідок націоналізації спостерігається зростання поточних рахунків та рахунків до запитання державних установ: з 40 млн грн у 2017 р до 256 млн грн у 2020 р.

15. Серед зобов'язань важливе значення мають кошти клієнтів, станом на 31.12.2020 р. до строкових депозитів юридичних та фізичних осіб включено 8136 млн.грн. та 113 млн грн, відповідно (на 31.12.2019 р. - 6811 млн.грн. та 95 млн.грн.), та до поточних рахунків юридичних та фізичних осіб включено 252 млн.грн. та 36 млн грн (на 31.12.2019 р. – 248 млн.грн. та 26 млн.грн.) коштів клієнтів Кіпрської філії Банку, які були предметом конвертації зобов'язань в капітал при націоналізації в 2016 р. За період 2016-2019 рр. норматив миттєвої ліквідності Н4, який має бути не менше 20% був в межах норми, однак зменшився на 31,58%. Норматив поточної ліквідності Н5 (не менше 40%) також відповідав нормативно визначеному значенню, однак за аналізований період знизився на 2,84%.

16. Коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами LCR_{вв} за 2019-2020 рр. незначно збільшився на 5,55%, тоді як коефіцієнт покриття ліквідністю і іноземних валютах в гривневому еквіваленті LCR_{ів} зріс більше ніж у 2 рази (2,13), при нормі за даним коефіцієнтом 100%., АТ АК «ПриватБанк» додержується даної умови.

17. Коефіцієнт забезпеченості власними засобами у 2016 та 2017 рр. мало значення менше нормативного 0,1, однак на протязі 2018-2020 рр. дана ситуація покращилась. Коефіцієнт відновлення платоспроможності має значення більше 1, що говорить про існування можливостей щодо відновлення платоспроможності банку, що підтверджує коефіцієнт втрати платоспроможності.

18. Найзначнішою подією 2020 року стала пандемія COVID-19, яка привела до різкої рецесії світового масштабу. Разом з тим, за таких умов ПриватБанк безперебійно надавав послуги, підтримав клієнтів кредитуванням.

19. Для прогнозування ймовірності банкрутства АТ КБ «Приватбанк» ми визначили алгоритм прогнозування ймовірності банкрутства АТ КБ «Приватбанк» в контексті його ліквідності та платоспроможності. Згідно даного алгоритму для прогнозування ймовірності банкрутства АТ КБ

«Приватбанк» в контексті його ліквідності та платоспроможності ми використали модель бінарного вибору - логіт-модель, яка дає змогу визначити ймовірність банкрутства банку від 0 до 1. Із 32 показників, які були використанні для прогнозування ймовірності банкрутства банку, побудувавши матрицю парних кореляцій, ми визначили показники, які мають найбільший вплив на дану ймовірність, а саме:

- власний капітал банку;
- кредити та заборгованість клієнтів;
- зобов'язання;
- прибуток (збиток) після оподаткування;
- загальні активи банку.

Враховуючи ці показники нами була побудована логістична модель прогнозування ймовірності банкрутства банку, за результатами якої ми визначили, що ймовірність настання такої ситуації незначна, що засвідчив показник логіт-моделі, який склав 0,003.

Враховуючи ліквідність та платоспроможність банку за досліджуваний період визначили, які заходи потрібно запровадити в банку для їх підтримки, а саме пропозиції по роботі будуть наступні:

1. Для прогнозування ймовірності банкрутства банку в контексті його ліквідності та платоспроможності ми пропонуємо використовувати метод логістичної регресії до якого відноситься модель бінарного вибору - логіт-модель, яка дає змогу визначити ймовірність банкрутства банку за двома категоріальними значеннями.

2. Для підтримки ліквідності банку, враховуючи сучасні складні економічні умови в цілому в країні, що зумовлені зокрема наслідками пандемії COVID-19, ми пропонуємо, як перманентний процес, запровадити в банку антикризове управління ризиком ліквідності банку, що дозволить попередити та невілювати ситуація, які можуть призвести до зниження ліквідності банку. Дане управління в обов'язковому порядку повинно включаючи здійснення ефективного моніторингу з боку наглядової ради

банку.

3. Для підтримки платоспроможності банку пропонуємо розширити спектр послуг, що надає банк за рахунок факторингових та форфейтингових операцій. Запровадження послуг факторингу та форфейтингу сприятиме кредитуванню малого та середнього бізнесу, що буде стимулювати розвиток реальної економіки країни та розширювати коло потенційних клієнтів банку в яких банк зазвичай завжди зацікавлений бо поки банк має клієнтів та коли їх кількість збільшується це є фактором, який в кінцевому результаті впливає на ліквідність та платоспроможність банку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверьянова, Ю.Г. Теоретические аспекты финансовой безопасности коммерческого банка // Экономические науки. 2011. № 4. С. 220-225.
2. Адаменко С. І. Характеристика та класифікація загроз у банківській системі України. Стратегічна панорама. 2004. № 4. С. 48–52.
3. Аксьонова Л.О. Управління ліквідністю банку в сучасних економічних умовах / Л.О. Аксьонова, Е. Мусаєв // Економічний вісник ДВНЗ УДХТУ. 2019. № 1(9). С. 65–71.
4. Артеменко Д.А. Механизм обеспечения финансовой безопасности банковской деятельности / Автореф. дис. канд. экон. наук. Ростов-на-Дону, 1999. 26 С.
5. Барановський О.І. Специфіка фінансової безпеки в банківській сфері. Вісник Національного банку України. 2014. № 9. С. 17–23.
6. Барилюк М.Р. Теоретичні аспекти визначення сутності поняття "фінансова безпека комерційного банку". Причорноморські економічні студії. 2017. Вип. 15. С. 176-181.
7. Бойко А.С. Фактори впливу на забезпечення банківської ліквідності в Україні. Агросвіт. 2018. № 11. С. 43-47
8. Бердар М. М. Фінанси підприємств: [навчальний посібник] / М.М.Бердар. К.: Центр учбової літератури, 2010. 352 с
9. Вимоги до ліквідності банків (LCR) // Матеріали семінару НБУ "Практичні аспекти оцінки банківських ризиків" від 18 червня 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/praktichni-aspekti-otsinki-baknivskih-rizikivseminar-dlya-vikladachiv-vnz-ukrayini-18-19-cheravnja-2020-roku> (дата звернення: 11.07.2021).
10. Вітлінський В., Пернарівський О. Фінансова стійкість як системна характеристика комерційного банку / В. Вітлінський, О. Пернарівський // Банківська справа. 2000. № 6. С. 48–51.

11. Гудзенко Н.М. Необхідність та особливості оцінки платоспроможності та ліквідності комерційного банку. Збірник наукових праць ВНАУ Серія: Економічні науки. 2010. № 4. С. 137-143.

12. Граділь А. Підвищення рівня ліквідності комерційного банку шляхом управління залишками грошових коштів на рахунках клієнтів. Банківська справа. 2011. №1. С. 11-18.

13. Грудзевич У.Я. Проблеми та перспективи впровадження вимог «Базель III» при визначенні ліквідності банків України. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наукових праць. 2018. Вип. 2 (130). С. 57-62.

14. Диба М.І., Стукан І.Ю. Динамічний індикатор ліквідності банківської системи в умовах економічної нестабільності. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 10. С. 15-21.

15. Дзюблюк О., Рудан В. Управління ліквідністю банківської системи України: монографія. Тернопіль «Вектор», 2016. 290 с.

16. Добрик Л. О., Запорожець Г. В. Фінансова безпека банку як основа його стійкості. Ефективна економіка. 2014. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3116> (дата звернення: 10.10.2021).

17. Домбровська Л.В. Зміцнення фінансової стійкості підприємства шляхом оптимізації структури капіталу. Ефективна економіка. 2014. №2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2731> (дата звернення: 20.08.2021).

18. Домбровська Л.В. Сучасні тенденції в управлінні ресурсами комерційних банків України. Інвестиції: практика та досвід. 2018. №21. С. 39-44.

19. Дуброва Н.П., Іванова В.І. Забезпечення платоспроможності та ліквідності банку у системі підтримання його надійності. Наукові та прикладні аспекти удосконалення обліково-фінансового забезпечення підприємств в умовах нестійкої економіки : колективна монографія / за заг.

ред. І.П. Приходька, О.М.Губарик. Дніпро: Пороги, 2021. С.163-174

20. Дученко Н.В. Сучасні підходи до трактування поняття "економічна безпека банківських установ". Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 17. С. 64-69.

21. Еркес О., Гордієнко Т. Нові нормативи ліквідності в системі ризик-орієнтованого нагляду за діяльністю банків України. Економіка і суспільство. 2019. Вип 20. С. 635-642.

22. Євченко Н.Г. Вплив податкових ризиків на фінансову безпеку банку / Н.Г. Євченко, О.А. Криклій // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць — Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ». 2009. Випуск 25. С.45-52.

23. Єпіфанов А.О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А.О. Єпіфанова. Суми: ДВНЗ "УАБС НБУ", 2009. 295 с.

24. Жердецька Л.В. Трансформація підходів до оцінки та регулювання ризику ліквідності банків. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2016. Вип. 3 (03). С. 217-222.

25. Журибіда Н.Р. Концептуальні підходи до розкриття суті та особливостей економічної безпеки банків. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". 2017. № 5 (5). С. 45-49.

26. Зверяков, М. І., Коваленко В.В., Сергєєва О.С. Управління фінансовою стійкістю банків: підручник. К. : «Центр учбової літератури». 2016. 520 с.

27. Зубок М. І., Яременко С. М. Безпека банківської діяльності : підручник. Київ : КНЕУ, 2012. 473 с.

28. Івасів І. Б. Ліквідність банку в умовах маркетингоорієнтованого менеджменту. Фінанси України. 2003. № 1. С. 109–116.

29. Іващук О.І. Концептуальні підходи до ліквідності банку як об'єкту фінансового управління. Галицький економічний вісник. 2010. №2(27). С. 163-169.

30. Катан Л.І., Марченко Ю.С. Управління ліквідністю комерційних банків. Молодий вчений. 2017. № 5 (45). С. 588-591.
31. Коваленко В. В., Ткаченко Д.О. Операції рефінансування у забезпеченні ліквідності банків України. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. Вип. 3 (08). С. 275-278.
32. Коваленко В.В., Коренева О.Г., Торяник Ж.І. Обґрунтування стратегії управління ліквідністю банківської установи. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи: зб. наукових праць. 2006. Т. 17. С. 159-166.
33. Коваленко Д. І. Організація антикризового управління в банківському секторі економіки. Вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Григорія Сковороди. 2013. Вип. 20 (2). С. 288-296.
34. Кордонець І.М. Використання механізму сек'юритизації для забезпечення фінансової стійкості та безпеки банків / І.М. Кордонець, Р.С. Квасницька // Сталий розвиток економіки. 2010. №2. С.145-149.
35. Костюченко Т.І. Ліквідність комерційного банку: управління та регулювання. Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. 2013. №2. С. 86-92.
36. Краснов С. Ліквідність банків України та їхня кредитна політика в умовах переходу до ринкової економіки. Банківська справа. 2000. №5. С.28-34.
37. Лаврушин О. И. От теории банка к современным проблемам его развития в экономике / О. И. Лаврушин // Банковское дело. 2003. № 7. С. 2–7.
38. Ларионова И.В. Управление активами и пассивами в коммерческом банке. — М.: Издательство "Консалтбанкир", 2003. С. 272
39. Лісняк А.Є. Чинники фінансової безпеки банків. Вісник університету банківської справи. 2017. №3 (30). С. 77-82.
40. Лисяк Л.В. Сучасний стан та основні проблеми фінансової безпеки

України. Електронне фахове видання «Ефективна економіка». 2015. № 12.

41. Марченко О.В., Линьова В. Д. Аналіз підходів до визначення терміна «платоспроможність банку». Бізнесінформ. 2020. № 5. С 56-61

42. Міщенко В.І., Сомик А.О. Ліквідність банківської системи: економічна сутність, структура і методологічний підхід до аналізу. Вісник НБУ. 2008. № 11. С. 6–9.

43. Міщенко В.І. Банківські операції: Підручник /В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янська, О.Г. Коренева. 2-е вид., переробл. і доп. К. : Знання, 2007. С. 84 - 85.

44. Михайлюк Р.В. Ліквідність та прибутковість – фактори зміцнення фінансової стійкості комерційного банку. Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. 24. Одеса : ОДЕУ, 2006. С. 135–139.

45. Мороз А.М., Савлук О.І. Гроші та кредит: підручник. К.. 2011.555 с.

46. Новікова Т.В., Ворон Д.В. Організація управління фінансово-економічною безпекою банку. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". 2016. № 12 (22). Т. 2. С. 111-114.

47. Операції комерційних банків : навч. посіб. / А. О. Єпіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало. – Суми : Університетська книга, 2007. – 522 с.

48. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>. (дата звернення: 21.06.2021).

49. Офіційний сайт АТ КБ «Приватбанк». URL: <https://privatbank.ua/about/finansovaja-otchetnost> (дата звернення: 17.08.2021).

50. Охапкин В.П. О роли финансовой безопасности банковской системы в экономической безопасности государства: методологические основы решения // Актуальные проблемы экономики и права. 2014. № 3. С. 182-189.

51. Панова Г. С. Анализ финансового состояния коммерческого банка / Г. С. Панова. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 270 с.

52. Постанова Правління НБУ "Про запровадження коефіцієнта

чистого стабільного фінансування (NSFR)" від 24 грудня 2019 року №158.

URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24122019_158 (дата звернення 09.10.2021).

53. Постанова Правління НБУ «Про запровадження коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR)» від 15 лютого 2018 року № 13. URL: <https://bank.gov.ua/document/download?docId=64546644> (дата звернення 09.10.2021).

54. Прасолова С., Чернявська О. Удосконалення управління ризиком ліквідності банків як складова формування концепції їхньої фінансової безпеки. Вісник Національного банку України. 2014. № 4. С. 58-64.

55. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III/ Верховна Рада України : офіційний вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 16.10.2021).

56. Про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи. Положення, затверджена Постановою Правління Національного банку України від № 615 від 17.09.2015 року № 615. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0615500-15#Text> (дата звернення 12.10.2021).

57. Про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах. Положення, схвалено постановою Правління Національного банку України від 11 липня 2018 року № 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18> (дата звернення 15.10.2021).

58. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні. Інструкція, затверджена Постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 № 368. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01> (дата звернення 23.09.2021).

59. Про порядок формування та зберігання обов'язкових резервів банками України та філіями іноземних банків в Україні: Положення, затверджене постановою Правління НБУ від 11.12.2014 № 806. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0806500-14> (дата звернення 19.09.2021).

60. Ребрик Ю.С. Ранняя диагностика кризиса ликвидности как инструмент предотвращения кризисных явлений в банке. Финансово – кредитная деятельность: проблемы теории и практики. 2010. Вып. 2 (9). С. 70-78.

61. Рид Э. Коммерческие банки / Рид Э., Картер Р. ; пер. с англ. – М. : Прогресс, 2003. 327 с.

62. Рябинина Л. Ликвидность и платоспособность коммерческого банка, их взаимосвязь и различия. Банковская справа . 2009 №6. С.72-80.

63. Сазонов С.П. Экономические методы обеспечения информационной безопасности кредитной организации // Управление экономическими системами: электрон. науч. журнал. 2016. № 9. С. 7.

64. Сафронов В. А., Бездудный М. А. О подходах к оценке финансовой устойчивости российского банковского сектора / В. А. Сафронов, М. А. Бездудный // Деньги и кредит. 2005. № 5. С. 21–26.

65. Серпенинова Ю. С. Финансовый механизм управления ликвидностью банка : дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Финанси, гроші і кредит» / Ю. С. Серпенинова. Суми, 2010. 189 с.

66. Серпенинова Ю.С. Развитие государственного регулирования ликвидности банков. Вісник СНАУ. Серія «Економіка і менеджмент». 2009. №8 (37). С. 110-113.

67. Синки Дж. М. Управление финансами в коммерческом банке / Дж. М. Синки ; пер. с англ. – М. : Catallaxy, 2004. – 820 с. 11. Безвух С.В. Ликвидность банка: факторы влияния / С. В. Безвух. – Хмельницький : ХНУ. 2015. № 12. С. 36–42.

68. Стельмах В.С., Міщенко В.І., Крилова В.В., Набок Р.М., Приходько О.Г., Гришук Н.В.. Ликвидность банка: окремі аспекти управління та світовий досвід регулювання і нагляду: науково-аналітичні матеріали. К. : Національний банк України. Центр наукових досліджень., 2008. 286 с.

69. Стельмах С. А. Сущность и место финансовой безопасности банка в обеспечении его эффективного развития / С.А. Стельмах // Бизнесинформ. 2009. № 2(3). С. 120-122.

70. Тарасевич Н.В. Окремі аспекти регулювання ліквідності банків [Електронний ресурс] / Н.В. Тарасевич // Вісник соціально-економічних досліджень. 2014. Вип. 3. С. 276–282. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2014_3_44 (дата звернення 13.07.2021).

71. Тутова А.С. Визначення сутності поняття та факторів впливу на ліквідність банку. [Електронний ресурс] Режим доступу: repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/16336/1/Тутова (дата звернення 19.08.2021).

72. Фінансова звітність АТ КБ «ПриватБанк» за 2020 р. веб-сайт. URL: https://static.privatbank.ua/files/PB_SepUkr_2021.03.15_Zvit_Last_n.pdf (дата звернення 11.08.2021).

73. Фінансова звітність АТ КБ «ПриватБанк» за 2019 р. веб-сайт. URL: <https://static.privatbank.ua/files/R%D1%96chnij+zv%D1%96t+za+2019rg..pdf> (дата звернення 11.08.2021).

74. Фінансова звітність АТ КБ «ПриватБанк» за 2018 р. веб-сайт. URL: https://static.privatbank.ua/files/PB_SepUkr_2019.04.23FINAL1.pdf (дата звернення 11.08.2021).

75. Фінансова звітність АТ КБ «ПриватБанк» за 2017 р. веб-сайт. URL: https://static.privatbank.ua/files/year_zvit_05_05.pdf (дата звернення 11.08.2021).

76. Фінансова звітність АТ КБ «ПриватБанк» за 2016 р. веб-сайт. URL: https://static.privatbank.ua/files/acpbua/Separate%20UKR_PB%202016.pdf (дата звернення 11.08.2021).

77. Фуксман О.В. Ліквідність у забезпеченні стабільності банку / О.В. Фуксман // Вісник КНТЕУ. 2013. № 4. С. 57–68.

78. Хитрін О. І. Фінансова безпека комерційних банків. Фінанси України. 2004. № 11. С. 118–124.

79. Христофорова О.Ф., Мінасян М.Т. Ліквідність банківської системи та практичні аспекти її забезпечення в сучасних умовах України. Науковий вісник Херсонського державного університету. Вип. 36. 2019. С. 109-114.

80. Швець Н. Управління ризиком ліквідності в банківських установах України. Світ фінансів. 2010. № 3. С. 31-38.

81. Шептуха О. Сучасний стан та проблеми банківської ліквідності в Україні. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2019. Вип. 3 (20). С.468-473.

82. Щербатих Д.В., Шпильовий Б.В. Підходи та загрози до формування фінансово-економічної безпеки банківських установ. Вісник Черкаського університету. 2016. №1. С. 141-148.

83. Щібіволок З. Аналіз ліквідності банку. Банківська справа. 2010. №5. С. 47-55.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Підходи щодо визначення поняття «фінансова безпека банку»

Автор	Визначення
Барановський О., Ткаченко А., Маменко К.	«Фінансова безпека комерційного банку – це: - сукупність умов, за яких потенційно небезпечні для фінансового стану комерційного банку дії чи обставини попереджені чи зведені до такого рівня, за якого вони не здатні завдати шкоди встановленому порядку функціонування банку, збереженню й відтворенню його майна та інфраструктури і перешкодити досягненням банком статутних цілей; - стан захищеності фінансових інтересів комерційного банку, його фінансової стійкості, а також середовища, в якому він функціонує»
Болгар Т., Спіфанов А.	«Фінансова безпека банку – це стан банківської установи, що характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, його здатністю досягати поставлених цілей і генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення стійкого розвитку»
Голобородько Ю.	«Фінансова безпека банківських установ – такий її стан, який характеризується оптимальним рівнем залучення і розміщення ресурсів при мінімізації загроз та негативних явищ і характеризує здатність банків до саморозвитку, підвищення ефективності та конкурентоздатності»
Дмитров С., Фадєєв Д.	«Фінансова безпека банку – це захист фінансових інтересів банку, його фінансової стійкості і середовища, в якому він функціонує»
Хитрін О.	«Фінансова безпека банку – динамічний стан, при якому він: юридично і технічно здатний виконувати і реально виконує властиві йому функції; володіє потенціалом як для кількісного, так і для якісного зростання і має в своєму розпорядженні механізми для реалізації даного потенціалу»
Євченко Н., Криклій О., Зачосова Н.	«Фінансова безпека банку – це такий його фінансовий стан, який характеризується збалансованістю системи фінансових показників, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, що дозволяє своєчасно та в повному обсязі виконувати взяті на себе зобов'язання, а також забезпечує ефективний розвиток банку в поточному та наступних періодах»
Побережний С.	«Фінансова безпека банку – це важлива складова фінансової, а тому і національної безпеки, це такий стан банківської установи, який характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, її здатністю досягати поставлених цілей і генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення стійкого розвитку»
Литовченко О., Самойлов Б.	«Фінансова безпека банку – стан банківської установи, що характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, його здатністю досягати поставлених цілей і генерувати фінансові ресурси в достатньому обсязі для забезпечення поточної діяльності та стійкого розвитку»

ДОДАТОК Б

Динаміка активу балансу АТ КБ «ПриватБанк» за 2016-2020 рр.

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Зміни 2020 р. до 2016 р.
Грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви	30159	25296	27360	45894	49911	165,5
Заборгованість банків	-	2903	-	27118	25059	-
Кредити та аванси клієнтам	32616	38335	50140	59544	55021	168,7
Вбудовані похідні фінансові активи	27044	34336	-	-	-	-
Інвестиційні цінні папери за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	-	-	86244	84680	100750	-
Інвестиційні цінні папери для подальшого продажу	64409	90354	-	-	-	-
Інвестиційні цінні папери за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	-	-	79299	66602	119196	-
Інвестиційні цінні папери, що утримуються до погашення	-	36322	-	-	-	-
Інвестиційні цінні папери за амортизованою собівартістю	-	-	14538	875	1715	-
Передоплата з поточного податку на прибуток	181	184	184	2257	6660	3679,6
Інвестиції в дочірні та асоційовану компанію	246	30	30	155	30	12,2
Інвестиційна нерухомість	691	3648	3340	3379	2933	424,5
Активи з права користування	-	-	-	1716	1748	-
Приміщення, вдосконалення орендованого майна, обладнання та нематеріальні активи	3409	3326	3793	4764	5894	172,9
Інші фінансові активи	2639	2940	2743	2210	3448	130,7
Інші активи	9585	8815	8899	9285	8900	92,9
Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя	8782	7069	1361	1244	1228	14,0
Активи, утримування для продажу	-	117	117	-	32	-
Усього активів	179761	253675	278048	309723	382525	212,8

ДОДАТОК В

Кредити та аванси клієнтам АТ КБ «ПриватБанк» за 2016-2020 рр.

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Зміна 2020 р. до 2016 р.
Кредити та дебітор-ська заборгованість за фінансовим лізингом, що управляються як окремий портфель	191139	185575	212795	210579	164 332	86,0
Кредити юридичним особам	2639	3330	5648	6250	5509	208,8
Кредити фізичним особам – кредитні картки	19749	30354	45314	51890	40609	205,6
Кредити фізичним особам – іпотечні кредити	9045	9130	12923	11467	9566	105,8
Кредити фізичним особам – споживчі кредити	1069	3144	4193	4148	3500	327,4
Кредити фізичним особам – кредити на придбання автомобіля	264	264	332	250	35	13,3
Кредити фізичним особам – інші кредити	1054	660	672	498	129	12,2
Кредити підприємст-вам малого та серед-нього бізнесу (МСП)	2494	4210	8251	8555	6859	275,0
Дебіторська заборго-ваність за фінансовим лізингом – фізичні особи	164	197	654	1152	1052	641,5
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом – юридичні особи	307	191	710	742	588	191,5
Дебіторська заборго-ваність за фінансовим лізингом – підприєм-ства малого та середнього бізнесу (МСП)		126	248	418	517	
Придбані/створені знецінені кредити			196	94	76	
Мінус: резерв під очікувані кредитні збитки	-195308	-198846	241796	236499	-177751	91,0
Всього кредитів та авансів клієнтам	32616	38335	50140	59544	55021	168,7

ДОДАТОК Г

Порівняльна характеристика факторингу та кредиту

Факторинг	Кредит	Овердрафт
Погашення відбувається з грошей дебіторів	Повертається клієнтом	
Надається на термін відтермінування платежу (до 90 днів)	Надається на фіксований термін (обумовлений в угоді)	Надається на жорстко встановлений термін (як правило, не перевищує 30 днів)
Видається в день поставитовару	Виплачується в термін, вказаний у кредитному договорі	Термін дії договору за поновлювальною кредитною лінією не перевищує 3–6 міс.
Не вимагається перехід до Банку на розрахунково-касовеобслуговування	Вимагається перехід до Банку на розрахунково-касовеобслуговування	
Застава не потрібна	Здебільшого надається під заставу	Необхідність підтримання певного обороту коштів по розрахунковому рахунку
Розмір фінансування може збільшуватися залежно від обсягу продажу	Надається на обумовлену в договорі суму	Встановлюється залежно від річного обороту клієнта по розрахунковому рахунку
Оплачується в день оплати дебітором товару	Виплачується в термін, вказаний в кредитному договорі	Усі надходження автоматично списуються на погашення овердрафту та відсотків
Супроводжується додатковими послугами (інформаційне забезпечення, покриття ризиків, управління дебіторською заборгованістю тощо)	Під час кредитування, крім надання коштів та РКО, інші послуги не надаються	Під час отримання овердрафту, крім надання коштів та РКО, інші послуги не надаються
Факторингове фінансування виплачується за надання рахунка-фактури	Необхідність оформлення великої кількості документів	
Факторингове фінансування може бути використане для збільшення обсягів закупівель	Кредит надається для покриття касових розривів або на визначені цілі	Овердрафт надається за відсутності або недостатньої кількості грошей на розрахунковому рахунку

ДОДАТОК Д

Порівняльна характеристика факторинга і форфейтинга

Критерій	Факторинг	Форфейтинг
Об'єкт операції	рахунок-фактура	вексель (простий або перевідний).
Сума кредиту	обмежена можливостями фактора.	може бути досить високою внаслідок можливості синдикації.
Строк погашення заборгованості	заборгованість коротких термінів погашення	заборгованість середньострокових і довгострокових термінів погашення
Тип операції	повернення або відмова від регресу	без регресу
Додаткові послуги	може бути доповнений елементами бухгалтерського, інформаційного, рекламного, збутового, юридичного, страхового та іншого обслуговування кредитора (клієнта).	не передбачає будь-якого додаткового обслуговування.
Можливість перепродажу активу (факторингового/форфейтингового)	не передбачена	передбачається
Гарантії	не потрібні	вимагається гарантія
Ризик	політичні та валютні ризики за несплати боргу несе компанія	форфейтер несе всі ризики несплати боргу
Призначення	малих та середніх підприємств	великих підприємств